

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra fundamentální a dogmatické teologie

Václav Kotek

Muslimský Ježíš
Syn Mariin v základních pramenech
islámu

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. David Bouma, Th.D.

Praha 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 28.4.2019

Václav Kotek

Bibliografická citace

Muslimský Ježíš [rukopis] : Syn Mariin v základních pramenech islámu : diplomová práce / Václav Kotek; vedoucí práce: David Bouma. -- Praha, 2019. -- 102 s.

Anotace

Práce podává přehled o Ježíši v základních pramenech islámu, Koránu a Sunně. Ve stručném životopisu Proroka Muhammada se věnuje vlivu křesťanů v jeho životě. Sleduje vznik Koránu a uvádí některé aspekty jeho nauky. Vybírá koránské verše o křesťanech a obzvláště ty související přímo nebo nepřímo s Ježíšem. Rozebírá význam jmen, jež mu Korán připisuje. Vybrané hadíthy, v nichž se objevuje některé z Ježíšových jmen, systemizuje do tematických okruhů a pozoruje roli, kterou mu tato islámská tradice přiděluje. Ze získaných poznatků porovnává shody a rozdíly pohledu islámu a křesťanství na Ježíše. Všimá si, že pod stejně znějícími Ježíšovými jmény a tituly se v obou náboženstvích skrývají rozdílné významy a dovozuje důvod rozdílnosti pohledů obou náboženství na Ježíše. Nahlíží, nakolik může být Ježíšova osoba předmětem a základem mezináboženského dialogu. Závěrem nabízí možnosti, v čem může být muslimský názor na Ježíše inspirací křesťanům k obnově vlastní víry.

Klíčová slova

Ježíš, Syn Mariin, islám, Korán, Sunna, christologie, mezináboženský dialog

Abstract

This thesis gives an overview of Jesus in the basic sources of Islam, the Qur'an and Sunnah. In a brief biography of Prophet Muhammad, it deals with the influence of Christians in his life. It follows the creation of the Qur'an and mentions some aspects of its doctrine. The thesis selects the Qur'anic verses about Christians and especially those which are related directly or indirectly to Jesus. It analyzes the meaning of the names, which the Qur'an assigns to Jesus. The selected Hadiths, in which some of the names of Jesus appear, are systematized into thematic areas. The thesis observe the role that this Islamic tradition assigns to him. It compares the differences between the view on Jesus in Islam and Christianity. It notes that there are different meanings in both religions under the same sounding names and titles of Jesus. The thesis brings reason why the image of Jesus in Islam is different. It shows whether the person of Jesus can be the object

and starting point for interreligious dialogue. In conclusion, it offers the possibilities of inspiration for restoring Christian faith by Muslim Jesus.

Keywords

Jesus, Son of Mary, Islam, Quran, Sunna, Christology, Interreligious Dialogue

Počet znaků (včetně mezer): 170 460

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat ThLic. Davidu Boumovi, Th.D. za vstřícný přístup při vedení této diplomové práce. Za cenné připomínky, podněty a rady patří díky také konzultantovi ThLic. Lukáši Noskovi, Th.D.

Obsah

Úvod.....	8
1 Historický přehled.....	10
1.1 Předislámská Arábie	10
1.2 Muhammad.....	12
1.2.1 Stručný životopis Proroka Muhammada.....	13
1.2.2 Muhammadovo nástupnictví a šíření islámu	17
1.2.3 Křesťané v Muhammadově životě.....	18
1.2.4 Kritika pramenů	21
2 Korán.....	24
2.1 Náhled na vznik a obsah Koránu	24
2.1.1 Vznik Koránu.....	24
2.1.2 Alternativní zprávy o vzniku Koránu	26
2.1.3 Struktura Koránu.....	28
2.1.4 Jazyk a styl Koránu	29
2.1.5 Exegeze Koránu	31
2.1.6 Základní prvky nauky v Koránu	32
2.2 Křesťané v Koránu	34
2.3 Korán o Ježíšovi	37
2.3.1 Vývoj Ježíšova obrazu v Koránu	38
2.3.2 Ježíšova jména v Koránu	46
2.3.3 Další Ježíšovy přídomek v Koránu.....	52
3 Sunna.....	61
3.1 Síra a raná islámská historiografie.....	61
3.2 Hadíthy	62
3.3 Ježíš v hadíthech.....	64
3.3.1 Ježíšův život.....	66
3.3.2 Víra v Boha a víra v Ježíše	67
3.3.3 Muhammad a Ježíš.....	69
3.3.4 Druhý příchod Ježíšův	72
3.3.5 Den zmrtnýchvstání	74
4 Ježíš mezi křížem a půlměsícem	77

4.1	Náčrt Ježíše podle islámu	77
4.2	Shodná tvrzení muslimů a křesťanů o Ježíši	78
4.3	Kontroverzní témata	83
4.4	Důvod odlišnosti muslimského Ježíše	85
	Závěr	88
	Použité zkratky	91
	Použité prameny	93
	Přílohy.....	97

Úvod

Islám je v posledních letech velmi diskutovaným tématem. Přibližuje se nejen virtuálně zásluhou globalizace a moderních informačních technologií, ale v důsledku vnitřního i vnějšího pnutí, jež přivodily vzestup radikalismu, vypuknutí tzv. Arabského jara a s nimi spojenou uprchlickou krizí se přibližuje do sousedství našich domovů. Usídlení islámu v Evropě ve větší míře, než jaká byla do přelomu tisíciletí, je velice pravděpodobné. Soužití odlišných kultur vedle sebe v jednom místě je náročné. V případě takovéto koexistence dvou náboženství v sekulárních zemích, kde velkou část obyvatelstva tvoří také ateisté a agnostici, bude ležet velká odpovědnost a tíha na dosažení harmonie právě na vyznavačích těchto náboženství.

Nejen pro křesťany se jeví prozíravým poznat původ a základy učení islámu. Má-li však naše pochopení směřovat také k dialogu mezi lidmi, je nutno vyjít od člověka a skrze člověka k Bohu. Pro křesťany je to známá cesta. Dokonalým vtělením neviditelné božské moci je pro ně Ježíš Kristus. Tuto víru čerpají ze svědectví Písma a tradice.

Ježíš je ctěn i v islámu. Ovšem v myslích křesťana a muslima se skládají rozdílné obrazy.¹ Tato práce si klade za cíl najít obraz muslimského Ježíše.

Zvláště politický islám hledá vlastní nezdar v odpadnutí od pravé víry a v náboženské vlažnosti. Lékem má být návrat ke kořenům. Tento aktuální postoj vede k závěru, že Ježíše muslimů je třeba hledat v jejich písmu a v jejich tradici. To obrací naši pozornost pouze k základním pramenům islámu, Koránu a Sunně.

Je třeba si klást otázku, proč muslim při patření na tutéž osobu vidí něco jiného. Koho vlastně vidí muslim? Pokud muslimové nepřijímají Ježíše stejně jako křesťané, je nutné se ptát, proč tomu tak je. Mají jiné pojetí Ježíše nebo jiné pojetí Boha?

Soustředíme-li se na rozhovor s muslimy, je důležité poznat nejen v čem mohou Ježíše přijmout, ale i to, v čem ho přijmout nemohou. A proč ho takto přijmout nemohou. Rozdíl mezi Ježíšem křesťanů a muslimů může být snadno důvodem nepochopení.

Aby bylo co nejlépe nastíněno stanovisko muslimů, bude práce co nejvíce vycházet z muslimského pojetí dějinných událostí souvisejících se vznikem islámu a jeho pramenů. Srovnání s křesťanským nebo nemuslimským pohledem bude spíše výjimečné.

---

¹ „...Ježíše sice neuznávají jako Boha, ale ctí ho jako proroka, ctí jeho panenickou matku Marii a někdy ji i zbožně vyzývají...“ (NAe 3).

Dílo je rozčleněno do čtyř kapitol. První z nich je úvodem do reálií předislámské Arábie a Muhammadova života se zvýrazněním jeho styků s křesťany. Druhá kapitola pojedná o vzniku a obsahu Koránu. Zvláštní pozornost bude věnována výskytu zmínek o křesťanech v něm, hlavní oddíl se zaměří na to, co Korán sděluje o Ježíši. Třetí kapitola je věnovaná Sunně. Nosnou část tvoří rozbor výroků o Ježíšovi ve sbírkách hadíthů. Čtvrtá část na základě reflexe předchozích textů hledá shody a rozdíly mezi Ježíšem muslimů a křesťanů, jakož i důvod této odlišnosti. V závěru nadnese otázky pro další reflexi: může Ježíš stát v základech dialogu mezi muslimy a křesťany a může islámem nastavený obraz Ježíše pomoci kultivovat vlastní víru i křesťanům?

Citace Koránu jsou převzaty z překladu Ivana Hrbka. Odkazy na Korán jsou uváděny ve formátu číslo súry, dvojtečka, číslo verše dle oficiálního egyptského vydání z roku 1342 h./1923 n.l., jak je uvedeno i na serveru tanzil.net. Pro přepis arabských slov je použito zjednodušené transkripce podle pravidel použitých v knize L. Kropáčka *Duchovní cesty islámu*. Citace hadíthů jsou přeloženy z anglické verze na portálu sunnah.com. Citace Písma svatého pocházejí z českého ekumenického překladu Bible. Odkazy na biblické knihy se řídí zavedeným systémem podle českého ekumenického překladu.

1 Historický přehled

Islám je druhým nejrozšířenějším světovým náboženstvím, vyznává ho 24,1 % obyvatel Země, tedy přibližně 1,8 miliardy lidí. Demografická předpověď počítá s nárůstem téměř na jednu třetinu lidstva v roce 2050.² První část stručně nastíní jeho dějiny. Vznik islámu datujeme do první poloviny sedmého století našeho letopočtu. Přesná data i průběh však nejsou jisté, tato práce se drží dějinných údajů, jak je standardně přijímají muslimové.³ Prostorem, v němž se islám utvářel, je západní část Arabského poloostrova zvaná Hidžáz.⁴ Následující kapitola nám dá nahlédnout na dějinný a kulturní rámec Arábie před vznikem islámu, poté představí život proroka Muhammada, vznik a šíření islámu. Další část bude věnovat styku Muhammada s křesťany. Nakonec se zamyslí nad věrohodností pramenů o Muhammadově životě.

1.1 Předislámská Arábie

Centrem islámu a místem, odkud vzešel, je Mekka. Město bylo již v předislámské době náboženským a obchodním centrem na karavanní cestě z jižních oblastí Arabského poloostrova na sever do Sýrie. Karavany byly z Mekky vypravovány dvakrát do roka.⁵ Obchod byl jednou z hlavních ekonomických činností obyvatel, neboť území bylo sice velice rozlehlé, avšak neúrodné. Pouze jižní pobřeží bylo zásobováno větším přídělem srážek z Indického oceánu. Ačkoliv poloostrov omývaly mořské vody ze tří světových stran, subtropické podnebí se tím nijak nezmírňovalo.

Obrovské prostory však neposkytovaly takovou míru nezávislosti, jakou evokují. Arábie byla ze všech stran tlačena velkými mocnostmi. Na západě se z pobřeží Rudého moře snažilo uchytit etiopské království Aksum. Od východu se do arabského prostoru tlačila perská Sásánovská říše, na severní hranici dorážela Byzantská říše. Celá Arábie tak byla na přelomu šestého a sedmého století vklíněna mezi dvě velmoci, které ji nepřímo ovládaly.⁶

---

² srov. Pew Research Center: *Why Muslims are the world's fastest-growing religious group* (6.4.2017). <<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/06/why-muslims-are-the-worlds-fastest-growing-religious-group/>>.

³ srov. COOK, M. *Muhammad*. Praha: Odeon, 1994, s. 69–70; 74–80.

⁴ srov. ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*. Praha: Portál, 2008, s. 123.

⁵ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 26.

⁶ srov. DONNER, F. McGraw: *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 30–34.

Ovšem jediným důsledkem pro obyvatele Hidžázu bylo zřejmě přesměrování daní z jejich obchodů do jiné státní pokladny. Jejich život se dál řídil stejnými pravidly. Neexistovala centralizovaná vláda, společenský řád byl vázán na kmenové a rodové struktury. Právě rod nebo kmen obstarával každému svému příslušníku bezpečnost, spravedlnost zajišťoval zákon odplaty. Tato nepsaná pravidla platila pro kočovné pastevce, beduíny, i pro obyvatele měst. Nebylo výjimkou, že mnoho kmenů či rodů mělo své příslušníky mezi městskými usedlíky i beduíny. Beduíni chodili ozbrojeni a k jejich ctnostem patřila odvaha, vytrvalost a zručnost v boji, čehož si cenili více než formálních náboženských úkonů.⁷

Náboženské tradice kočovníků byly animistické. Uctívali modly, kameny, stromy, které rituálně obcházeli či obíhali. Takováto posvátná místa, zvaná *harám* nebo *hawta* měla určené hranice, v nichž bylo zakázáno krveprolití a násilí. Byla ideální právě pro urovnávání sporů, pro bezpečné scházení za účelem trhů, dojednání sňatků a podobně. Lidé různých kmenů se zde mohli bezpečně mísit a stýkat. K *harámům* se také vázala určitá pohanská božstva. Některé *harámy* měly strážce, ať už vyznavače téhož božstva nebo dědičné členy náboženské elity určitého kmene.⁸

Pakliže byl v blízkosti *harámů* dostatečný zdroj vody, začala zde vznikat trvalá sídla. Nejvýznačnější *harámy* byly spojeny s božstvy všeobecně uznávanými mezi většinou Arabů, například trojice božstev Měsíce, Slunce a Venuše, která měla v různých oblastech jiná jména.⁹ Uctívána nebyla přímo tato nebeská tělesa, ale jejich pozemské projekce, které obývaly studny, stromy nebo kameny. Přes roztržitost pantheonu lze za prvek arabské sounáležitosti považovat uctívání bohyně al-Lát („bohyně“, sluneční božstvo, ztotožňovaná také s Athénou), al-Uzzá (Venuše) a Manát (bohyně osudu). Mužský protějškem al-Lát byl al-Láh, jenž se mezi Araby těšil povědomí jednoho nejvyššího božstva, ačkoliv kontury jeho vlastností a možností byly nejasné. Jeho jméno vycházelo z obecného označení božstva Il, Iláh. Bez členu určitého se jednalo všeobecně o božstvo, se členem určitým pak o toto jediné božstvo.¹⁰

---

⁷ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 26; srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 28–29.

⁸ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 26; srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 29–30.

⁹ srov. ZBÍRAL, D. *Náboženství předislámské Arábie*. (18.8.2008). Dostupné na (19.2.2019): <<http://www.david-zbiral.cz/Predislam.htm>>, s. 3.

¹⁰ srov. tamtéž, s. 5–16.

Kromě posvátných míst a nejvyššího božstva vázalo kočovníky i obyvatele měst pouto arabského jazyka, jenž jim dodával pocit hrdosti a solidarity, společného dědictví a příbuzenské identity překračující hranice kmenů.¹¹

Jeden z nejvýznamnějších *harámů* byl spojen s bohem Hubalem. Jedná se o krychlovou stavbu, do vnitřní stěny má vsazen posvátný kámen meteorického původu, její jméno je Ka'aba. V místě, kde je postavena, je bůh Hubal ztotožňován s al-Láhem. Ka'abu podle arabské předislámské tradice postavil Abrahám se svým synem Ismaelem. Byla cílem každoročních rituálních poutí. Okolo *harámu* a zdroje vody, studny Zamzam, vyrostlo město s názvem Mekka.¹²

Strážcem *harámu* byl kmen Kurajšů, který tvořil většinu obyvatel města. Mekka nebyla oázou a neměla zemědělský potenciál, takže většina běžných potravin se musela dovážet. Kurajšovci tak získali také značné zkušenosti, kontakty, organizační schopnosti a zdatnost v obchodu.¹³

Do tohoto světa se narodil člen zchudlé větve Kurajšovců. Chlapec, pohrobek. Muhammad ibn Abdulláh.

1.2 Muhammad

Pochopení islámu se neobejde bez stručného životopisu jeho proroka. Muhammadův život procházel několika výraznými obdobími, jejichž peripetie měly dopad i na tvářnost jeho sdělení. Všeobecně je muslimskými i západními vědci přijímáno rozdělení Prorokova života na období mekkánské a medínské. K tomuto poznatku vedla snaha muslimských i evropských badatelů chronologicky seřadit kapitoly (*súry*) Koránu, což je důležité pro pochopení vzniku i vývoje učení Koránu. Ve druhé polovině 19. století se v Evropě objevilo několik studií. Širokého uznání doznala teorie T. Nöldekeho z r. 1860, později doplněná a přepracovaná F. Schwallym r. 1909. Ta dělí mekkánské období na tři etapy. Toto dělení se zakládá na výzkumu stylu, jazyka, slovní zásoby a obsahu súr. Muslimští učenci, zvláště v moderní době, došli k podobnému výsledku, ač jejich východiska a metody byly odlišné. Tato práce používá rozdělení Muhammadova života i Koránu na čtyři etapy, tři mekkánské a jednu medínskou, a to podle systému

---

¹¹ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 27.

¹² srov. tamtéž, s. 26–27.

¹³ srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 35–37.

Ivana Hrbka, který se drží Nöldekeho řazení. Mírně se liší pouze v prvním mekkánském období.¹⁴ Takto lépe vynikne, že sůry Koránu korespondují s dramatickými událostmi Muhammadovy žité reality. Následující řádky nás s nimi seznamují ve stručnosti potřebné pro sledování našeho cíle.

1.2.1 Stručný životopis Proroka Muhammada

Podle tradice se Muhammad narodil kolem roku 570 n.l. do klanu Hášimovců, větve kmene Kurajšů. Otec Abdulláh ibn Abd al-Muttalib zemřel dva měsíce před jeho narozením.¹⁵ Muhammad byl svěřen do pěstounské péče ke kojné k beduínům, kde pobyl do šesti let.¹⁶ Během roku po návratu od beduínů mu zemřela matka Ámina. Sirotka převzal do opatrovnictví jeho děd Abd al-Muttalib, leč i on dva roky poté odchází za svými předky. Chlapec přešel do rodiny svého strýce, kupce Abú Táliba, po jehož boku údajně podnikl obchodní cestu do Sýrie a účastnil se jedné mekkánské války.¹⁷

Zaměstnala ho bohatá vdova Chadídža, o řadu let starší. Muhammad se osvědčil při vedení několika karavan do Sýrie. Poté učinila neobvyklý krok – jako žena mu nabídla sňatek. V pozici zámožného obchodníka jeho společenský status stoupl.¹⁸ Mezi Kurajšovci se stal váženým pro svou inteligenci, poctivost a taktnost. Muhammad pociťoval i pravidelnou potřebu samoty k rozjímání. Odcházel proto do hor obklopujících Mekku.¹⁹ Jednoho dne došlo k události, jež ho vytrhla z předchozích patnácti let poklidného kupeckého života.

Když se v měsíci ramadánu roku 610 n.l. zdržoval v jeskyni na hoře Hirá, měl zjevení. Mohl jen ležet na zemi a třást se. Do paměti přijal verše, jež jsou považovány za první zjevené verše Koránu (K 96:1–5). Muhammad sám si nebyl jist, zda zjevení dostává od posla nebo přímo od Boha. Teprve později byl jako původce zjevení uveden archanděl Gabriel (*Džibríl*; K 2:97). Netušil, že právě nastala událost, které z měla z jeho života učinit příběh velké části lidstva. Byl zjevením vyděšen a nerozuměl tomu. Chadídža jako

---

¹⁴ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 76–80.; srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 32.

¹⁵ srov. HRBEK, I. – PETRÁČEK, K. *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967, s. 30.

¹⁶ srov. ROGERSON, B. *Prorok Muhammad*. Praha: NLN, 2004, s. 37–39.

¹⁷ srov. HRBEK, I. – PETRÁČEK, K. *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967, s. 30–31.

¹⁸ srov. tamtéž, s. 31–34.

¹⁹ srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 40.

první uvěřila v pravost jeho zážitků.²⁰ V této době předával poselství jen své manželce a nejužšímu okruhu důvěrných přátel. Předběhneme-li dějiny, byly mezi nimi pozdější důležité osobnosti raného islámu – bratranec Alí (čtvrtý *chalífa*), Uthmán (třetí *chalífa*), Abú Bakr (první *chalífa*) a Zajd ibn Háritha (otrok v Muhammadově domě, kterého Muhammad adoptoval jako syna).²¹

Muhammad našel příznivce a přijetí od nich za proroka zřejmě i proto, že v Arábii byla dosud živá tradice aktivního proroctví. V této době ještě neměl představy o uspořádání své obce²² a výrokem „Není Boha kromě Boha“ chtěl své soukmenovce probudit, aby uctívali výhradně Alláha (al-Láha).²³

Záhy se projevil odpor, urážky a zesměšňování nového proroka i ostrakizace jeho příznivců. Kurajšovci měli obavy, že nové náboženství zbaví Mekku jejího posvátného a poutního významu. To sice Muhammad neměl v úmyslu, vystupoval však nepřátelsky vůči všemu, co odporovalo striktnímu monoteismu, jenž mu byl zjeven. To by skutečně mohlo ohrozit kultickou přitažlivost *harámu* a přivodit postupný úpadek města. Zjevené verše (součást dnešních súr 112 a 109) představovaly konec kompromisů, totální rozchod s mekkánským pohanstvím a směřování k přísnému monoteismu.²⁴ Psal se rok 614 a tímto počinem skončilo první mekkánské období Muhammadova prorockého života.

Reakce přišla bezprostředně. Na kmeny nového proroka a jeho přívrženců byl vyvíjen tlak, aby se jich zřekli, čímž by přišli o ochranu zajišťovanou institutem krevní msty. Strýcové Abú Tálíb a al-Abbás se za Muhammada rozhodně postavili. Ten raději již v roce 615 odeslal své nejvíce ohrožené příznivce k negusovi, křesťanskému etiopskému králi.²⁵ Vládcí Mekky organizovaní Abú Džahlem (může jít o hanlivé jméno – Otec nevzdělanosti) se rozhodli izolovat Hášimovce od ostatních Kurajšovců. Většina

---

²⁰ srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 14.; DONNER, F. McGraw: *Muhammad and the Believers*, s. 41.

²¹ Postupně se skupinka rozrostla přibližně na dvacet až padesát členů. Scházeli se tajně, naslouchali zjevením a modlili se. Shromáždění v nejužším kruhu trvala do roku 612–613, ale zjevení na několik měsíců či dokonce až na dva roky ustala a Muhammad propadal úzkosti a sklíčenosti. Sebedůvěru mu navrátila až nová poselství o Boží podpoře (96:3–5), na jehož základě se rozhodl veřejně vystoupit.; srov. HRBEK, Ivan – PETRÁČEK, Karel: *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967, s. 43–44; *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 619–620; ELIADE, M. *O islame*. Bratislava: Agora, 2001, s. 16.

²² srov. HRBEK, I. – PETRÁČEK, K. *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967, s. 44.

²³ srov. ELIADE, M. *O islame*. Bratislava: Agora, 2001, s. 18.

²⁴ srov. HRBEK, I. – PETRÁČEK, K.: *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967, s. 44.

²⁵ Pravděpodobně se jedná o titul, ne o vlastní jméno. M. Mendel uvádí s malým „n“, český překlad Ibn Isháqa užívá slovo „král“. Srov. IBN ISHÁK: *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LEDA, 2009, s. 44; srov. MENDEL, M. *Hidžra: Náboženská emigrace v dějinách islámských zemí*. Praha: Orientální ústav AV ČR, 2006, s.35.

rodů se k bojkotu připojila, ten však svého cíle nedosáhl ani za dva roky (616–618). Jediným výsledkem bylo, že se k Muhammadovi nepřidali žádní další přívrženci. Včetně exulantů v Etiopii jich nyní nebylo víc než osmdesát.²⁶

Muhammadovi odpůrci přecházejí od skepticismu a posměšků k polemikám, výhrůžkám, požadují důkazy – knihu, zázraky. Je tedy nucen s nimi o těchto tématech více hovořit.²⁷ Vypráví o biblických i nebiblických prorocích. Na stvrzení svého poslání od Boha se staví do řady těchto proroků, kteří mluvili s Bohem a přinesli svému lidu Knihu. Extatickou noční cestou a vystoupením na nebesa (*mi'rádž*, súra 17) byl u konce zrod proroka i druhá mekkánská etapa jeho působení.²⁸

Roku 619 Muhammad přišel o dvě životní opory. Zemřel jeho strýc Abú Tálíb a v čele rodu stanul Abú Lahab (možná další pejorativní jméno – Otec plamene – samozřejmě pekelného; srov. K 111), který Muhammadovi odmítl další podporu a ochranu. Nedlouho poté umřela Chadídža. Jeho situace se prudce zhoršila. Šíření nového poselství bylo znemožněno. Muhammadovi nastalo třetí mekkánské období. Hledal nové působiště, neboť Mekka byla pro jeho poslání ztracená. Pokus o přesídlení do nedalekého Tá'ifu skončil vyhnáním a kamenováním. Ochranu nakonec našel u předáka rodu Nawfal výměnou za slib, že nebude pokračovat v šíření svého náboženství.

Ubezpečování, že je veden Bohem, se začalo naplňovat roku 620 v podobě vůdců Jathribu. Viděli v Muhammadovi muže vhodného k uspořádání poměrů v jejich městě. V dalším roce s ním uzavřeli úmluvu. Město ho přijme jako proroka, budou jej poslouchat a bránit před nepřáteli. Muhammad k nim vyslal několik svých přívrženců, aby získal informace, později tam konspiračně odcházeli další. Mekkánští tomu chtěli zabránit a usilovali mu o život. V noci před druhým pokusem o jeho zavraždění tajně odešel z města v doprovodu Abú Bakra a jeho propuštěnce. Po několika dnech skrývání před nepřáteli dorazili do jathribské oázy. To byla tzv. *hidžra*, slovo překládané

---

²⁶ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 26–27; srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 41–42.

²⁷ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 660.

²⁸ srov. ELIADE, M. *O islame*. Bratislava: Agora, 2001, s. 20–23.

jako odchod²⁹. Znamená však nejen emigraci, ale zároveň také přerušení kmenových i rodových svazků a vztahů a navázání nových,³⁰ začátek nové éry. Bylo 24. září 622.

Město Jathrib leží v západní části Arabského poloostrova přibližně 350 km severně od Mekky, 150 km od pobřeží Rudého moře, ve velkém údolí s několika oázami. Muhammad zde musel vybudovat novou, pevně stmelenu obec muslimů (*umma*), ve které by byly překonány staré tradice a sváry, zvláště mezi dvěma hlavními arabskými a třemi židovskými kmeny. Tato činnost mu zabere celý zbytek života zvaný medínským obdobím. Ve svém počínání byl dozajista obratný a úspěšný. V prvních dvou letech vypracoval tzv. Medínskou ústavu³¹ (Jathrib později přijal jméno Madína at-Nabí, Město Prorokovo. Názvem Medína budeme nadále na toto město odkazovat). Osvědčil se jako schopný rozhodce sporů, ačkoliv všichni obyvatelé nevyznávali islám. Židé naopak poukazovali na rozpory a nepřijali ho jako proroka ani jeho poselství jako Boží. To se projevilo v obsahu zjevených veršů i ve změně směru modlitby (*qibly*) od Jeruzaléma k Mekce. Styk se Židy a křesťany ho dovedl k uvědomění si rozdílu svého poselství od obou starších monoteistických náboženství.

Muhammadovým snem bylo rozšířit nové náboženství na celou Arábii, ale v první řadě mu šlo o Mekku. Přepadáváním mekkánských karavan ji vyprovokoval ke čtyřem válkám (bitva u Badru 624, u Uhudu 625, „příkopová válka“ 627 a tažení na Mekku 630). V lednu roku 630 vstoupilo muslimské vojsko bez odporu do Mekky. Muhammad potvrdil strážce a obřadníky svatyně v jejich úřadech i Ka‘abu jako směr modlitby.³²

---

²⁹ Dříve užívaný překlad „útěk“ neodpovídá – i přes dramatické okolnosti Muhammadova odchodu – celkovému pojetí promyšleného a pečlivě připraveného přesunu mekkánských stoupců nové víry i samotného Proroka. Muslimští historikové tento překlad považují za zkreslující a neuctivý k hodnotám islámu. Srov. MENDEL, Miloš: *Hidžra: Náboženská emigrace v dějinách islámských zemí*. Praha: Orientální ústav AV ČR, 2006, s. 43.

³⁰ srov. HRBEK, I. – PETRÁČEK, K. *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967, s. 53.

³¹ „Dokument ummy“, „Medínská ústava“, je souborem smluvních ujednání mezi prorokem Mohamedem a lidem Jathribu. Text je zachován mj. u Ibn Isháqa. Vládne shoda o jeho přesnosti, neboť formou i obsahem působí archaicky a předkládá záležitost způsobem odlišným od pozdějších idealizujících názorů. Ponechává vnitřní záležitosti kmenů v jejich rukách. Zakazuje ochranu Kurajšovců, vrahů a žen (bez souhlasu rodiny), upravuje krevní mstu. Přiznává Židům jejich náboženství. Židé i muslimové mají podíl na společných výdajích. Věřící (muslim) nesmí pomoci nevěřícímu proti jinému věřícímu. Zavazuje k pomoci v boji při napadení kterékoliv smluvní strany. Stanovuje Medínu jako místo bezpečí, to se nevztahuje na vrahy, nespravedlivé a zrádce. Mír je nedělitelný. Sporné záležitosti mají být předloženy Bohu a Muhammadovi. Srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 227–232.

Úplný text medínské ústavy v trojím anglickém překladu je dostupný např. na (28.2.2019): <http://www.constitution.org/cons/medina/con_medina.htm>

³² Zřejmě se týkalo směru modlitby přímo v Mekce. Směr modlitby (*qibla*), v islámu důležitý, je v Koránu určen „směrem k Mešitě posvátné“ (2:139/144). Podle islámské tradice se Muhammad modlil směrem k Jeruzalému. Teprve po roztržce s Židy, kteří nepřijali jeho věrouku, se jednoho dne začal modlit směrem

Po ovládnutí Mekky se upevnila politická pozice Proroka i islámu. Muhammad organizoval život muslimské obce, která se rozšiřovala i na okolní kmeny a města. V březnu 632 osobně vedl velkou pout' do Mekky. Krátce po návratu onemocněl a 8. června 632 zemřel.³³

1.2.2 Muhammadovo nástupnictví a šíření islámu

Prorok neoznačil svého nástupce ani nezanechal pokyny k jeho výběru. Jeho vedení věřících bylo úzce osobní, neexistovala žádná řídicí hierarchie. Po jeho smrti vyvstaly na povrch rozbroje a neshody mezi kmeny a skupinami a hrozil rozpad jádra *ummy* v Medíně. Krize byla zanedlouho zažehnána, když se sněm prorokových druhů a pomocníků shodl na zachování jednoty komunity věřících. Výsledkem bylo ustanovení Muhammadova nástupce jakožto politického vůdce bez jakékoliv náboženské autority (teprve pozdější tradice uvádí titul *chalífa* – náměstek, následovník). Byl jím jmenován Abú Bakr³⁴, otec jeho nejmilejší ženy Á'íši. Schopný státník však o dva roky později umírá. Nahradil ho Umar ibn al-Chattáb (634–644), tvůrce administrativního a vojenského zřízení islámské říše.³⁵ Během osmi let dobyl Sýrii, Antiochii, Sásánovskou říši a Egypt.³⁶ Třetí *chalífa* Uthmán ibn Affán (644–656) z rodu Umajjovců, manžel dvou prorokových dcer, je prezentován jako slabý vládce.³⁷ Na druhou stranu právě z jeho podnětu došlo ke shromáždění Prorokových zjevení a uspořádání Koránu. Nakonec byl zavražděn. Teprve nyní převzal chalífát Muhammadův bratranec a zeť Alí, který již od počátku zápasil s umajjovskou stranou. Alí byl po roztržce ve své straně zavražděn (661) a *chalífou* se stal Mu'áwíja, zakladatel první islámské dynastie Umajjovců.

Již za života Alího se od něj oddělili nespokojenci (*chárídža*, odštěpenci) s jeho postupem při sporu s Mu'áwíjou. Po smrti Alího prohlásili jeho stoupenci (*ší'at Alí*, Alího strana) *chalífou* jeho syna Hasana³⁸, neboť nástupnické právo měl podle jejich mínění pouze přímý Prorokův příbuzný v Alího linii.³⁹ Alího stoupenci (později zvaní *ší'ité*)

---

k Mekce a krátce nato recitoval zmíněný verš. I kulticky tak zdůraznil definitivní osamostatnění islámu od židovství. Srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 732.

³³ srov. HRBEK, I. – PETRÁČEK, K. *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967, s. 54–80.

³⁴ srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 97–99.

³⁵ srov. HRBEK, I. – PETRÁČEK, K. *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967, s. 105–106.

³⁶ srov. ELIADE, M. *O islame*. Bratislava: Agora, 2001, s. 37.

³⁷ srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 99.

³⁸ srov. ELIADE, M. *O islame*. Bratislava: Agora, 2001, s. 38–39.

³⁹ srov. ČECH, L. *Írán a kultura mučednictví. Od zbožnosti k protestu*. Praha: Academia, 2016, s. 133.

začali být ihned pronásledováni a perzekuováni. Dějinný předěl znamenala bitva u Karbaly 10.10.680 n.l. (rok 61 h.),⁴⁰ když se po úmrtí *chalífy* Mu‘áwíji přihlásil o nástupnictví druhý Alího syn Husajn. Snažil se nalézt pomoc u spojenců v Kúfě, ale jeho karavana byla vojskem Mu‘áwíjova syna Jazída přepadena na planině u Karbaly. Po devíti dnech, kdy neměla přístup k vodě, byla zničena.⁴¹ Mučednická smrt Husajna, jeho spolubojovníků a rodinných příslušníků a dřívější příkoří a nespravedlnost vedla k rozvoji kultury sebeobětování a mučednictví.⁴² Zároveň znamenala pád poslední možnosti, jak sjednotit rozdělenou *ummu*.

Třicet let po Muhammadově smrti byla islámská obec rozdělena na tři části. Většinu dodnes tvoří *sunnité* podléhající zvolenému *chalífovi*, menšina *ší‘itů* uznává následnickou linii posledního pravověrného *chalífy* Alího, *cháridžité* hlásají právo každého zbožného muslima být zvolen za *chalífu*. Každá z těchto částí přispěla k rozvoji muslimské teologie, institucí i mystiky.⁴³

1.2.3 Křesťané v Muhammadově životě

Tisícileté dějiny velkých proroků a božích mužů a žen zachycené v židovském a křesťanském Písmu musely být mezi lidem poměrně dobře známé a úctu vzbuzující, jinak by Muhammadova snaha zařadit se po jejich bok byla zbytečná a nicneřikající. Arábie nebyla odříznutá od světa. Na jejích hranicích i uvnitř nich žili vyznavači monoteistických náboženství – judaismu, křesťanství a zoroastrismu. Židé přišli na poloostrov již na přelomu 1. a 2. století. Arabsky hovořící skupiny Židů bychom našli ve většině částí Arábie. Křesťanství bylo přítomno ve své ortodoxní i heretické podobě, zejména zde mohl být vliv nestoriánů, jakobitů, melchitů, donatistů nebo manichejců, stejně jako židokřesťanských nazorejců,⁴⁴ nebo kollarydiánů.⁴⁵ Otázka, zda a nakolik přišel Muhammad do styku s křesťany, se zdá být zcela přiměřená záměru této práce.

V době Muhammadova narození bylo křesťanství rozšířené v jižní části Arabského poloostrova. Významným křesťanským městem v oblasti byl Nadžrán. Jemen byl tehdy

---

⁴⁰ srov. tamtéž, s. 135–136.

⁴¹ srov. tamtéž, s. 136–138.

⁴² srov. tamtéž, s. 140–141.

⁴³ srov. ELIADE, M. *O islame*. Bratislava: Agora, 2001, s. 38–39.

⁴⁴ srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 30–31.

⁴⁵ srov. KROPÁČEK, L. Rané křesťanství a vznik islámu. *Teologické texty*, ročník 10 (1999), č. 4, s. 110.

pod správnou Habešanů, kteří patřili ke koptské církvi. V roce 570 stál habešský místokrál s vojskem u bran Mekky. Muhammadův praděd a děd Abd al-Muttalib, kteří čile obchodovali s Habeší, byli vybráni za mekkánské vyjednávače. Muhammad tedy doslova vyrůstal obklopen rodinnými zkazkami o křesťanech. Údajně měl jeden čas i habešskou chůvu.⁴⁶

V dětství během cesty s karavanou svého strýce Abú Táliba dorazil Muhammad do Bostry (dnes Busrá). Zde byla poustevna, kterou v té době obýval mnich Bahíra. Ten viděl kolem Muhammada světelný oblak a při rozhovoru u jídla nabył jistoty, že je to předpovězený prorok. Tradice Bostry a její poustevny, kde se karavany pravidelně zastavovaly, byla spojena s jakobity i nestoriány. O patnáct let později prý v Muhammadovi rozpoznal proroka jiný mnich z Bostry, Nestor.⁴⁷

Po sňatku se Muhammad stal jedním z mekkánských *hanífů*, náboženských hledačů. Ztotožnili Alláha s Jahvem i křesťanským Bohem. Mohli čerpat z bohaté studnice různých církví a herezí, jejichž příslušníci v Arábii žili. Budoucí prorok nemusel za křesťanstvím chodit daleko. Mezi *hanífy* byli příbuzní jeho manželky i jeho samotného (Chadídža byla navíc Muhammadovou vzdálenou sestřenicí), kteří byli křesťany. Význačnou postavou byl jeho bratranec Ubajdalláh ibn Džafš, jeden z prvních muslimů, který nakonec přestoupil ke koptské církvi. Chadídžin bratranec Waraqa ibn Nawfál studoval křesťanství, možná přeložil do arabštiny některé části evangelií.⁴⁸ Waraqa byla také prvním, kdo v Muhammadovi po jeho úvodním zjevení poznal proroka Božího.⁴⁹ Uthmán al Huwajrith šel také cestou křesťanství, jež ho dovedla až do Konstantinopole. Zajd ibn Amr byl velikým hledačem pravdy, putoval i po Středním Východě, měl četné styky se židy i křesťany. Byl zabit při návratu do Mekky, když chváłal za novým prorokem.⁵⁰ Muhammadovi nejbližším byl Zajd ibn Háritha, otrok, kterého mu darovala Chadídža. Muhammad ho osvobodil a adoptoval ho jako syna. Zajd pocházel z křesťanských rodičů z kmene na jihu Sýrie.⁵¹

---

⁴⁶ srov. ROGERSON, B. *Prorok Muhammad*. Praha: NLN, 2004, s. 26–27.

⁴⁷ srov. tamtéž, s. 50–51.

⁴⁸ srov. tamtéž, s. 60.

⁴⁹ srov. IBN ISHÁK. *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LEDA, 2009, s. 30–31.

⁵⁰ srov. ROGERSON, B. *Prorok Muhammad*. Praha: NLN, 2004, s. 61.

⁵¹ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 162.

Považuje se za jisté, že Muhammad nejednou naslouchal jakobitským kazatelům, kteří navštěvovali výroční trh v Ukázu poblíž Mekky. Prý na něj zapůsobil řečnickým uměním nadžránský biskup Quss ibn Sa'ída.⁵²

Za Muhammadem přišla do Mekky také dvacetičlenná skupina křesťanů z Habeše, aby si vyslechli jeho učení a pak rozmlouvali o náboženství. Údajně mohli být i z Nadžránu.⁵³ Prorok často sedával na vrchu al-Marwá spolu s mladým křesťanem jménem Džabr, jenž byl otrokem. To bylo ještě před Muhammadovou noční cestou. V té době byl mekkáncí nařčen, že ho to všechno učí právě Džabr.⁵⁴ Tato výtka našla odezvu ve verši 16:103: „*Víme dobře, že nevěřící hovoří: ‚Vždyť jej to učí smrtelník nějaký!‘...*“ Parrinder uvádí Bajdávího zmínku, že s ním býval též nějaký Jasára nebo Jasíra. Je také možné, že Džabr je zkomolenina z habešského *gabrú*, což znamená otrok.⁵⁵ Když Muhammad neúspěšně zkoušel najít novou domovinu v Tá'ifu, útočištěm se mu stala zahrada Ukby a Šajby, kde mu podal jídlo a klaněl se mu jejich otrok Addás, křesťan z Ninive.⁵⁶

Výraznou křesťanskou postavou v dějinách islámu je Salmán al-Fárisí (Peršan). Syn bohatého muže z okolí Isfahánu přestoupil pravděpodobně k nestoriánskému křesťanství. Jeho pouť za vzděláním ho dovedla do Sýrie. Přidal se k arabské karavaně, ale kupci ho prodali do otroctví židům v Jathribu. Islám silně přitahoval. Asi dva roky po hidžře mu Muhammad poradil, aby se vykoupil, a sám uspořádal mezi muslimy sbírku.⁵⁷ Při útoku na Medínu v roce 627 se Salmán projevil jako schopný inženýr. Na opevnění města vymyslel příkop (odtud název „Příkopová válka“) vybavený kůly a bodci, jenž za využití terénu oddělil oázu od blížícího se mekkánského voje a zastavil jejich jezdce.⁵⁸

Zřejmě v roce 628 začal Muhammad psát dopisy vládcům sousedních zemí. List jistému Muqawqisovi do Egypta se dochoval. Obdržel od něj dary. Mezi nimi byly i dvě křesťanské koptské otrokyně, z nichž Máriu si ponechal jako konkubínu. Porodila

---

⁵² srov. ROGERSON, B. *Prorok Muhammad*. Praha: NLN, 2004, s. 65–66.

⁵³ srov. IBN ISHAQ. *The Life of Muhammad. A translation of Isháq's Sírát Rasúl Alláh. With introduction and notes by A. Guillaume*. 17. vyd. New York: Oxford University Press, 2004, s. 179.

⁵⁴ srov. tamtéž, s. 180.

⁵⁵ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 160–161.

⁵⁶ srov. IBN ISHÁK. *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LEDA, 2009, s. 49–50.

⁵⁷ srov. ROGERSON, B. *Prorok Muhammad*. Praha: NLN, 2004, s. 122; srov. IBN ISHÁK. *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LEDA, 2009, s. 87–89.

⁵⁸ srov. ROGERSON, B. *Prorok Muhammad*. Praha: NLN, 2004, s. 122–123.

mu syna Ibrahíma, který ovšem zemřel v roce 630 během Prorokova vítězného tažení do Tá'ifu.⁵⁹

Při dalším vítězném vstupu roku 630, tentokrát do Mekky, Muhammad nařídil zničit všechny sochy bůžků a model v Ka'abě.⁶⁰ Osobně však bránil ikonu Panny Marie s dítětem a obraz Abrahama.⁶¹ Ibn Isháq uvádí obrazy Ježíše a Marie.⁶²

Velkou deputaci šedesáti jezdců vyslali k Muhammadovi křesťané z Nadžránu. Došlo k velké teologické disputaci, během níž byla dle tradice zjevena převážná část třetí súry (*Al Imrán*), jež obsahuje důležité verše o Ježíšovi.⁶³

Při tažení k hranicím Byzantské říše na podzim 630 se Muhammad zastavil v Tabúku. Navštívil ho tam Jan, křesťanský správce Ajly, který Muhammadovi platil daň (*džizju*). Uchajdira, křesťana z Dumy, Muhammad nechal unést a přimět ho také k platbě daně.⁶⁴ Parridner zmiňuje, že první Muhamamdova ošetřovatelka v době nemoci byla křesťanka z Habeše.⁶⁵

Muhammad při islamizaci Arábie nenutil židy ani křesťany měnit svoji víru, pouze museli platit daň z hlavy.⁶⁶ Ke křesťanům a jejich víře měl po celý svůj život příznivý postoj.⁶⁷

1.2.4 Kritika pramenů

Při nahlížení na Muhammadův život je dobré si uvědomit, že muslimská tradice na něj hleděla též zkreslující optikou staletí. Žádné původní dokumenty ani nápisy z jeho doby se nedochovaly. Nejranější prameny jsou až z 8. století. V nich najdeme řadu příběhů, zázraků, legend doplňujících neznámé kapitoly jeho života, ale i numerologickou symboliku. Novodobá kritika v nich shledává řadu rozporů a pochybných, až neuvěřitelných událostí. Jiné příběhy se zdají být jakousi exegezí či historizujícím zdůvodněním konkrétních veršů Koránu, další zase odpovídají spíš očekáváním toho,

---

⁵⁹ srov. tamtéž, s. 134–135 a 150.

⁶⁰ srov. HRBEK, I. – PETRÁČEK, K. *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967, s. 54–80.

⁶¹ srov. ROGERSON, B. *Prorok Muhammad*. Praha: NLN, 2004, s. 142.

⁶² srov. IBN ISHAQ. *The Life of Muhammad. A translation of Isháq's Sírát Rasúl Alláh. With introduction and notes by A. Guillaume*. 17. vyd. New York: Oxford University Press, 2004, s. 552.

⁶³ srov. tamtéž, s. 270–277; srov. IBN ISHÁK. *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LEDA, 2009, s. 99–103.

⁶⁴ srov. IBN ISHÁK. *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LEDA, 2009, s. 199–200.

⁶⁵ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 162.

⁶⁶ srov. ROGERSON, B. *Prorok Muhammad*. Praha: NLN, 2004, s. 151.

⁶⁷ srov. tamtéž, s. 64.

co by asi měl Prorok učinit nebo potvrzující praktiky muslimské komunity. Zůstává tedy spousta nezodpovězených otázek.

To může samozřejmě vést ke dvěma extrémním závěrům – nekritickému odmítání všech zdrojů a stejně nekritickému přijímání všeho. Moudřejší cestou zřejmě bude přijmout z pramenů to, co nelze jednoznačně odmítnout a zamítnout to, co z nějakého důvodu přijmout nelze.⁶⁸ Novodobé práce však ukazují, že tradiční vyprávění obsahují velmi raný materiál, z něhož lze extrahovat přiměřeně přesný a věrohodný popis Muhammadova života. Kritický postoj je přesto žádoucí.⁶⁹

Zásadním pramenem pro životopisce jsou výroky proroka Muhammada (*hadíthy*) a standardní životopis (*síra*) od ibn Isháqa z přelomu osmého a devátého století. Z devátého a počátku desátého století našeho letopočtu pocházejí další důvěryhodné zdroje historiků al-Baládhurího (z. 892 n.l.) a at-Tabárího (z. 923 n.l.). Existuje také papýrový dokument z roku 643, datovaný „rok dvacet dva“, tedy v roce 622 se muselo stát něco významného⁷⁰. Potvrzuje to i náhrobní kámen v Káhiře s uvedeným datem druhý džumadá roku 31 (leden až únor 652 n.l.).⁷¹

Badatel se může opřít i o prameny nemuslimské, nezátížené vírou v Muhammadovo proroctví. To dodává jistotu, že Prorok byl skutečně žijící historickou osobou. Zachovaly se některé židovské, křesťanské a zoroastrovské zdroje ze 7. až 10. století zmiňující Muhammada a vzestup islámu.⁷² Patrně nejstarším je zmínka jeruzalémského patriarchy Sofronia (560–638 n.l.) v dopisu synodě, který bohužel není datován. Jeho další poznámka o několik měsíců později je datována do prosince 634. Nejpodrobnější zápis o nájездеch Arabů učinil v roce 636 nebo 637.⁷³ Z téhož období pochází dopis Maxima Vyznavače (z. 662 n.l.) referující o vpádu Arabů. Historici tento list datují mezi roky 634–640.⁷⁴ K nejstarším pramenům náleží zápis presbytera Tomáše ze západní Sýrie datovaný kolem roku 640⁷⁵ nebo anonymní arménská kronika ze šedesátých let sedmého století,

---

⁶⁸ srov. COOK, Michael: *Muhammad*. Praha: Odeon, 1994, s. 68-71.

⁶⁹ srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 50–52.

⁷⁰ srov. tamtéž, s. 117.

⁷¹ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 40.

⁷² srov. tamtéž, s. 37–40.

⁷³ srov. HOYLAND, R. G.: *Seeing Islam as others saw it*. Princeton: Darwin Press, 2001, s. 69–70.

⁷⁴ srov. tamtéž, s. 77.

⁷⁵ srov. tamtéž, s. 120; srov. DONNER, F. M. *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010, s. 53.

mezi jejíž možné kompilátory je řazen arménský biskup a historik Sebeos.⁷⁶ Křesťanské záznamy se zmiňují především o škodách materiálních i morálních, jež způsobily islámské nájezdy. Příkladem je Zuqnínská kronika z osmého století z Horní Mezopotámie.⁷⁷ Obecně byli muslimové v těchto záznamech považováni za trest Boží za spáchané hříchy. Později se objevují apologetické spisy a disputace. Nejznámějšími řeckými texty jsou polemiky Jana z Damašku ze 30. let osmého století⁷⁸ nebo korespondence byzantského císaře Lva III. s chalífou Umarem II. Korespondence je zřejmě smyšlená a listiny jsou nejspíše pozdějšího data, kolem roku 900 n.l.⁷⁹ Ačkoliv nemuslimské prameny jsou důležité, i v nich je třeba číst mezi řádky, neboť jsou poznamenány předsudky, nepochopením a ideologií. Pozadí těchto zatížení lze primárně hledat v životním ohrožení islámskou expanzí, a tedy v nepřátelství.

Dostatečně přesný popis Muhammadova života zřejmě nezískáme s absolutní jistotou. Tradiční muslimské podání má s vysokou pravděpodobností historické jádro, nemuslimské prameny zase nemají šíři záběru potřebnou na vytvoření reálného alternativního životopisu.⁸⁰

Získat představu o Muhammadově životě a jím předaném učení by nebylo možné bez zachování písemných zdrojů. Původní ústní tradice byly s určitým časovým odstupem pro další generace zapisovány a shromažďovány do sbírek, jež se staly měřítkem hodnot a postojů člověka a jeho vedením správným životem, stejně jako záznamem Muhammadova života, názorů a učení. Muhammad sám přísně rozlišoval mezi tím, co mu bylo zjeveno, a svými vlastními výroky.⁸¹ Toto rozdělení se projevilo i ve dvou nejdůležitějších písemných zdrojích islámu – v Koránu a Sunně.⁸² K porozumění muslimskému názoru na Ježíše je nutno vyhledat zmínky o něm v uvedených dvou zásadních písemných pramenech islámu. Zde se nachází základní výroky, z nichž vysvitnou hlavní obrysy obrazu Ježíše podle Koránu a podle tradice připisované Muhammadovi.

---

⁷⁶ srov. tamtéž, s. 124–125; HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 40.

⁷⁷ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 40.

⁷⁸ srov. HOYLAND, R. G.: *Seeing Islam as others saw it*, s. 484–489.

⁷⁹ srov. tamtéž, s. 490–501.

⁸⁰ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 40–41.

⁸¹ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 95–96.

⁸² srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 48–49.

2 Korán

Základní knihou islámu je bezpochyby Korán. Bez nějaké znalosti jeho původu, obsahu a vzniku se při hledání odpovědí na otázky spojené s islámem neobejdeme. Mezi důvody, proč Korán číst, může být dnes stejná motivace jako ve středověku – poznat nepřítele a nalézt argumenty proti němu. Pro jiné bude v popředí naopak poznat partnera v dialogu, jindy zase historická, kulturní, či literární zvědavost. Významný je i čistě vědecký zájem. Nelze opominout ani důvody náboženské, ať už osobní konverzi nebo hledání duchovního osvětlení a potenciálu.⁸³

V této kapitole nejprve pohlédneme na vznik, strukturu, obsah a některé prvky nauky Koránu. Zajímat nás budou zmínky Koránu o křesťanech. Hlavní část se bude věnovat koránským záznamům o Ježíšovi a jménům, která mu Korán přisuzuje.

2.1 Náhled na vznik a obsah Koránu

Korán se sám staví do vztahu k jiným „písmům“. Jasně deklaruje povědomí o božském zjevení jako chronologické posloupnosti specifických informací sdělených určitým národům (K 2:136). Korán takto překonává židovská a křesťanská písma, protože rozdíly mezi jimi a ním jsou důsledkem záměrných i neúmyslných porušení a zkreslení při předávání těchto tradic.

Vznik a život Koránu lze rozdělit na dvě období – za Muhammadova působení a po jeho smrti. Přijatý obecný konsenzus pak stručně osvětlíme některými alternativními náhledy. Zastavíme se u struktury a jazyka Koránu, problematiky jeho výkladu a věrouky důležité pro tuto práci.

2.1.1 Vznik Koránu

Poměrně jasnou linií zjevení – Muhammad – recitace – sepsaný Korán nám nevybroušená optika staletí poněkud pokrýváje. Islám pojímá Korán jako dokonalé a neměnné Božské slovo. Do veršů se však promítaly také aktuální problémy

---

⁸³ srov. MCAULIFFE, J. D. Introduction. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 7–12.

Muhammadova života. Muslimská exegeze zkoumá příčiny a okolnosti seslání jednotlivých veršů (*asbáb an-nuzúl*), což přispívá i upřesnění chronologie zjevení.⁸⁴

Pro mekkánská sdělení byla hlavním úložným médiem paměť. Muhammad sám zřejmě žádné své zjevení nezapisoval. Podle Koránu (K 7:157–158) a islámských apologetů ani neuměl číst a psát. Západní učenci se s tímto analfabetismem zcela neztotožňují, Mekka měla bohaté vazby s městy, kde bylo písmo běžně používáno, a mezi Muhammadovými společníky a příbuznými byly osoby, které vládly uměním písma. Zprávy o diktátu veršů Muhammadem krátce po jejich zjevení máme až z medínského období. Z důvodu převažujícího ústního podání je obtížné mluvit o nějakém fixním textu během Muhammadova života. Přesto se zdá, že většina Koránu byla v nějaké podobě zapsána ještě před jeho úmrtím. Podle muslimů Prorokovou smrtí navždy skončila Boží zjevení. Bylo nutné toto dědictví uchovat a uchránit ho před zkreslením, či dokonce ztrátou.⁸⁵

Muslimská tradice zmiňuje dva směry sbírání zápisů a recitací do jednoho souboru. První za vlády chalífy Abú Bakra (11–13 h./632–634 n.l.). Ten pověřil Muhammadova tajemníka Zajda ibn Thábita shromážděním materiálů poté, kdy mnoho recitátorů Koránu padlo v bitvě u Jamámy r. 633. Kromě jeho sbírky existovaly další čtyři úplné kodexy. Tyto soubory se těšily autoritě i oblibě v různých částech arabského impéria. Lišily se zdánlivě drobnými odchylkami ve čtení a významech různých slov, stejně jako v uspořádání kapitol.⁸⁶

Závažné spory o správné čtení veršů během válečného tažení na Kavkaz vedly k rozhodnutí o konečném upevnění textu. Z popudu třetího chalífy Uthmána tak vznikla druhá sbírka, asi dvacet let (651–656 n.l.) po první. Důvěra byla dána opět Zajdu ibn Thábitovi, který na základě své první sbírky sepsal se znalci arabštiny a kurajšovského dialektu standardní kodex, zvaný v odborné literatuře „uthmánský text“ nebo „Vulgáta“. Uthmán nařídil zničení ostatních kodexů a rozeslání Zajdova textu do hlavních center říše. Muslimové věří, že Korán, jak jej známe dnes, je právě uthmánský kodex, který je absolutně totožný s tím, co bylo sesláno Muhammadovi.

Celý text byl rozčleněn do 114 kapitol, zvaných *súry*, složené z veršů (*ájat*, sing. *ája*). Jako první byla zařazena *Fátíha*, pořadí dalších *súr* bylo určeno čistě mechanicky podle

---

⁸⁴ srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 32; s. 46.

⁸⁵ srov. tamtéž, s. 41–43.

⁸⁶ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 64–68.

jejich délky. Nejdelší byla dána na začátek, následující pak byly řazeny podle ubývajícího počtu veršů nebo rozsahu stran. Ovšem i tak je řazení podle délky pouze přibližné.⁸⁷

Někteří muslimští učenci, např. al-Hákim al-Najsábúrí (z. 405 h./1014 n.l.) naznačují, že Korán byl sepsán třikrát. Poprvé tomu mělo být podle zprávy Zajda ibn Thábit, když sestavovali Korán z listů a Muhammad říkal, do které súry a kam umístit jaký verš.⁸⁸ Pravděpodobně existovalo dalších patnáct sbírek od Muhammadových společníků a třináct sekundárních kodexů připisovaných muslimům druhé generace. Nedokonalosti zápisu bez samohlásek a diakritiky vedly k rozdílnému čtení textu. Kvůli tlaku na jednotnost nakonec zůstaly jen tři možnosti čtení, používané v oblastech Súdánu, Maghribu a na většině osmanské říše, z nichž to poslední se stalo základem pro standardní egyptské vydání Koránu z roku 1342 h./1923 n.l.⁸⁹

Muhammada nemůžeme označit za autora ve smyslu moderního práva. On sám se měl za zprostředkovatele, seslání bylo od Boha. Události Muhammadova života a verše Koránu jsou těsně spojeny, jedno je odrazem druhého, Muhammad ve svých sděleních jako by opravdu vyléval své nitro, neodtržené od života. Tak mohou posluchači i čtenáři vycítit přítomnost jisté hluboké pravdy zaznamenané ve verších Koránu. Pro muslima je Pravdou přítomnou doslova v každém písmenku, respektive v každé hlásce jeho recitace.

2.1.2 Alternativní zprávy o vzniku Koránu

Na vývoj alternativních názorů na kanonizaci Koránu měl velký vliv právě tradiční uthmánský text, respektive literární nedokonalost jeho hrubého souhláskového skeletu. Analytické zkoumání muslimských pramenů přivedlo některé západní vědce ke skeptickému postoji vůči tradičnímu konsenzu, a to již v 19. století n.l. v pracích Theodora Nöldekeho, či Ignáze Goldzihera. Skutečný boom nastal v sedmdesátých letech 20. století.⁹⁰

Například John Wansbrough vychází z předpokladu, že Korán, *síra*, hadíthy a exegeze jsou výsledkem literární činnosti. Podléhají tedy analýze literárně kritickou metodou. Vyvozuje, že Korán byl vytvořen výběrem z mnoha textů většího počtu původně

---

⁸⁷ srov. tamtéž, s. 66–70.

⁸⁸ srov. GILLIOT, C. Creation of a fixed text. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 45–46.

⁸⁹ srov. tamtéž, s. 46–52.

⁹⁰ srov. DONNER, F. M. The historical context. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 33.

nezávislých tradic, majících dokonce starší dataci. Tradiční popis redakce Koránu je podle něj nepravdivý, jeho formace trvala mnoho generací. Kanonickou verzi datuje až do třetího/devátého století, což údajně potvrzuje i vývoj exegetické literatury. Z Koránu, Sunny ani exegeze pak tedy nelze vyvodit žádný závěr o historickém Muhammadovi.⁹¹

John Burton vychází z premisy, že hadíthy nepodávají historická fakta o čase a osobách, ale odrážejí názory pozdějších učenců. Všechny tradice po smrti Muhammadově jsou tedy fiktivní konstrukce na podporu názoru právních škol. Sbírký Abú Bakra ani Uthmána nikdy neexistovaly, neboť neúplným textem Koránu jsou lépe chráněny zavedené praktiky, které by v něm neměly oporu. Sbírkou Koránu tedy utvářela až tradice.⁹²

Další skupina alternativních podání vzniku Koránu pracuje s nepochybným vlivem judaismu a křesťanství na Korán. Günter Lüling vychází z teorie vývoje původních jednoduchých věroučných dogmat židovství i křesťanství, která lze zjistit a rekonstruovat opětovným čtením zdrojů, a z obecné přítomnosti židovsko-křesťanských myšlenek na Arabském poloostrově. Analýzou původního významu semitských slov dochází k výroku, že text Koránu je postaven na primitivní křesťanské předislámské vrstvě. Finální text svaté knihy je výsledkem revizí v několika etapách. Motivací bylo vytvořit arabský monoteismus nezávislý na křesťanských skupinách v Mekce. Období revizí mohlo začít již dvě generace před Muhammadem, poslední etapa proběhla až po Prorokově úmrtí.⁹³ Také *síra*, životopis proroka Muhammada, může potlačovat vliv biblických náboženství a záměrně zveličovat všudypřítomný polyteismus. Blízkovýchodní religiozita byla bezpochyby ovlivněna i takovými jevy jako asketická zbožnost nebo apokalyptika, jejichž ozvěny v Koránu můžeme nalézt.⁹⁴ Z uvedeného lze vyvodit, že přímá vazba a podoba Koránu ze 7. století a jeho novodobé egyptské edice je zpochybnitelná.

---

⁹¹ srov. MOTZKI, H. Alternative accounts of the Qur'an's formation. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 60–62.

⁹² srov. tamtéž, s. 62–63.

⁹³ srov. tamtéž, s. 65–67.

⁹⁴ srov. DONNER, F. M. The historical context. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 34–35.

2.1.3 Struktura Koránu

Podobu, jakou má muslimský svět dnes v rukách, dalo Koránu oficiální egyptské vydání z roku 1342 h./1923 n.l. Jednotlivé súry obdržely záhlaví zahrnující číslo a název, zda pochází z období mekkánského nebo medínského, počet veršů a chronologický údaj, po které sůře byla zjevena. Součástí všech súr, kromě deváté, je úvodní *basmla* („*bi-smi Alláh ar-rahmán ar-rahím*“, tj. „ve jménu Boha milosrdného, slitovného“). Každá súra je tvořena jednotlivými číslovanými menšími celky zvanými *ája* (zázrak, znamení, zázračné znamení, verš), což se překládá jako verš.⁹⁵

Pro praktické účely dělí muslimové Korán bez ohledu na súry na třicet přibližně stejně dlouhých úseků (*adžzá*, sing. *džuz'*). Každý den postního měsíce ramadánu má muslim přečíst nebo recitovat jeden *džuz'*, takže za tohoto období obsáhne celý Korán. Každá z těchto částí může být rozdělena na dva díly a ty ještě na čtvrtiny. Dojdeme tak k číslu 240. Druhý systém dělí Korán na sedm částí pro snazší čtení Koránu v průběhu jednoho týdne. Konce a začátky oddílů obou systémů dělení jsou vytištěny na okrajích stránek.⁹⁶

V jednotlivých delších súrách nejsou verše řazeny podle témat v nich obsažených. Ačkoliv muslimové věří, že současné řazení Koránu odpovídá Božimu přání,⁹⁷ v západním pojetí převládá názor, že původními jednotkami zjevení byly krátké pasáže. Ty byly poté seskupovány samotným Muhammadem do delších súr, přičemž po jeho smrti do nich mohl být zařazen i zjevený materiál, který nebyl dosud nikam umístěn. Právě změna rýmu může naznačovat švy spojující původně samostatné pasáže. Angelika Neuwirthová ve své habilitační práci *Studien zur Komposition der mekkanischen Suren* z roku 1981 vychází naopak ze súry jako základní jednotky a zkoumá jednotlivé verše. Dochází k závěru, že súry jsou složeny z prvků, z nichž lze vystopovat úmyslný Muhammadův plán pořádit pro muslimskou komunitu liturgické lekce po vzoru čtení při bohoslužbách židovských a křesťanských.⁹⁸

V důsledku přijatého řazení súr čtenář v Koránu nenalezne strukturu, žánr ani žádný ucelený příběh (až na Josefa v sůře 12). Je to literární kategorie *sui generis*. Zřejmě nejlépe lze vniknout do ducha Koránu skrze krátké úderné sevřené súry prvního

---

⁹⁵ srov. tamtéž, s. 44–48.

⁹⁶ srov. tamtéž, s. 47.

⁹⁷ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 56–57.

⁹⁸ srov. MOTZKI, H. Alternative accounts of the Qur'an's formation. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 63–65.

mekkánského období než postupným prodíráním se kanonicky (ne)uspořádanými kapitolami.

2.1.4 Jazyk a styl Koránu

Korán zjevný seslaný v jazyce arabském (K 12:1–2; 13:37; 16:103; 20:113; 39:28; 41:3; 41:44; 42:7; 43:3). Samotné slovo *qur'án* znamená „recitace“.⁹⁹ Není tedy jen názvem knihy, ale zároveň symbolem, poukazem k jejímu určení. Korán je vnímán jako Boží znamení, zjevení (*ája*), prostor, kde lze slyšet Boha. Jeho slovo se zjevuje právě při hlasité recitaci, která podléhá určitým pravidlům (*tadžwíd*; K 2:121). Není to tedy mrtvá kniha plná zapsaných slov, ale má zpřítomňovat slova samotného Boha, jeho řeč.¹⁰⁰ Boží řeč nebo slovo (*kalám Alláh, kalimat Alláh*) je věčným atributem Boha, jehož prostřednictvím stvořil svět a jež se stále manifestuje mimo Boha, neboť On stále mluví. Boží řeč se neustále zapisuje na nebeskou desku (K 43:3–4; 56:77–78; 85:22). Tento zápis je nebeským originálem svatých písem, který je stále u Boha (ale není Bohem). V tomto smyslu je pro muslimy Korán nestvořeným Božím slovem. Zpřítomnění této Boží řeči se děje právě hlasitým přednesem.¹⁰¹ Alláh sdělil svá zjevení Muhammadovi v arabštině, proto je považován za Boží řeč pouze arabský originál Koránu. Překlady do jiných jazyků nemohou být podle muslimů plnohodnotné.¹⁰²

Arabština Muhammadovy doby obsahovala mnoho dialektů, kurajšovský byl jeden z nich. Pokud existoval jeden obecněji srozumitelný jazyk, byl to jazyk básníků užívaný v poezii (označovaný jako „koiné“ arabštiny). Muhammad pro svá sdělení nejspíše použil tohoto básnického jazyka, spolu s jazykem *káhinů* (věštců). Některá známá slova bylo třeba významově posunout, jiná slova Prorok vytvořil zcela nová, aby podpořil emoční účinek na své posluchače.¹⁰³ Nalezneme i výpůjčky z cizích jazyků (semitských, etiopštiny, řečtiny i perštiny). Paradoxem je, že obě slova označující základní stavební prvky Koránu, *súra* a *ája*, pocházejí z hebrejských a syrských kořenů (syrské *súrtá*, tj. Písmo svaté, *ah* neboli znamení). Prehistorie Koránu náhle dostává trochu jiné kontury. Svědčí to o alespoň minimální znalosti židovských a křesťanských písem v Mekce i v Medíně. V textu Koránu dochází k ustáleným kolokacím vázajícím spolu zjevení

---

⁹⁹ srov. tamtéž, s. 41.

¹⁰⁰ srov. NOSEK, L. Hermeneutický klíč pro křesťanský pohled na islám. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 10–13.

¹⁰¹ srov. tamtéž, s. 12–13.

¹⁰² srov. MAURER, A. *Příručka pro komunikaci s muslimy*. Albrechtice: Křesťanský život, 2008, s. 45.

¹⁰³ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 52–55.

a arabštinu a doktrinálně institucionalizující nezpochybnitelnost Koránu, což vede k ustavení islámské *lingua sacra*.¹⁰⁴

Stejně fráze, témata či ustálené obraty slouží lepšímu zapamatování. Muhammad s oblibou používal přísahy připravující posluchače na následující výrok. Liboval si v metaforách a přirovnáních z běžného života, které přibližují zvěst chápání jeho současníků. Přímá řeč ve formě dialogu dramatizuje zjevení, v některých částech pak není zřejmé, kdo je v tu chvíli mluvčím.¹⁰⁵ Text se zdá být strohý, což způsobují časté hyperboly vynechávající mezilehlé myšlenkové klauzule, aby se došlo k rychlému a stručnému vyjádření konečné myšlenky.¹⁰⁶

Súry prvního mekkánského období jsou poetické, ale úderné, plné výkřiků, přísah, napomenutí. Cítíme v nich vášnivé zaujetí svěřeným posláním. Převažuje básnický styl, vzletnost, verše jsou rytmické a opakování téhož neunavuje, vše je začleněno do kontextu súry a podbarveno bohatými obrazy. Súry jsou kratší, jejich obsah i forma jsou vyvážené a harmonické.¹⁰⁷

Súry druhého období tvoří větší celky. Vykazují znaky trojdílného kázání – první část súry podá nové učení nebo výstrahu, jež se ve druhé části opírají o příklady osudů bezbožných a nevěřících, třetí část opakuje začátek stejnými nebo podobnými slovy. Muhammad vypráví ve zkratce příběhy biblických postav, což mohl udělat jedině v případě, že byly posluchačům běžně známé. Jazyk je klidnější a plynulejší. Verše jsou delší, ale esteticky působivé.¹⁰⁸

Verše třetího mekkánského období přecházejí v prózu. Stereotypní obraty oddělují jednotlivé tematické celky či myšlenky.¹⁰⁹ Korán se stává zákoníkem s pokyny k životu ve společenství. Súry jsou dlouhé, sestavené z kratších i delších zjevení sepsaných pod jeden titul. K nějakému jednotícímu tématu ani zákonitosti se nepřihlíželo.¹¹⁰

Je třeba zmínit i alternativní přístup k jazyku. Kupříkladu Lüling odmítá jediného autora Koránu a zpochybňuje i homogenitu jeho jazyka. Uvádí, že předislámský arabský „koiné“ byl ovlivněn aramejštinou, tehdejší *lingua franca* Blízkého východu, a původní

---

¹⁰⁴ srov. GILLIOT, C. Creation of a fixed text. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 43–44.

¹⁰⁵ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 52–62.

¹⁰⁶ srov. MCAULIFFE, J. D. Introduction. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 12.

¹⁰⁷ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 617.

¹⁰⁸ srov. tamtéž, s. 660.

¹⁰⁹ srov. tamtéž, s. 691.

¹¹⁰ srov. tamtéž, s. 727–728.

Korán byl vědomě změněn Muhammadem a muslimy.¹¹¹ Radikální je i Christoph Luxenberg. Podle něj předislámským literárním jazykem Arabů byla syroaramejščina. Samotná literární arabština byla vytvořena převážně křesťanskými Araby, kteří do ní přenesli hodně ze své kultury. Pochybuje i o existenci pevné tradice čtení Koránu z doby Proroka. Ke konečnému jazykovému ustálení údajně došlo přibližně 150 let po první a druhé redakci. Luxenbergova rekonstrukce v některých případech vede až ke křesťanskému obsahu některých pasáží Koránu.¹¹²

2.1.5 Exegeze Koránu

Spory o výklad Koránu provázely dějiny islámu po staletí, vlastně až po dnešek. Exegeze (*tafsír*) vznikla z potřeby správného pochopení často rozporuplného textu. Také proměny společnosti a jazyka ubíraly sílu a porozumění obrazům a narážkám. Korán sám v sobě řešil protimluvy poukazem na zrušené a rušící verše (K 2:106)¹¹³, stejně jako významovou nejasnost textu (K 3:7).

Exegeze se ubírala dvěma cestami. První brala za základ tradici, tzv. *hadíthy* (viz dále kapitola o Sunně), využívala starých příběhů, často sahala k židovským a křesťanským zdrojům. Správným bylo to, co podepřela tradice, zejména řetězec tradentů předávajících výrok (*isnád*). Vlastní úsudek byl nepřijatelný, i kdyby dospěl ke správným závěrům. Vrcholem tradicionalistického *tafsíru* bylo dílo at-Tabarího (z. 923).

Druhý směr užívá při výzkumu svědectví osobní úsudek, uplatňuje racionalističtější a filologické hledisko i alegorický výklad (*ta'wíl*). K jeho představitelům náleží například Az-Zamachšarí (z. 1144), příznivec *mu'tazily*, Fachr Ad-Dín Ar-Rází (z. 1209) stavějící na řecké filozofii nebo al-Bajdáwí (z. 1291) zdůrazňující koránskou moudrost. Tento směr byl zavržen.

---

¹¹¹ srov. MOTZKI, H. Alternative accounts of the Qur'an's formation. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 68–69.

¹¹² srov. tamtéž, s. 69–71.

¹¹³ Princip abrogace (nahrazení; *terminus technicus* pocházející z římského práva) má v exegezi Koránu dvojitý význam. Za prvé zde zmíněný a v Koránu výslovně uvedený princip verše 2:106, tedy anulace a nahrazení dříve zjevených veršů pozdějším zjevením, přičemž v textu zůstávají rušený (*mansúch*) i rušící (*nasích*) verš. Takto jsou řešeny rozpory v textu Koránu a zjevné protimluvy. V počtu zrušených veršů se badatelé rozcházejí, číslo kolísá od 6 do 240. Druhé obvyklé použití má abogační princip jako důkaz vyšší platnosti koránského zjevení nad zjeveními dřívějších proroků, tedy i biblických včetně Ježíšova. Tento princip však sám v sobě skrývá kličku – jestliže Alláhovo slovo nemůže být změněno (6:34, 10:64), proč Alláh své zjevení během krátké doby nahrazuje něčím lepším? Srov. MAURER, A. *Příručka pro komunikaci s muslimy*. Albrechtice: Křesťanský život, 2008, s. 47.

Tafsír se v moderní době se dočkal nového rozkvětu. Cesta muslimů k obrodě pod dojmem nadvlády a převahy Západu vedla k návratu ke kořenům Novodobá exegeze sladuje výsledky vědy s Koránem až do extrému. Nesouhlas naopak vzbuzují snahy o podrobení Koránu literárnímu rozboru. *Tafsír al-Manár* M. Abduha (z. 1905) a Rašída Ridá (z. 1935) upřednostňuje jednotu Koránu před důvody zjevení každého verše a zdůrazňuje morální výzvy.

K dalším výrazným zástupcům moderního *tafsíru* patří např. Kámil Husajn, Sajjid Ahmad Chán, Al-Mašriqí nebo Ghulám Parwez. Stranou pozornosti by neměl zůstat ani Mahmúd Tahá. Novodobá exegeze klade důraz na zamýšlený význam, funkci, racionalitu, alegorii a méně běžné významy slov, existují i pokusy o čistě psychologický výklad. Moderní *tafsír* tak často dochází k podobným závěrům jako evropská orientalistika a blíží se postupům moderní biblistiky.¹¹⁴ Exegeze jako taková podporuje dobrou orientaci v nauce víry i v jejích dějinách.

2.1.6 Základní prvky nauky v Koránu

Abychom dostali ucelenější obraz vývoje Muhammadových kázání a náboženských představ, je nutné seřadit sůry podle pravděpodobné chronologie jejich vzniku.¹¹⁵ Muslimové si od počátku uvědomovali roztržitost posloupnosti myšlenek v uthmánském kodexu. Časová posloupnost se následně vyvozovala z dochovaných ústních podání i z důvtipných srovnávacích spekulací.

Základem poselství Koránu je existence jediného Boha, který vše stvořil, vede člověka ke spáse a daruje mu rozličná dobrodiní. Člověka na konci cesty čeká zmrtvýchvstání a rozhodnutí posledního soudu o jeho osudu v ráji nebo v pekelném ohni. Bůh lidem posílá proroky s varováními a nabádáním k bohabojnosti, službě Bohu a konání dobrých skutků.¹¹⁶ Největším prorokem před Muhamamdem byl Ježíš. Řada proroků vyvrcholila a uzavřela se posláním Muhammada.¹¹⁷ Korán hlásá absolutní determinismus, kdy Bůh vede i nechává zbloudit, koho chce, a změnit to není v lidských silách.¹¹⁸ Zakládá etiku a sociální vztahy – především solidaritní založenou na společné víře, jež nepředstavovala omezení, naopak byla překročením kmenových hranic. Základní etické učení obsahují

---

¹¹⁴ srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 34–46.

¹¹⁵ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 76–80.

¹¹⁶ srov. tamtéž, s. 617.

¹¹⁷ srov. tamtéž, s. 660.

¹¹⁸ srov. tamtéž, s. 691.

verše 17:23–41. V sociální nauce jsou důležité rodinné vztahy, manželství a zlepšení postavení žen.¹¹⁹

Pro poznání muslimského Ježíše je důležité pochopit muslimské pojetí Boha. Korán je silně teocentrický. Slovo Bůh (v originále *Alláh*, toto slovo používají pro označení Boha i arabští křesťané) je nejčastěji se vyskytujícím výrazem v celém textu. Ústředním tématem pojednání o Bohu je absolutní monoteismus (*tawhíd*)¹²⁰, který se vyznačuje několika prvky:

- Lidská přirozenost je stvořena „monoteisticky“, člověk se rodí dle své původní přirozenosti (*fitra*) jako ten, kdo uznává a dosvědčuje jedinstvo Boha a jeho nadřazenost (K 7:172). Teprve výchovou a vlivy okolí se odklání od této přirozenosti.¹²¹
- Prvním pravým monoteistou (*hanífem*) a vzorem všech věřících byl Abrahám, jenž byl odevzdaným do Boží vůle. Postava Abraháma je v textu Koránu ústřední a je zásadní i pro Muhammadovo chápání sebe sama jakožto proroka.¹²²
- Důraz na Boží transcendenci, jež znamená až netečnost Boha k osudu stvoření. Jeho pohnutky nelze poznat ani pochopit, jeho soud je absolutní, nezměnitelný, hraničící téměř se svévolí (K 3:54; 8:30).¹²³

Podle islámu je Bůh zcela jiný. Je natolik odlišný, že je pro nás pro nás rozumem absolutně nepoznatelný a nedostupný. Žádné podobenství Stvořitele se stvořením nemůže být zrcadlem odrážejícím jeho tvář, každý takový obraz by byl pokřivený. Žádná analogie, žádné promýšlení Boha. On a jeho možnosti jsou nám věčně nedostupné.¹²⁴ Veškeré přemýšlení o něm je nutno nejprve zbavit (očistit) od jakýchkoliv podobností se stvořeným světem. Tato očista se provádí negací (*tanzíh*), popřením všech podobností (*tašbíh*) nejen slovních, ale též existenciálních. Člověk tak neupadne do pokušení vytvářet si Boha podle svých představ ke své podobě. Teprve po této očistě lze přistoupit k pozitivním vyjádřením o Bohu.¹²⁵

- Základní kvalitou Boha je jedinstvo (*wahda*). Tato jedinstvo je dvojího druhu. Za prvé je to jednota ve vztahu k vnějšmu pestrému světu (*wáhid*). Není mnoho bohů, Bůh

---

¹¹⁹ srov. tamtéž, s. 100–104.

¹²⁰ srov. SCATTOLIN, G. Bůh v islámu. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 40–41.

¹²¹ srov. tamtéž, s. 42–43.

¹²² srov. tamtéž, s. 42.

¹²³ srov. tamtéž, s. 48–49.

¹²⁴ srov. BENEDIKT XVI. *Přednáška v Řezně a další projevy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 31–32. Je nutné si uvědomit, že Benedikt XVI. zde uvádí příklady zvráceného pohledu na Boha.

¹²⁵ srov. SCATTOLIN, G. Bůh v islámu. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 43–44.

je jeden, nemá nikoho sobě rovného (*nidd*), žádné společníky (*šarik*) ani žádné protivníky (*didd*). Druhým významem Boží jedinosti je jeho vnitřní jednota (*ahad*). Bůh není složen z částí, je trvalý a neměnný.¹²⁶

- Další kladné atributy Boha představují jeho charakteristiky v Koránu, shrnuté později do devětadevadesáti „překrásných jmen“. Z těchto 99 jmen se však v Koránu vyskytují pouze některá, zbytek doplnila pozdější tradice. Nejvýznamnějšími z těchto termínů jsou „milosrdný“ (*rahmán*) a „slitovný“ (*rahím*). Tyto dva atributy Boží, označující hojnost a trvanlivost této kvality, jsou součástí *basmalý*.¹²⁷

Koránská eschatologie popisuje katastrofický konec světa. Duše existuje nepřetržitě nezávisle na těle (K 2:149; 3:163), soud nad ní se koná ihned po smrti těla. U posledního soudu, kdy dojde ke vzkříšení všech lidí, budou tito souzeni podle své víry a svých skutků. Bez víry se nelze dostat do ráje, byť by skutky byly sebelepší. (K 4:122). Po soudu čeká člověka věčné blaženství v ráji nebo věčná muka v pekle. Kdo zemře na stezce boží, přijde do ráje přímo. Obrazy nebeských slastí i pekelných muk jsou značně barvitě.¹²⁸

2.2 Křesťané v Koránu

V Koránu nalezneme i zmínky o křesťanech. Používá pro ně jméno *nasárá*. Slovo pochází pravděpodobně ze syrského výrazu pro nazaretský nebo nazorejský. Korán ho užívá pro označení všech křesťanů – ortodoxních, nestoriánů, monofyzitů, židokřesťanů, gnostických křesťanských kruhů, či kollarydiánů. Křesťané jsou přímo jmenováni ve 14 súrách, z toho třináctkrát společně s židy. Další odkazy lze odvozovat pod souslovím lid Knihy, většinou se ale jedná o židy. Všechny súry jmenující výslovně křesťany pocházejí z Medíny, a to převážně z počátku (K 2:62, 111, 113, 120, 135, 140; 3:67) a z konce (K 9:30; 5:14, 18, 51, 69, 82) tohoto období, z centrálního úseku Muhamadova pobytu v Medíně je o křesťanech jediný verš (K 22:17).¹²⁹

Hned první verš medínský verš o křesťanech se staví pozitivně k těm, kdo věří v Boha: „*Věřu ti, kdož uvěřili, a ti, kdož jsou židy, křesťany a sabejci, ti, kdož uvěřili v Boha a v den soudný a konali zbožné skutky – ti naleznou odměnu u Pána svého a nemusí mít*

---

¹²⁶ srov. tamtéž, s. 45–46.

¹²⁷ srov. tamtéž, s. 46–48.

¹²⁸ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 88–89.

¹²⁹ srov. PARRINDER, G.: *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 152–153.

strach a nebudou zarmoucení.“ (K 2:62). Totéž opakují s mírnými rozdíly i verše z prostředku (K 22:17) a z konce medínského období (K 5:69). Uznávají hodnotu ostatních náboženství a vedou k toleranci. Brzy však dochází ke kritice, především odmítnutí výlučnosti židovství a křesťanství. „*Nevejde do ráje nikdo kromě toho, kdo je židem či křesťanem!*“ *Takové je jen přání jejich; ty však rci: ,Přineste mi důkazy své, jste-li pravdomluvní!*“ (K 2:111). Jistě k tomu vedly i vzájemné rozbroje mezi židy a křesťany. „*Říkají židé: ,Křesťané nemají v ničem pravdu!*“ *a křesťané zase tvrdí: ,Židé nemají v ničem pravdu!*“ *a přitom přec ti i oni čtou Písmo. A hovoří ti, kdož nic nevědí, podobně jako oni. V den zmrtvýchvstání však Bůh rozsoudí mezi nimi, oč se hádali.*“ (K 2:113). Podobně mluví i pozdní medínský verš 9:30. Korán následně varuje, že nemá význam následovat náboženství židů a křesťanů, jestliže již má správné Boží vedení (K 2:120). Naopak je třeba jít ve šlépějích Abrahámových: „*Říkají: ,Bud'te židy, nebo křesťany, a tehdy budete správnou cestou vedeni!*“ *Odpověz: ,Nikoliv! Následujte náboženství Abrahama, jenž hanífem byl a mezi modloslužebníky nepatřil!*“ (K 2:135), neboť Abrahám nebyl ani židem ani křesťanem, ani modloslužebníkem, ale odevzdaným do vůle Boží (K 2:140; 3:67). Nejblíže Abrahámovi jsou ti, kdo ho následují a následují tohoto posla (Muhammada), těm je Bůh blízkým druhem (K 3:68) Tady se již objevuje kritika výlučnosti křesťanství i judaismu.¹³⁰ Súra Prostřený stůl (*Al-Má'ida*) přechází k dosti ostré polemice se židy. Do těchto veršů byly později, zřejmě po sporu v Nadžránu, vsunuty i verše o křesťanech (K 5:6–26)¹³¹. Od počáteční výtky, že zapomněli na smlouvu s Bohem: „*I od těch, kdož říkají ,Jsme křesťany‘, jsme přijali úmluvu jejich, avšak i oni zapomněli část z toho, co jim bylo připomenuto, a vyvolali jsme mezi nimi nepřátelství a nenávisť až do dne zmrtvýchvstání – a tehdy jim Bůh oznámí, co vlastně provedli.*“ (K 5:14) se dostává až k otevřenému napadení Ježíšova božství (K 5:17). Protikřesťanský výpad uzavře verš 5:18: „*Židé a křesťané říkají: ,My synové jsme Boží a miláčci Jeho.*“ *Rci: ,Proč vás tedy trestá za vaše hříchy? Nikoliv, vy jste obyčejní smrtelníci, jedni z těch, které On stvořil. On odpouští, komu chce, a trestá také, koho chce. Bohu náleží království na nebesích i na zemi i vše, co je mezi nimi – a u Něho je cíl konečný.*“ Poslední verše přímo zmiňující křesťany, varují věřící před přátelením s židy nebo křesťany. „*Vy, kteří věříte! Neberte si židy a křesťany jako přátele, neboť oni jsou si přáteli jedni druhým. Kdokoliv z vás se s nimi přátelí, ten stane se jedním z nich a Bůh věru nepovede lid*

¹³⁰ srov. tamtéž, s. 155.

¹³¹ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 774–775.

nespravedlivý.“ (K 5:51). Křesťanům příznivěji nakloněný je výrok z verše 5:82, jenž je ovšem staršího data než ten předchozí.¹³² „*A věru zjistíš, že lidé, kteří jsou největšími nepřáteli věřících, jsou židé, a ti, kdo k Bohu přidružují; a zjistíš, že lidé, kteří jsou největšími přáteli věřících, jsou ti, kdož říkají: ‚Jsmo křesťané!‘ A je to proto, že jsou mezi nimi kněží a mniši a že nejsou pýchou naplněni.*“

Kladná zmínka o mništví je ve stejném duchu rozvinuta v dalších třech verších. Korán 3:113–114 mluví uctivě možná o mniších v kláštorech.¹³³ Není to jisté, neboť zde používá výraz „vlastníci Písma“. Kladný postoj se zanedlouho změnil výrokem, že mnišství není předepsáno Bohem (K 57:27). V závěru medínské doby je přímo odmítnuto jako přidružování k Bohu: „*A vzali si učence své a mnichy své za pány vedle Boha a stejně tak i Mesiáše, syna Mariina, ačkoliv jim bylo přikázáno uctívat toliko Boha jediného. A není božstva kromě Něho, jenž slávou Svou povznesen je nad ty, kdož jsou k Němu přidružováni!*“ (K 9:31). Správnou cestou je dodržovat přesně to, co bylo lidem Knihy sesláno: „*Rci: ‚Vlastníci Písma, nedosáhnete ničeho, pokud nebudete dodržovat Tóru, Evangelium a to, co vám bylo Pánem vašim sesláno.‘ Avšak to, co ti bylo sesláno Pánem tvým, v mnohých z nich jen rozmnožuje vzpurnost a nevěrectví; však nermuť se pro lid nevěřící!*“ (K 5:68).

Odras křesťanství v Koránu tím však nekončí. Kromě výroků o Ježíši, o nichž bude pojednáno v další kapitole, si pozornost zaslouží dvě pasáže. Tzv. „verš světla“ (K 24:35) a tři po něm následující jsou zřejmě inspirovány světly na oltářích křesťanských chrámů nebo snad svítilnami v poustevnách a mnišských celách.¹³⁴

„A Bůh je světlem nebes i země. Světlo Jeho podobá se výklenku, v němž hoří lampa, a lampa je v nádobě skleněné. A nádoba skleněná se podobá hvězdě zářící; a je zapalována ze stromu požehnaného, stromu olivového, jenž není ani východní, ani západní, a olej jeho lehko vzplane, i když se ho nedotkne oheň žádný. A je to světlo na světle! A Bůh vede k světlu Svému, koho chce, a Bůh uvádí lidem podobenství různá. Bůh vševědoucí je o věci každé. V domech, jež Bůh dovolil postavit a v nichž se vzpomíná jména Jeho, slaví Ho ráno i večer muži, které ani obchod, ani prodej nezláká od vzývání Boha, od dodržování modlitby a od dávání almužen, a ti obávají se dne, kdy srdce i zraky

---

¹³² srov. tamtéž, s. 775 a 777.

¹³³ srov. tamtéž, s. 746; srov. ¹³³ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 158.

¹³⁴ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 761; srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 158–159.

se budou obracet, aby je Bůh odměnil za to, co vykonali dobrého, a aby to rozmnožil z laskavosti Své. A Bůh ušedřuje, komu chce, aniž počítá.“ (K 24:35–38).

Výrazným odrazem křesťanství v Koránu je legenda o sedmi spáčích (K 18:9–31), známá také jako Lidé z jeskyně (*ashád al-Kahf*) podle slov z jejího prvního verše. Byla rozšířená ve východním křesťanství. Podle ní se sedm mladíků z Efesu ukrylo v jeskyni před pronásledováním za císaře Decia (249–251), aby nemuseli obětovat modlám. Probudili se za vlády císaře Theodosia o 196 let později.¹³⁵ To již bylo křesťanství státním náboženstvím. Jejich jeskyně a svatyně nad ní postavená („*vystavíme nad nimi svatyni*“ – K 18:21) je doložena již r. 550. Dodnes je uctívaným a poutním místem. V koránské verzi je jejich spánek prodloužen na 309 let, číslo bylo později vykládáno mysticky, možná bylo i upraveno tak, aby odpovídalo délce římského pronásledování křesťanů.¹³⁶ Celá súra 18 s názvem Jeskyně (*Al-Kahf*) je recitována v mešitách při polední páteční modlitbě.¹³⁷

Křesťanství je dále v Koránu samozřejmě obsaženo ve verších souvisejících se Zachariášem, Marií a Ježíšem.

2.3 Korán o Ježíšovi

Korán Ježíše připomíná v patnácti súrách, přičemž v 65 verších se jedná o přímou zmínku Ježíše nebo jeho přímou řeč, dalších 28 veršů Ježíše přímo nezmiňuje, ale spadají do blízkého kontextu s uvedenými verši.

Arabská podoba Ježíšova jména v Koránu je Ísá. Etymologie tohoto jména je stále nejistá.¹³⁸ Jméno samo je obsahově bez významu. Muslimský komentátor al-Bajdáwí (z. 1286) se přikláněl k názoru, že se jedná o poarabštěnou formu Íšú, vycházející ze syrského Ješu. Rovněž Abú Bakr Muhammad b. Zakaríja ar-Rází (z. 925) zastává tento výklad. Výslovnost syrského jména byla možná pozměněna nestoriánskými křesťany v jižní Sýrii a v Arábii. Uvádí se též existence jakéhosi kláštera Ježíšových následovníků v Sýrii kolem roku 570, který nesl název Ísáníja.¹³⁹

---

¹³⁵ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 688–689.

¹³⁶ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 159–160.

¹³⁷ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 688.

¹³⁸ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 16–18.

¹³⁹ Pro úplnost dodejme, že arabští křesťané znají Ježíše tradičně pod jménem Jású. Tento tvar zachovává i moderní překlad Nového zákona do arabštiny. Srov. tamtéž, s. 16–18.

Tato nejednotnost by však neměla být překážkou dialogu. Např. převody Bible do češtiny používají pro překlad hebrejského jména Jehošua nejméně tři výrazy – Jozue, Jésua nebo Jezus a Ježíš. Muslim bude

V této kapitole nejprve zkusíme vystopovat nějaký vývoj koránských výroků o Ježíšovi, poté se blíže podíváme na jména, které Ježíšovi v Koránu náleží.

2.3.1 Vývoj Ježíšova obrazu v Koránu

Roztroušenost zmínek o Ježíšovi v mnoha súrách, stejně jako vznik jednotlivých súr v extatických zjeveních a jejich pozdější mechanické seřazení podle délky jsou důvodem skutečnosti, že z kanonicky uspořádaného Koránu nedostaneme postupným čtením žádný Ježíšův příběh, jenž by byl chronologicky, teologicky nebo alespoň logicky ucelenou zprávou o jeho životě, působení a díle. Odfiltrujeme-li pouze verše týkající se Ježíše, obdržíme z uthmánské redakce Koránu úctyhodně dlouhý text, který však nebude nijak navazovat. Výjimkou budou samozřejmě verše po sobě jdoucí v jednotlivých súrách. Neodhalíme ani žádný záměr. Zmínky o Ježíšovi jsou v každé z těchto súr uzavřené, nepřesahující ani nenavazující z jedné do druhé. Dostaneme zcela nesouvislý útvar a z takto sebraného materiálu můžeme usoudit, že zvěst o Ježíšovi je zmatená. Lze vůbec vysledovat nějaký vývoj v koránských zmínkách o Ježíšovi?

Práce literární kritiky umožňuje seřadit jednotlivé súry v pořadí, v němž velice pravděpodobně vznikaly. Vybereme-li po chronologickém seřazení súr verše týkající se Ježíše, vystupuje částečně Ježíšův v Koránu ztracený příběh. Stejně jako jinde v Koránu, také v této zprávě o Ježíšovi se promítá životní příběh Prorokův. Výchozí bude chronologie použitá Ivanem Hrbkem v českém překladu Koránu.¹⁴⁰

Mekkánské období

První mekkánské období Muhammadova působení bylo krátké, překvapivé, extatické, zaměřené na jediného Boha, plné varování. V súrách tohoto období není o Ježíšovi žádná zmínka. Nachází se zde pouze ojedinělé narážky na starozákonní postavy Mojžíše, Abraháma a Noema. Tato absence prorockých předchůdců odpovídá novosti a výlučnosti Muhammadova zjevení určeného pouze malé uzavřené skupince v Mekce¹⁴¹.

Ve druhém mekkánském období donutila Muhammada reakce oponentů hledat oporu pro své výroky vně mekkánské komunity. Mění se prostředí a jazyk zjevení, mění se i osoby vystupující ve varovných příbězích. O Ježíšovi pojednává 37 veršů ve čtyřech

---

v rozhovoru předpokládat, že koránský Ísá je Mesiáš, tedy ten Ježíš, kterého křesťané zvou též Mesiášem, Kristem.

¹⁴⁰ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 76–80.

¹⁴¹ srov. kap. 1.2.1.

súrách. V časové posloupnosti narážíme poprvé na novozákonní postavy v súře 19, nazvané Marie. Jako bychom zaslechli ozvěnu Lukášova evangelia. Prvních patnáct veršů súry připomíná kněze Zachariáše, jemuž posel Boží oznámí narození syna, Jana Křtitele (v Koránu zván *Jahjá*), Zachariášovy pochybnosti, Boží znamení ztráty řeči, stejně jako výzvu k oslavení Boha po narození. Jan Křtitel je pak vyzdvižen jako příklad bohobojnosti a odměny za tento postoj (K 19:3–15).¹⁴² Plynule navazuje výzva k připomenutí Marie a Zvěstování. Verše jsou krátké a posouvají děj velmi rychle kupředu, ke zprávě o Ježíšově narození (K 19:16–22). Text ovšem sleduje jinou linku než synoptická evangelia Nového zákona. Marie „...otěhotněla dítětem a uchýlila se s ním na místo vzdálené.“ (K 19:22). Při porodu chtěla bolestí raději zemřít, ale utěšuje ji sám Ježíš a zachraňuje ji, dává jí návod, jak se nasytit a jak se uchránit před pomluvami. „*I zavolal na ni zpod jejích nohou: ‚Nermut’ se, vždyť Pán tvůj dal pod tebou téci říčce plynulé, a zatřes kmenem palmy nad sebou a spadnou k tobě datle čerstvé a uzralé! Jez a pij a buď myslí radostné! A až spatříš ze smrtelníků někoho, rci: ‚Přislíbila jsem půst Milosrdnému a nebudu dnes mluvit na člověka žádného!’“ (K 19:24–26). Verše 19:23–32 se ubírají paralelně s apokryfním Pseudo-Matoušovým evangeliem.¹⁴³ Ježíš je zde představen coby divotvůrce hned od prvních okamžiků své pozemské pouti. Verše 19:24–33 jsou zároveň jediným koránským záznamem o Ježíšově dětství. Týkají se vlastně pouze zázraku mluvení ihned po porodu a v kolébce. I ty následující se odklánějí od evangelijního poselství: „*Není Boha důstojné, aby si bral syna nějakého. Sláva tomu, který, když o věci rozhodne, řekne pouze: ‚Staniž se!’ a stane se. Bůh jest Pánem mým i vaším, uctívejte Jej tedy, neboť toto jest stezka přímo vedoucí!*“ (K 19:35–36). Podle Hrbka jsou zřejmě dodatkem z pozdější doby, kdy se Muhammad už vymezoval vůči křesťanskému dogmatu o Ježíšově Božím synovství (K 19:34–40).¹⁴⁴*

Také súra 43 opakuje tezi o Ježíšovi jako pouhém služebníku Božím (K 43:57–65). Súra 23 uvádí Ježíše a jeho matku Marii jako znamení Boží: „*A učinili jsme syna Mariina i matku jeho znameními a poskytli jsme jim útulek na výšině bezpečné, s pramenem vody hojné.*“ (K 23:50). Slovo *ája* lze přeložit jako verš Koránu, zázrak Boží, i Korán samotný. Odkazuje na Boží zázračné působení na zemi k záchraně lidí. Poslední zmínku o Ježíšovi v druhém mekkánském období lze nalézt v jediném z veršů súry 21. Je stručným

¹⁴² srov. L 1, 5–25; L 1, 59–80.

¹⁴³ srov. K 19:23–32; srov. Pseudo-Matoušovo evangelium. In *Novozákonní apokryfy I., Neznámá evangelia*. DUS, J. A. – POKORNÝ, P. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 302.

¹⁴⁴ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 675.

výstižným shrnutím Ježíšova původu a úkolu tak, jak mu porozuměl Muhammad. Panna počala z Božího ducha a porodila syna jako znamení (tedy záchranu nebo spásu od Boha) pro lidstvo, přičemž sama se stala také takovým znamením. „*A zmiň se o té, jež panenství své střežila. A vdechli jsme do ní část ducha Svého a učinili jsme z ní i ze syna jejího pro veškeré lidstvo znamení.*“ (K 21:91).

Třetí mekkánské období, pro Prorokovu pozici v Mekce velice nepříznivé, zanechalo v Koránu jen dvě zmínky Ježíšova jména. Obě jmenují dřívější proroky a zdůrazňují skutečnost, že byli vedeni Bohem (K 42:13; 6:84–88). „*On vám uzákonil jako náboženství to, co kdysi uložil Noemu – a to, co jsme vnukli tobě a co jsme uložili i Abrahamovi, Mojžíšovi a Ježíšovi: „Dodržujte náboženské úkony a nerozštěpujte se ohledně jich!“ Jak nesnesitelné je pro modloslužebníky to, k čemu je vyzýváš! Bůh si k tomu vybírá, koho chce, a vede k tomu toho, kdo kajícně se k Němu obrací.*“ (K 42:13). Ježíš je uveden pouze jako jeden z řady (též v K 6:84–88). Účelem těchto veršů bylo upevnit Muhammadovo zařazení do posloupnosti proroků.¹⁴⁵

Medínské období

V Jathribu dochází ke změně společenského postavení Proroka a z toho vyplývající skladby a obsahu súr.¹⁴⁶ Ježíše se v tomto období týká celkem 55 veršů v devíti súrách. Nejstarší z nich zmiňuje Ježíše třikrát během Muhammadovy polemiky s Židy. Dva verše zdůrazňují, že Ježíš je syn Marie a zároveň je podpořen a posílen Duchem svatým (K 2:87; 2:254). „*A již kdysi jsme dali Mojžíšovi Písmo a po něm jsme i jiné posly vyslali; a dali jsme Ježíšovi, synu Marie, důkazy jasně a podpořili jsme jej Duchem svatým. A kdykoliv přišel k vám posel s něčím, co duše vaše si nepřály, zpyšněli jste: jedny jste prohlásili za lháře a druhé jste zabili.*“ (K 2:87). Třetí verš opakuje potvrzení prorocké linie stejně jako ve třetím mekkánském období (K 22:136).¹⁴⁷

Největší pozornost Ježíši věnuje třetí súra Koránu. Začíná zprávou o Zvěstování a Ježíšově narození (chronologicky v Koránu již druhou, kanonicky však v pořadí první). Od znamení z druhého mekkánského období se liší osobou zvěstovatele (nyní anděl, v súře 19 to byl Duch) i obsahem oznámení. Dítě, jež se má narodit, je Slovo přicházející od Boha a Mesiáš. V předpovědi narození nechybí odkaz na apokryfní evangelia o jeho

---

¹⁴⁵ srov. tamtéž, s. 713 a 724.

¹⁴⁶ srov. tamtéž, s. 727.

¹⁴⁷ srov. tamtéž, s. 732 a 736.

schopnosti mluvit již jako novorozeně (K 3:42–48)¹⁴⁸ nebo oživovat hliněné ptáčky¹⁴⁹, což je řazeno mezi zázraky potvrzující pravost proroka. Korán ovšem uvádí, že zázrak nekonal Ježíš, ale Bůh:¹⁵⁰ „*A byl poslem k dítkám Izraele: ,Přišel jsem k vám se znamením Pána vašeho. Utvořím pro vás z hlíny něco podobného ptáku a vdechnu tomu život, a stane se to skutečným ptákem z dovolení Božího. A vyléčím slepého i malomocného a vzkřísím mrtvé z dovolení Božího. A sdělím vám, co jíte a co shromažďujete v příbytcích svých. A věru je v tomto pro vás znamení, jste-li věřící.*“ (K 3:49). Další verše jsou rekapitulací evangelia v kostce: Ježíš přišel potvrdit Tóru, radí k uctívání Boha, přijímá k sobě apoštoly. Jsou proti němu strojeny blíže neurčené úklady a Bůh mu sděluje, že ho vezme k sobě a očistí ho od špíny nevěřících. Zazní i zaslíbení, že v den zmrtvýchvstání, kdy nastane Soud, učiní vyššími ty, kteří Ježíše následovali.

„*A přišel jsem, abych potvrdil pravdivost toho, čeho se vám dostalo přede mnou z Tóry, a aby vám byla dovolena část z toho, co vám bylo zakázáno. A přicházím k vám se znamením od Pána vašeho – bojte se Boha a poslouchejte mne! Zajisté Bůh je Pánem mým i Pánem vaším, uctívejte Jej tedy – a to je stezka přímá!*“ *A když Ježíš pocítil nevěru jejich, pravil: ,Kdo budou pomocníky mými na cestě Boží?’ I odpověděli apoštolové: ,My pomocníky Božími budeme, my v Boha věříme, a ty podej svědectví, že do vůle Jeho odevzdání jsme! Pane náš, uvěřili jsme v to, cos nám seslal, a následujeme posla; zapiš nás tedy mezi ty, kdož pravdu dosvědčují!’ I strojili mu úklady, avšak i Bůh strojil lest a Bůh nejlépe umí strojit lest. A hle, pravil Bůh: ,Ježíši, nyní tě odvolám a povznesu tě k Sobě a očistím tě od (špíny) těch, kdož neuvěřili. A ty, kdož tě následovali, učiním vyššími než ty, kdož nevěřili, až do dne zmrtvýchvstání. A pak se ke Mně všichni navrátíte a rozsoudím mezi vámi to, v čem jste se rozcházeli. A ty, kdož neuvěřili, potrestám trestem přísným na tomto i na onom světě a nebudou mít žádné pomocníky, zatímco těm, kdož uvěřili a zbožné skutky konali, se dostane odměny jejich – a Bůh věru nemá rád nespravedlivé!’ A přednášíme ti toto ze znamení a z moudrého připomenutí.“ (K 3:50–58).*

Dalším veršem Ježíše před Bohem připodobňuje Adamovi, zde především potvrzuje, že Ježíš byl stvořen jako každý jiný člověk. „*A podobá se Ježíš před Bohem Adamovi:*

---

¹⁴⁸ srov. Pseudo-Matoušovo evangelium. In *Novozákonní apokryfy I., Neznámá evangelia*. DUS, J. A. – POKORNÝ, P. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 301–302.

¹⁴⁹ srov. Pseudo-Tomášovo evangelium, II, 1 - 4. In *Novozákonní apokryfy I., Neznámá evangelia*. DUS, J. A. – POKORNÝ, P. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 275–276.

¹⁵⁰ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 745.

On stvořil jej z prachu a potom mu řekl ‚Budiž!‘ a on byl!“ (K 3:59).¹⁵¹ Bůh sám (uvozující „Rci“) staví Ježíše na roveň ostatním prorokům bez rozdílu: „Rci: ‚Uvěřili jsme v Boha i v to, co seslal nám a co seslal Abrahamovi, Ismaelovi, Izákovi, Jakubovi a kmenům, i v to, co bylo dáno Mojžíšovi a Ježíšovi a prorokům od Pána jejich. My nečiníme rozdíl mezi nimi a do vůle Jeho jsme odevzdáni.‘“ (K 3:84).

Muhammad opět zdůrazňuje své právoplatné zařazení mezi Boží proroky. Odvolává se na Ježíšova slova, že po něm přijde posel jménem Ahmad, tj. slavený, chválený. Tento verš súry 61 zřejmě odkazuje na Evangelium dle Jana, kde Ježíš slibuje, že pošle přímlyvce, utěšitele. „*a já požádám Otce a on vám dá jiného Přímlyvce, aby byl s vámi navěky*“ (J 14,16). „*Až přijde Přímlyvce, kterého vám pošlu od Otce...*“ (J 15,26). V západní vědě převládl názor, že došlo k záměně řeckého slova *paraklétos* za *periklytos*, (slavený, chválený), zatímco pro muslimské exegety má stěžejní teologický význam jakožto důkaz o zvěstování příchodu Muhammada, posledního z proroků (K 61:6).¹⁵²

Další verš nabádá věřící, aby byli pomocníky Božími, tak jako Ježíš a apoštolové. Zdůrazňuje, že ti, kdo uvěří, mají Boží podporu. „*Vy, kteří věříte! Buďte pomocníky Božími, tak jak to řekl Ježíš, syn Mariin, apoštolům: ‚Kdož budou pomocníky mými na cestě Boží?‘ I odvětili apoštolové: ‚My budeme pomocníky Božími.‘ A uvěřila část dítek Izraele, zatímco druhá část neuvěřila. A podpořili jsme ty, kdož uvěřili, proti nepřátelům jejich a stali se vítěznými.*“ (K 61:14). Vyzdvihuje tak zároveň tehdejší Muhammadovy medínské přívržence, jejichž oficiální název byl „pomocníci“¹⁵³. Ruku v ruce s tím šlo zřejmě i upevnění prorokovy pozice.

Jediný verš súry 57 zmiňující Ježíše je pravděpodobně složený ze dvou časově odlišných výroků. Řadí Ježíše opět do posloupnosti poslů. Jeho poselstvím bylo Evangelium, dané mu od Boha. Kladně hodnotí Ježíšovy následovníky za jejich mírnost a milosrdenství. Náhle však učiní proti nim výpad, ve kterém odsuzuje mnišství jako Bohem nenařizené, jako chabý a falešný pokus zalíbit se Bohu. Kdo uvěří správnou vírou, bude odměněn, avšak ne všichni, kteří uvěří, dodržují Boží ustanovení. „*A potom jsme vypravili v jejich stopách jiné posly své a vypravili jsme Ježíše, syna Mariina, a dali jsme mu Evangelium a vložili do srdcí těch, kdož jej následovali, mírnost a slitování; a mnišství si oni zavedli jako novotu – a nepředepsali jsme jim je – usilující zalíbit se Bohu. Avšak*

---

¹⁵¹ srov. Ř 5, 12–27; 1K 15, 35–45.

¹⁵² srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 748.

¹⁵³ srov. tamtéž, s. 749.

oni to nedodrželi vhodným dodržováním. A dali jsme těm z nich, kdož uvěřili, odměnu jejich, avšak mnozí z nich byli hanebníci.“ (K 57:27).¹⁵⁴

Kříž a nanebevzetí

Velmi důležitých je pět veršů súry 4. Začínají nenápadně jakýmsi přívěskem k předchozím veršům z polemiky s židy, kdy brání Marii před obviněním z cizoložství (K 4:156). Pokračují zásadním konstatováním, že židé Ježíše nezabili, ale „jen se jim tak zdálo“ (*šubbiha la-hum*). „*a za slova jejich: ‚Věru jsme zabili Mesiáše Ježíše, syna Mariina, posla Božího!‘ Však nikoliv, oni jej nezabili ani neukřižovali, ale jen se jim tak zdálo. A věru ti, kdož jsou o něm rozdílného mínění, jsou vskutku na pochybách o něm. A nemají o něm vědomosti žádné a sledují jen dohady; a nezabili jej určitě,“ (K 4:157).* Výklad tohoto obratu není jednotný. Může vycházet z Basilidova gnostického názoru, že místo Ježíše byl ukřižován Šimon z Kyrény¹⁵⁵. Možný je také výklad, podle kterého někdo vzal na sebe dočasně Ježíšovu podobu¹⁵⁶, jak se domníval též perský učitel Mání¹⁵⁷. Zvláště tato myšlenka byla přijata mnoha muslimskými autory, např. Bajdávím nebo Tabarím. Ještě v jiném smyslu tuto pasáž interpretuje Parrinder¹⁵⁸. Obrat „jen se jim tak zdálo“ přivádí k ovlivnění dokétismem, který popíral plnost lidské přirozenosti Ježovy a tvrdil, že jeho smrt na kříži byla pouze zdánlivá. Jak vyvozují Rašid Ridá nebo Michel Hayek, Ježíš zmizel těm, kdo ho chtěli zabít, tak místo něj zabili někoho jiného nebo zabili někoho, kdo jim ho připomínal. Výklad tradice je jednoznačný – Ježíš nezemřel na kříži, odmítán je i fakt ukřižování.¹⁵⁹ Uzavírající verš konstatuje, že Ježíš byl vzat k Bohu, a to v kontextu předchozího verše jako živý: „*naopak Bůh jej k sobě pozdvihl, neboť Bůh je mocný, moudrý.*“ (K 4:158). Následuje další dvojnásobný verš o uvěření v Ježíše předtím, než zemře. „*A věru není nikdo mezi vlastníky Písma, kdo by v Něj neuvěřil předtím, než zemře – a v den zmrtnýchvstání bude pak proti nim svědkem.*“ (K 4:159) Není jasné, zda jde o smrt věřícího, nebo Ježíšovu (vždyť podle Koránu Ježíš stále žije – K 5:19). Snad je tím míněno, že každý před koncem věků nakonec v Ježíše

---

¹⁵⁴ srov. tamtéž, s. 749–750.

¹⁵⁵ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications 2013, s. 110.

¹⁵⁶ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 754–755.

¹⁵⁷ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications 2013, s. 110–111.

¹⁵⁸ srov. tamtéž, s. 119–121.

¹⁵⁹ srov. BORRMANS, M. Muslimové před tajemstvím kříže. Odmítání, nebo nepochopení? *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 58–60.

uvěří. Verš končí náznakem eschatologie, dle které Ježíš bude svědkem v den zmrtvýchvstání.

Korán však obsahuje i verše, které Ježíšovu smrt spíše potvrzují. První zmínka je v súře 19:33: „*A dal, aby mír byl se mnou v den, kdy jsem se narodil, i v den, kdy zemřu, i v den, kdy k životu budu zas probuzen.*“ Za pozornost stojí stejné zaslíbení dané Janu Křtíteli (K 19:15). Další odkazy jsou spíše nepřímé a podléhají pozdějšímu výkladu (K 4:158; 5:75), který je často ovlivněn biblickým předporozuměním západních vykladačů.¹⁶⁰

Proti Trojici a Božímu synovství

Dva následující verše jsou významné pro pochopení postoje muslimů ke křesťanství. Odsuzují učení o Boží Trojici, neboť Bůh je jediný. Odmítají potřebu jiného ochránce kromě Boha a zdůrazňují, že být služebníkem Božím není hanba.¹⁶¹ „*Vlastníci Písma! Nepřehánějte v náboženství svém a mluvte o Bohu jedině pravdu! Vskutku Mesiáš Ježíš, syn Mariin, je pouze poslem Božím a slovem Jeho, které vložil do Marie, a duchem z Něho vycházejícím. A věřte v Boha a posly Jeho a neříkejte: ‚Trojice!‘ Přestaňte, a bude to tak pro vás lepší. Bůh vskutku je jediným Bohem, On povznesen je nad to, aby měl dítě, vždyť náleží Mu vše, co na nebesích je i na zemi; a Bůh dostatečným je ochráncem. Ani Mesiáš, ani andělé přiblížení neopovrhují tím, aby byli služebníky Božími.*“ (K 4:171–172). Zatímco k polemice s Židy došlo poměrně krátce po Muhammadově příchodu do Jathribu, verše týkající se Ježíše pocházejí z období po r. 628, kdy se vrátili muslimové z Etiopie, případně po r. 631, kdy došlo k rozchodu Muhammada s křesťany z Nadžrānu kvůli učení o Trojici a Ježíšově božství. K súře jsou tedy připojeny dodatečně.¹⁶²

V krátkém zdůraznění smluv Boha se všemi proroky v súře 33 je Muhammad mezi nimi uveden na prvním místě, poté teprve je uvedena jejich posloupnost završená Ježíšem (K 33:7).

S jistým časovým odstupem se Muhammad věnuje v súře 9 soužití muslimů s nevěřícími a naznačuje definitivní rozchod s nimi. Dva verše se opět kriticky staví proti křesťanům. Nejprve označuje tvrzení o Božím synovství kohokoliv za lež, poté odmítá jakékoliv přidružování k Bohu, ať už Mesiáše, mnichů nebo učenců (K 9:30–31).¹⁶³

---

¹⁶⁰ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications 2013, s. 107–117.

¹⁶¹ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 755.

¹⁶² srov. tamtéž, s. 750.

¹⁶³ srov. tamtéž, s. 771.

Pátou sůrou vyvrcholilo nejen seslání Koránu, ale také teologický spor s křesťanstvím. Prorok nejprve opakuje, že Mesiáš není Bůh, zároveň jedním dechem potvrzuje, že je u Boha živý on i jeho matka Marie (K 5:17). O řadu veršů dále připomíná Ježíšovo poslání potvrdit Tóru evangeliem daným mu přímo Bohem (K 5:46). Delší blok veršů 5:72–79 znovu napadá učení o Mesiášově božství a Trojici. „*A věru jsou nevěřící ti, kdož říkají: ‚Mesiáš, syn Mariin, je Bůh!‘ A pravil Mesiáš: ‚Dítka Izraele, uctívejte Boha, Pána mého i Pána vašeho! Kdo bude přidružovat k Bohu, tomu Bůh zakáže vstup do ráje a bude mu příbytkem oheň pekelný; a nespravedliví nebudou mít pomocníky. A jsou věru nevěřící ti, kdo prohlašují: ‚Bůh je třetí z trojice‘ – zatímco není božstva kromě Boha jediného. A nepřestanou-li s tím, co říkají, věru se dotkne těch, kdož z nich jsou nevěřící, trest bolestný!‘*“ (K 5:72–73). Následuje odstavec, kde lze rozlišit tři témata. První dva z veršů (K 5:110–110) shrnují Ježíšovy zázraky. Mluvení v kolébce¹⁶⁴ a oživení hliněných ptáků¹⁶⁵, uzdravení slepého, malomocného, ožívování mrtvých¹⁶⁶. Zdůrazňuje, že všechny tyto zázraky, stejně jako ochránění Ježíše před těmi, kdo mu neuvěřili¹⁶⁷, jsou výslovně činem Božím.

Pět následujících veršů se týká apoštolů, jejich víry a požadavku na nebeský pokrm. Varuje, že kdo pozře z tohoto stolu a stejně neuvěří, stane před trestem Božím. Zřejmě se tu jedná o jakési povědomí o Poslední večeři: „*A když jsem vnukl apoštolům: ‚Věřte ve Mne a v posla Mého!‘ a oni odpověděli: ‚Uvěřili jsme a dosvědč, že jsme do vůle Tvé se odevzdali!‘ A hle, pravili apoštolové: ‚Ježíši, synu Mariin, může nám Pán tvůj seslat z nebe stůl prostřený?‘ I odvětil: ‚Bojte se Boha, jste-li věřící!‘ Řekli: ‚Chceme z něho pojišť, aby upokojila se srdce naše a abychom zvěděli, žes k nám mluvil pravdu, a mohli pak být svědky o tom!‘ I zvolal Ježíš, synu Mariin: ‚Veliký Bože, Pane náš! Sešli nám stůl prostřený z nebes, jenž svátkem bude pro nás, jak pro prvního, tak i pro posledního z nás, i znamením od Tebe! A dej nám přiděl štědrý, vždyť Tys nejlepší z uštědřovatelů!‘ I řekl Bůh: ‚Dozajista vám jej sešlu. Kdokoliv z vás však bude i potom nevěřící, toho potrestám trestem, jakým jsem nepotrestal nikoho z lidstva veškerého!‘*“ (K 5:111–115).

Poslední tři z veršů opět útočí na trojiční učení (ovšem v koránské podobě rodiny Bůh, Marie, Ježíš) a dokládají ústy Ježíšovými, že Bůh je jediný, vševědoucí, vševidoucí,

---

¹⁶⁴ srov. Pseudo-Matoušovo evangelium. In *Novozákonní apokryfy I., Neznámá evangelia*. DUS, J. A. – POKORNÝ, P. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 301–302.

¹⁶⁵ srov. Pseudo-Tomášovo evangelium, II, 1 - 4. In *Novozákonní apokryfy I., Neznámá evangelia*. DUS, J. A. – POKORNÝ, P. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 275–276.

¹⁶⁶ srov. např. Mt 8,1–4; 9,27–31; 20, 29–34; Mk 1, 40–45; Mt 9, 18–26.

¹⁶⁷ srov. L 4, 28–30.

ale i mocný odpuštění.¹⁶⁸ „A hle, pravil Bůh: ‚Ježíši, synu Mariin, zdaž jsi to byl ty, kdo řekl lidem ‚Vezměte si mne a matku mou jako dvě božstva vedle Boha‘?‘ I odpověděl: ‚Sláva Tobě! Nebylo na mne, abych říkal něco, k čemu jsem neměl právo! Kdybych to byl býval řekl, byl bys to dobře věděl, neboť Ty znáš, co je v duši mé, zatímco já neznám, co je v Tvé duši, vždyť Ty jediný znáš nepoznatelné. Neříkal jsem jim, leda to, cos mi nařídil, to jest: Uctívejte Boha, Pána mého i Pána vašeho! A byl jsem svědkem o nich, dokud jsem žil mezi nimi. A když jsi mne povolal k Sobě, byls to Ty, kdo byl nad nimi dozorcem – a Tys svědkem věci všech. Potrestáš-li je – vždyť jsou služebníky Tvými; odpustíš-li jim – vždyť Tys věru mocný i moudrý!“ (K 5:116–118).

Ač v Koránu ani po nejpravděpodobnějším chronologickém seřazení veršů nenalezneme souvislý děj z Ježíšova života ani mnoho jeho přímých řečí, je nutno závěrem konstatovat, že Korán o něm mluví vždy s velikou úctou.

2.3.2 Ježíšova jména v Koránu

Ve všech verších Koránu zazní jméno Ježíš pouze dvacet pětkrát. Samostatně bez jakéhokoliv dalšího přídomek stojí pouze čtyřikrát, osmkrát je jmenován společně s ostatními proroky. Ovšem arabský text hojně používá mnohá přízviska, jež se pojí ke jménu Ježíšovu nebo stojí samotné často na jeho místě. Právě skrze ně lze lépe poznat pohled muslimů na Ježíše.

Islámská teologie striktně trvá na dodržování titulů vyhrazených pouze pro Ježíše. Jedná se o jména syn Mariin (*ibn Marjam*), Mesiáš (*Masíh*), Duch (*Rúh*) a Slovo (*Kalima*).¹⁶⁹

Syn Mariin

Nejčastějším Ježíšovým přídomek je „syn Mariin“ (*Ibn Marjam*). Ve spojení s jeho jménem se vyskytuje 16x v šestnácti súrách, samostatně nebo s jiným přídomek pak stojí ještě 7x v dalších šesti súrách. Tedy téměř stejně často jako Ježíšovo jméno samo. Je to nejčastěji se vyskytující Ježíšovo pojmenování v celém Koránu a doplníme-li ještě, že samotné jméno Marie najdeme v Koránu mimo toto spojení ještě 8x v dalších sedmadvaceti verších o ní, lze z toho usuzovat na důležitost.

---

¹⁶⁸ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 777–778.

¹⁶⁹ srov. RIZZARDI, G. *Ísá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islam su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 179.

Hned na počátku je třeba vyjasnit jeden rozpor. Korán uvádí, že Marie je sestra Áronova, tedy i Mojžíšova (K 19:28). Devatenáctá súra z druhého mekkánského období je chronologicky první ze súr, kde se objevují novozákonní postavy. Záměna by tedy mohla být omluvitelná nedostatečnou obeznámeností Muhmmadovou s křesťanským učením. Přesto sourozenectví Ježíšovy matky s Áronem a Mojžíšem znovu zmiňují rovněž medínské sóry, kde je Marie jednou uvedena jako dcera manželky Imránovy (K 3:35–37), podruhé jako dcera Imránova (K 66:12). Imrán je starozákonní Amrám, otec Mojžíše, Árona a Marie.¹⁷⁰ Toto pomýlení se stalo příčinou polemiky mezi křesťany a muslimy, stejně jako podkladem k tvrzení, že *Ísá* Koránu není totožný s Ježíšem Nového zákona. Islámští exegeté vykládají slovo „sestra“ v přeneseném smyslu širšího potomstva dalších pokolení¹⁷¹ (podobně jako je v Novém zákoně Ježíš zván Syn Davidův nebo Syn Abrahámův¹⁷²).

V Koránu je poprvé použit výraz „syn Mariin“ v 19. súře (K 19:34), později zdůrazňuje, že Marii bylo sděleno při zvěstování, že otěhotní: „*A hle, pravili andělé: „Marie, Bůh ti oznamuje zvěst radostnou o Slovu, jež od Něho přichází, jehož jméno je Mesiáš, Ježíš syn Mariin“* (K 3:45). V semitském světě je běžné, že se děti jmenují po otci. Pojmenování po matce v tomto případě není hanlivé, i v Muhammadově době bychom našli příklady mužů nesoucích jméno po svých matkách.

Korán se vůbec nezmiňuje o Josefovi, zatímco Marie je nejčastěji uváděnou ženou v Koránu a zároveň jedinou, jež je představena jménem.¹⁷³

Přídomek „syn Mariin“ se vztahuje ke třem doktrínám muslimské víry:¹⁷⁴

a) tělesný otec je nahrazen stvořitelkou Boží silou

Korán obsahuje dvojí zvěstování Marii, že porodí chlapce a že se tak stane bez přičinění muže, pouhým Slovem Božím (K 19:16–22; 3:42–48). Korán dává na početí a narození Ježíšovo větší důraz, než na cokoli dalšího z jeho příběhu a poselství. Okamžik zrození, tedy i početí člověka je pro východní národy vizitkou jeho charakteru, identity, morálky, náboženství, dějinného poslání a jádra jeho poselství.¹⁷⁵ Ježíš byl počat Božím Duchem a Slovem (K 19:17–21; 3:45; 3:47; 4:171).

---

¹⁷⁰ srov. Ex 6:20; 1Pa 5,29.

¹⁷¹ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 675.

¹⁷² srov. např. Mt 1,1, Lk 18,38–39.

¹⁷³ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 22–23.

¹⁷⁴ srov. RIZZARDI, G. *Ísá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islam su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 168–169.

¹⁷⁵ srov. tamtéž, s. 168–169.

„...*A poslali jsme k ní ducha Svého a zjevil se jí v podobě smrtelníka dokonalého.*“ (K 19:17). Zde lze vysledovat chybějící otcovskou linii, v jejíž stopě je Ježíš dokonalým člověkem. Své jméno dostal přímo od Boha, jak oznamují andělé (K 3:45). Bůh ho stvořil stejně jako Adama z prachu a oživil ho svým Slovem (K 3:59) učinil ho znamením (*ája*) pro lidi (K 19:21; 23:50). Ježíš byl Bohem ustanoven za proroka a byl požehnán a bylo mu svěřeno Písmo, není násilník, naopak všude přináší mír (K 19:30–34). Byl vyučen v Písmu, Moudrosti, Tóře a Evangeliu přímo Bohem (K 3:48). Skrže něj Bůh činí zázraky (K 19:24–33; 3:46; 3:49). Ježíšovým poselstvím bylo potvrdit pravdivost Tóry a slov předchozích proroků (K 3:50; 61:6), zvěstovat lidem úctu k Bohu jakožto Pánu (K 5:117) a být Jeho služebníky (K 19:36; 4:172; 5:118). Pro úplnost stojí za pozornost, že Korán se vůbec nezmiňuje o Josefovi.¹⁷⁶

b) Ježíš je člověkem

Obě zprávy o zvěstování Marii by mohly svádět k názoru, že islám pohlíží na Boží synovství Ježíšovo stejně jako křesťanství. Avšak ani Ježíšovy zázraky nedosvědčují jeho božskou, pouze potvrzují jeho Božské poslání.¹⁷⁷ Pro jasnější porozumění islámského pojetí onoho zázračného početí lze použít příběhu, jenž podává at-Tabarí (z. 923), perský muslimský historik a právník. Problematiku vykládá pomocí fiktivního rozhovoru mezi Marií a Josefem (což dokládá, že postava Josefa byla muslimům i přes jeho absenci v Koránu známá).

Josef dává Marii otázky, zda může pšenice vyrůst bez semen, strom růst bez deště a dítě být počato bez otce. Marie na všechny otázky odpovídá: „Ano“. Vysvětluje, že první pšenicí dal Bůh vyrůst, aniž by muselo klíčit semínko, neboť i to pochází z pšenice. Bůh stvořil stromy bez deště a Bůh odděleně stvořil i déšť. Déšť není pro Boha konkurencí, protože žádný déšť nedokáže stvořit strom. Josef souhlasí, protože Bohu stačí říci jediné slovo: „Budiž“, a stane se. Marie pokračuje – a stejně tak bez zprostředkování mužem a ženou stvořil Bůh Adama a Evu.¹⁷⁸

Korán v jiných svých verších jasně zamítá možnost, že by Ježíš mohl být Božím Synem, přičemž tento důraz na jedinstvo Boha a postavení Ježíše jako člověka, posla a sluhu Božího se stupňuje (K 19:35–36; 43:59; 43:64), až se obrací ve varování

---

¹⁷⁶ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 23.

¹⁷⁷ srov. KÜNG, H. – ESS, J. van: *Křesťanství a islám*. Praha: Vyšehrad, 1998, s. 34.

¹⁷⁸ srov. RIZZARDI, G. *Ísá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islam su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 170.

křesťanům (K 4:171; 9:30; 5:17; 5:72; 5:76–77). Zdůrazňuje, že Ježíš je jako Adam. Je také z prachu stvořený a oživený Božím slovem „Budiž“ (K 3:59).

c) obranu Marie od pomlouvačných obvinění Židů a oslava její čistoty

Marie navracející se s čerstvě narozeným synem ke svému lidu byla nařčena ze smilstva a pomlouvána (K 19:27–29; 4:155–156). Na její obranu promluvil zázračně z plenek Ježíš (K 19:30–33). Korán stvrzuje, že Marie byla pravdomluvná (K 19:34; 5:75), střežila své panenství a stvrzovala Boží slova jako pravdu (K 21:91; 66:12). „*A uvádí i Marii, dceru Imránovu, jež panenství své střežila a do níž jsme vdechli ducha Svého. A za pravdivá prohlásila slova Pána svého i Písma Jeho a patřila mezi Bohu pokorně oddané.*“ (K 66:12). Marie byla Bohem ustanovena za znamení lidstvu (K 23:50; 21:91), je Bohem vyvolená, vyznamenána a je čistá: „*A hle, pravili andělé: „Marie, Bůh si tě věru vyvolil a čistou tě učinil a vyznamenal tě mezi ženami lidstva veškerého.*“ (K 3:42).

Mesiáš (al-Masih)

Jménem Mesiáš je Ježíš v Koránu označen jedenáctkrát v devíti súrách z medínského období (K 3:45; 4:157; 4:171–172; 9:30–31; dvakrát v 5:17; 5:46; dvakrát v 5:72; 5:75). V osmi případech je titul svázán s přídomkem „syn Mariin“, z toho třikrát se vyskytuje ve spojení Mesiáš Ježíš (K 3:45; 4:157; 4:171). Pouze ve dvou verších stojí samostatně (K 4:172; 9:30). Jméno Mesiáš se váže ke všem obdobím Ježíšova života, od zvěstování (K 3:45) přes jeho působení mezi lidmi (K 5:46) až po ukřižování (K 4:157). Ostatní súry, v nichž nacházíme toto jméno, se zabývají výhradně jedností Boží (*tawhíd*) a přidružováním k Bohu (*širk*) s tím, že Mesiáš je pouze poslem a služebníkem Božím.

Korán používá jméno Mesiáš pouze jako další Ježíšovo jméno. „*A hle, pravili andělé: „Marie, Bůh ti oznamuje zvěst radostnou o Slovu, jež od Něho přichází, jehož jméno je Mesiáš, Ježíš syn Mariin“* (K 3:45). Pozdější komentátoři ho vykládají i ve smyslu příjmení nebo čestného titulu.¹⁷⁹ Nepodsouvá mu žádný další význam, rozhodně ne mesiánský v křesťanském smyslu. Teprve pozdější komentátoři se snažili najít etymologii tohoto slova, které bylo zřejmě známé i v předislámské Arábii. Mohl také ve smyslu pomazání hebrejských králů označovat Ježíšovo zvláštní požehnání Bohem při narození (K 19:31) včetně toho, že byl od narození chráněn spolu se svojí matkou

---

¹⁷⁹ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 31.

Marií před Satanem (K 3:36).¹⁸⁰ Později se v islámu vyslovení jména Mesiáš spojovalo s dovětkem „Mír s ním“. Moderní perský autor ve své studii tvrdí, že Mesiášem se nemůže stát každý obyčejný člověk. Pouze ten, kdo sloužil lidstvu více než jiní a vydal se za něj, by mohl být hoden této důstojnosti.¹⁸¹

Je nutno uvést na pravou míru toto vydání se za lidstvo. Islám nemá mesiánská očekávání. Pro něj je proti rozumu, aby někdo umřel za jiné (viz však níže u titulu Služebník). Rovněž Bůh nenechá padnout své posly, natož aby je nechal zemřít. Vykoupení třetí osobou je zbytečné a nemožné (např. K 53:26), neboť odměna a spása plně závisí na víře a dobrých skutcích, na tom, co obsahuje duše člověka. V konečném zúčtování proti sobě stojí pouze Bůh a člověk. Zprostředkování je zbytečné, navíc zasahuje přímo jedinstvo Boží (*tawhíd*).¹⁸² Korán přímo říká, že nikdo nebude trpět za jiné: „*Že totiž žádná duše obtížena břímě jiné duše neponese...*“ (K 53:38; dále např. K 74:38; 74:48; 99:6–8; 81: 14; 82:1–19; 88:21–26; 3:55–57). Je-li prostředník spásy zbytečný, je zbytečná i jeho mučednická smrt, a jak bude ještě zmíněno, je pro muslimy nepředstavitelná. Koránský Mesiáš nemá kromě výchozí etymologie se spasitelským biblickým Mesiášem ideově nic společného, neboť islám na rozdíl od křesťanství nepracuje s pojmem prvotního a dědičného hříchu, poškozené lidské přirozenosti, zástupné oběti a milosti.

Duch (rúh)

Duch Boží nebo Duch svatý je v Koránu uveden v souvislosti s Ježíšem v sedmi verších šesti súr (K 19:17; 21:91; 2:87; 2:254; 4:171; 66:12; 5:110). Ježíš je nazván duchem vycházejícím z Boha (K 4:171). Takový je i Ježíšův zvláštní čestný titul – Duch Boží.¹⁸³ Nicméně Ježíš není jediným, kdo je podporován Duchem svatým. Stejné privilegium obdrželi všichni Boží poslové i ti, kteří věří v Boha a soudný den (K 58:22). Čím se tedy Ježíš odlišuje od ostatních poslů a věřících, že si vysloužil toto exkluzivní jméno?

V Koránu je Ježíš uváděn jako duch z Boha vycházející, nikoliv ten Duch (se členem určitým).¹⁸⁴ Není zcela jasné, zda termín *rúh* v Koránu označuje duchovní princip

---

¹⁸⁰ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 33.

¹⁸¹ srov. tamtéž, s. 34.

¹⁸² srov. BORRMANS, M. Muslimové před tajemstvím kříže. Odmítání, nebo nepochopení? *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 62–64.

¹⁸³ srov. tamtéž, s. 40 a 50.

¹⁸⁴ srov. tamtéž, s. 50.

pocházející od Boha a posílaný lidem, nebo zda se jedná o podstatný rozměr božského bytí, což by znamenalo, že jedinec zvaný Duchem Božím je ve zvláštním vztahu s božskou osobou.¹⁸⁵ Ježíš není v Koránu omezen smrtelným pozemským lidstvím (*bašár*), na druhou stranu mu není výslovně přiznáno bytí božské. Rizzardi uvádí, že Korán Mesiáše pojímá jako něco výjimečného, událost mimořádně významnou pro dějiny světa. Je výjimečný, Bohem privilegovaný, nositel zvláštního svědectví, všechny ostatní nesrovnatelně převyšuje. Nikdo jiný v Koránu není zván Duch Boží (*rúh Alláh*) a Slovo Boží (*kalimat Alláh*).¹⁸⁶

Slovo (kalima)

Posledním z vyhrazených přídomek je Ježíš v Koránu označen pouze dvakrát (K 3:45; 4:171). První z veršů přímo říká, že Ježíš je Slovem přicházejícím od Boha, druhý, mladší verš tvrdí, že je slovem Božím, které on vložil do Marie. K mýlce by mohlo zavádět i volání andělů k Zachariášovi o narození Jana Křtitele (*Jahjá*) ve verši 2:39, podle kterého Jan potvrdí pravdivost slova Božího.¹⁸⁷ Nepřímé potvrzení pak podpoří verš 19:34: „*Takový je Ježíš, syn Mariin, podle slova pravdivého...*“

Světlo k pochopení pasáže přináší následující verš. Zdůrazňuje, že Bůh nepotřebuje plodit lidským způsobem syna, neboť je natolik svrchovaný, že mu stačí říci „Budiž!“ a stane se (K 19:35). Podobně hovoří i verš 4:171 – Bůh je povznesen nad to, mít dítě. Slovo, které Bůh vložil do Marie, je právě prohlášení „Budiž“ nebo „Staniž se“. Přesně tak andělé odpověděli Marii na její otázku, jak může mít dítě bez muže (K 3:47). Pasáže ze třetí a čtvrté súry (K 3:42–59; 4:152–173) jsou namířeny mimo jiné pravděpodobně proti křesťanům. Verš 4:171 odporuje hrubé představě, že Bůh zplodil Ježíše s Marií tělesně: „*Vlastníci Písma! Nepřehánějte v náboženství svém a mluvíte o Bohu jediné pravdu! Vskutku Mesiáš Ježíš, syn Mariin, je pouze poslem Božím a slovem Jeho, které vložil do Marie, a duchem z Něho vycházejícím. A věřte v Boha a posly Jeho a neříkejte: ‚Trojice!‘ Přestaňte, a bude to tak pro vás lepší. Bůh vskutku je jediným Bohem, On povznesen je nad to, aby měl dítě, vždyť náleží Mu vše, co na nebesích je i na zemi; a Bůh dostatečným je ochráncem.*“ Jasně deklaruje, že Ježíš se narodil z Boží

---

¹⁸⁵ srov. RIZZARDI, G. *Isá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islam su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 118.

¹⁸⁶ srov. tamtéž, s. 119.

¹⁸⁷ Ivan Hrbek ve svém komentáři tuto spojitost uvádí. Srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 744.

vůle a slova. Úryvek ze třetí súry končí tvrzením, že Ježíš není jediným, kdo byl stvořen Božím slovem. Již před ním podobně povstal Adam (K 3:59) a v Božích očích jsou si rovni. Tedy jsou to lidé v plném slova smyslu. Takto vykládá smysl epitetonu „Slovo“ i Rází.¹⁸⁸ Také Tabarí vysvětluje, že Ježíš je nazýván Slovem proto, že byl přímo stvořen Bohem jeho slovem.¹⁸⁹

Rizzardí naproti tomu poukazuje na skutečnost, že výraz *kalima* není v Koránu v souvislosti s Ježíšem použit ve smyslu příkazu, jako se v případě stvoření užívá termínu „Budiž“ (*kún*), ale právě jako předmět této dobré zprávy. Mesiáš je Slovo Boží.¹⁹⁰

Situaci komplikuje význam výrazu *kalima* jakožto věčného Božího atributu, skrze něhož Bůh stvořil svět a jenž se stále projevuje mimo Boha a neustále se zapisuje do originálu svatých písem.¹⁹¹ Ježíš, Slovo Boží, je u Boha živý (K 3:55; 4:157–158), v den zmrtvýchvstání bude svědkem (K 4:159). Důležitý pohled přináší analogie zvěstování: v islámu Bůh prostřednictvím archanděla Gabriela sděluje Slovo Muhammadovi, toto Slovo přijde na svět v podobě Koránu, v křesťanství Bůh skrze Gabriela zvěstuje příchod Slova k Marii, toto Slovo přijde na svět v podobě Mesiáše Ježíše, syna Mariina.¹⁹²

Přehlednutím těchto čtyř základních jmen vyhrazených v Koránu pouze Ježíšovi můžeme dojít k závěru, že jednoznačně je odmítnuto Ježíšovo božství a potvrzeno jeho lidství a jeho stvořenost. Jeho lidství však je i v rámci Koránu výjimečné, zahrnuje zázračné početí v panenském lůně, schopnost stvořitelských činů a ožívování mrtvých, konání dalších zázraků a vyvýšení k Bohu bez nutnosti smrti.¹⁹³

2.3.3 Další Ježíšovy přídomek v Koránu

Služebník (*abd*)

Služebníkem Božím je Ježíš nazván v Koránu třikrát (K 19:30; 43:59; 4:172). V islámu znamená *abd* stvoření nebo lidí, kteří jsou nejen prostými služebníky, hlubším

---

¹⁸⁸ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 45–46.

¹⁸⁹ TABARÍ. *Anály*, I/III, 1579. In RIZZARDI, G. *Ísá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islám su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 170.

¹⁹⁰ srov. tamtéž, s. 118.

¹⁹¹ srov. NOSEK, L. Hermeneutický klíč pro křesťanský pohled na islám. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 12–13.; srov. kap. 2.1.4.

¹⁹² srov. tamtéž, s. 17–19.

¹⁹³ srov. RIZZARDI, G. *Ísá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islám su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 118.

významem je podřízení a uctívání. Nejedná se o žádné otroctví, jako spíše o úplné odevzdání se Bohu a jeho plné uctívání. Jde o náboženskou relaci, nikoliv o sociální stav. Slovo *abd* není vždy nahraditelné synonymem člověk. Takto plně oddanými služebníky mohou být například andělé (K 4:172).

Ježíš o sobě tvrdí, že je Božím služebníkem, již jako novorozenec při obhajobě své matky před jejím lidem: „*A promluvil chlapec: „Já služebníkem Božím jsem, On dal mi Písmo a učinil mne prorokem.“*“ (K 19:30). Ve spojení s Ježíšem poukazuje tento titul na lidství Ježíšovo, na jeho stvořenost. Obdržel mimořádnou Boží přízeň a je učiněn příkladem Izraeli. „*On není leč služebníkem Naším, jemuž jsme přízeň svou uštědřili, a příkladem pro dítko Izraele jsme jej učinili.*“ (K 43:59). Být služebníkem Božím není nic, za co by měl být člověk předmětem pohrdání: „*Ani Mesiáš, ani andělé přiblížení neopovrhují tím, aby byli služebníky Božími.*“ (K 4:172). Ježíš je tímto vyzdvihován na roveň těch Bohu nejbližších a vzorem nejen pro dítko Izraele, ale i pro pravověrného muslima. Ukazatelem, že k Bohu vede cesta skrze úplné odevzdání se do jeho vůle.¹⁹⁴

Arabské *abd* má úzký vztah k hebrejskému *ebed*. Služebník Boží (*ebed Jahve*) se objevuje v knize proroka Izaiáše (Iz 42,1–9; 49,1–6; 50,4–11; 52,13–53,12). Tento služebník trpí pro Boha a obětuje se pro lidi. Ani islámu není cizí myšlenka utrpení, mučednictví a oběti. Trpící mučedník však vykupuje pouze sebe, ať už se obětuje pro jiné nebo pro Boha.¹⁹⁵ Služebník Boží tedy podle islámu může trpět, dokonce je to pro blaho společenství očekáváno. Služebníka Mesiáše však Bůh podle Koránu od utrpení chránil (K 3:55; 4:157–158).

Posel (rasúl)

Korán připisuje Ježíšovi titul posel celkem desetkrát v šesti súrách (K 2:87; 2:254; 3:49; 3:53; 61:6; 57:27; 4:157; 4:171; 5:75; 5:111). Poslové přinášejí od Boha návrhy, dobré zprávy i varování, aby poté lidé neměli dalších argumentů proti Bohu. V Koránu existuje mnoho pasáží o vyslání posla. Posel přichází ke každému společenství. Tato myšlenka má význam pro uznání jiných náboženství jako součásti obecného zjevení Boha.¹⁹⁶ Poslem Božím může být člověk i anděl (K 2:97–98; 66:4). Posel má připomínat lidem všemohoucnost Boha a jejich podřízenost nebo závislost na jeho vůli. Přichází

---

¹⁹⁴ srov. srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 34–37.

¹⁹⁵ srov. tamtéž, s. 71–74.

¹⁹⁶ srov. tamtéž, 2013, s. 43.

s varováním, pouze vyřizuje své poselství, není jeho úkolem dohlížet, aby lidé uvěřili a obrátili se k Bohu. Není k tomu vybaven ani žádnou autoritou.¹⁹⁷

Každý národ má svého posla (např. K 10:47; 13:7; 22:34; 23:44). Ježíš byl poslán k Izraelitům: „*A byl poslem k dítkám Izraele: „Přišel jsem k vám se znamením Pána vašeho.“* (K 3:49; dále také 61:6). Korán uznává velký význam Ježíšova poselství. Nepopírá jeho platnost, vlastníci Evangelia se mají řídit podle něj (K 5:47). Popírá však Ježíšovo božství. Korán ho několikrát označuje „pouze posel“ nebo „není leč posel“ (K 4:171; 5:75). První z veršů kritizuje křesťanské učení o Trojici, druhý stvrzuje lidství Ježíšovo důrazným poukázáním, že on i jeho matka museli jít jako ostatní lidé a Ježíš se tedy nijak neliší od poslů, kteří přišli před ním. Přesto je zjevné, že Ježíš obdržel výsadní postavení nad posly: „*A dali jsme některým z těchto poslů přednost před jinými. A jsou mezi nimi někteří, s nimiž Bůh hovořil, a jiní, jež v hodnostech povznesl. A dali jsme Ježíšovi, synu Marie, znamení jasná a posílili jsme jej Duchem svatým...*“ (K 2:254).¹⁹⁸ Ani tato výjimečnost u Boha ho nechránila před pronásledováním (K 3:54–55) a dokonce hrozbou smrti (K 4:157–158).

Ježíš je mezi posly výjimečný i tím, že povolává své pomocníky (K 3:52), apoštoly (*hawáří*, pl. *hawárijjún*). Tento termín je v Koránu použit pouze pro 12 Ježíšových učedníků. Korán v pozdější súře vyzývá, aby všichni věřící, byli pomocníky Božími, tak jako apoštolové (K 61:14). Podle mladších veršů učedníci dostali vnuknutí, aby byli pomocníky posla, přímo od Boha a dovolávají se přímo jeho, aby dosvědčil, že jsou plně odevzdáni do jeho vůle (K 5:111). V úplném závěru poslední seslané súry apoštolové žádají po Ježíši, aby jim Bůh seslal z nebe prostřený stůl, z něhož by pojedli a nabyli poznání, že Ježíš jim říkal pravdu, aby v důsledku toho o ní mohli svědčit ostatním lidem (K 5:112–113).

Korán Ježíše představuje jako posla Božího k lidu Izraele, člověka s předním postavením mezi posly a jediného z nich, jenž si přizval ke svému úkolu pomocníky.

Prorok (nabí)

Nabí byl považován za hlasatele monoteismu, sociální spravedlnosti, vyšší morálky. Islám chápe proroky jako zvěstovatele Boží vůle, nikdy jako věštce a vykladače budoucnosti. Zatímco posel (*rasúl*) jde k národu, jenž ještě nemá zjevenou knihu, proroci

---

¹⁹⁷ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 91.

¹⁹⁸ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 45.

vystupují v již zavedených náboženských obcích, v nichž mají obnovit pravou víru a pokračovat v díle původního posla. Prorok je v Muhammadově pojetí vyšší stupeň Božího posla.¹⁹⁹ Lze říci, že posel je zároveň prorok, ale ne každý prorok je posel. Prorok následuje až po poslovi.²⁰⁰ Existuje ještě jedno pojetí – každý prorok je člověk. Zatímco poslem může být i anděl, všichni proroci uvedení v Koránu jsou v posloupnosti od Abraháma nebo od Adama, ať již jsou hebrejské, křesťanské nebo muslimské tradice. Titulu prorok používá Korán pro Muhammada i další proroky až v Medínském období.

Prorok má zvláštní úkol a poselství od Boha. Proroci přinášejí vždy Boží zjevení, nikoliv vlastní slova (K 10:37; 10: 94). Adam přinesl všechna jména (K 2:31–33), Noe a Abraham potomstvo – K 57:26), Mojžíš Tóru (*at-Tawra* – K 2:53; 2:87), David Žaltář (*Zábur* – K 4:163), Ježíš Evangelium (*Indžíl* – K 5:46), Muhammad Korán (K 3:3). Seznam proroků vyjmenovaných v Koránu by byl dlouhý.²⁰¹ Celkem je v Koránu jménem uvedeno 28 proroků. Většinu jich nalezneme i v Bibli, která jim většinou nepřisuzuje titul prorok, ale spíše patriarcha, král apod. Ne všechny koránské proroky lze snadno identifikovat. Všichni však mají smlouvu s Bohem (K 33:7).²⁰² Bůh nečiní rozdíl mezi proroky, nečiní rozdíl mezi poselstvím, které jim dal (K 3:78/84). Existuje však blíže neurčené odstupňování proroků (K 2:254). Může tak existovat určitá hierarchie proroků ve vztahu k Bohu.²⁰³ „Pečetí proroků“ je zván Muhammad. Před ním však byl největším z proroků Ježíš, prorok jedinečného druhu, v mystické tradici nazývaný též „pečeť svatých“, jeden ze šesti proroků, kteří obdrželi na znamení důstojnosti zvláštní titul, který v případě Ježíše zní Duch Boží (*Rúh Alláh*; K 4:171).²⁰⁴

Proroky vždy provází znamení vítězství (*nasr*), neboť jsou pod zvláštní ochranou Boží prozřetelnosti. Boží pravda nemůže být umlčena, Boží záměr nemůže být zmařen. nedopustil. To je také jeden z důvodů, proč islám odmítá Ježíšovo ukřižování a také odůvodnění, že prorok může při zvěstování pravé víry použít všech prostředků včetně síly, nelze-li jinak.²⁰⁵

---

¹⁹⁹ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 90–91.

²⁰⁰ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 43.

²⁰¹ srov. tamtéž, s. 38.

²⁰² srov. tamtéž, s. 40

²⁰³ srov. RIZZARDI, G. *Ísá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islám su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 191.

²⁰⁴ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 40.

²⁰⁵ srov. HOŠEK, P. *Islám jako výzva pro křesťany*. Praha: Návrat domů, 2016, s. 65; srov. BORRMANS, M. Muslimové před tajemstvím kříže. Odmítání, nebo nepochopení? *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 65.

V Koránu je Ježíš nazván prorokem přímo pouze jedinkrát a říká to o sobě sám: „*A promluvil chlapec: „Já služebníkem Božím jsem, On dal mi Písmo a učinil mne prorokem.*““ (K 19:30). V ostatních případech je uveden v řadě jmen, přičemž v textu figuruje zároveň slovo prorok (K 2:136; 3:84; 57:26–27; 4:163; 33:7; 5:44–46), nebo pouze mezi ostatními koránskými proroky, aniž by tento titul byl přímo uveden (K 42:13; 6:84–89; 2:87; 2:136). Uvedené verše šesté súry uvádějí osmnáct hebrejských jmen a v posledním verši je výslovně uvedeno, že dostali Písmo, moudrost a prorocké poslání. V ostatních verších jsou seznamy proroků pouze kusé, ale vždy se objevují jména Abrahama a Ježíše.²⁰⁶ V 61. súře Ježíš prorokuje příchod dalšího proroka jménem Ahmad (K 61:6), jímž má být Muhammad.

Proroky potvrzují jejich znamení – zázraky. Ty však nejsou dílem proroka, ale samotného Boha. Prorok je pouze prostředník, skrze něhož se dějí (K 5:110). Ježíš obdržel od Boha jasná znamení a Ducha (K 2:254). Korán vyjmenovává zázraky, které se staly skrze Ježíše: „...*Přišel jsem k vám se znamením Pána vašeho. Utvořím pro vás z hlíny něco podobného ptáku a vdechnu tomu život, a stane se to skutečným ptákem z dovolení Božího. A vyléčím slepého i malomocného a vzkřísím mrtvé z dovolení Božího. A sdělím vám, co jíte a co shromažďujete v příbytcích svých. A věru je v tomto pro vás znamení, jste-li věřící.*“ (K 3:49; dále též 5:110). Ježíšovi odpůrci však jeho znameními nevěřili a prohlašovali je za bohapusté kouzelnictví (K 61:6). Mezi znameními, které Ježíš předkládá, je výslovně a v časové posloupnosti sůr dokonce jako první uvedena moudrost (K 43:63), ovšem ani ta nebyla jednoznačně přijímána (K 43:65). Některé Ježíšovy zázraky zaznamenané v Koránu nenajdeme v biblických zprávách. Dva z nich lze objevit v novozákonní apokryfní (pseudoepigrafičké) literatuře, a to Ježíšovo mluvení a zabezpečení své matky jídlem a pitím ihned po porodu (K 19:23–32) v Pseudo-Matoušově evangelium.²⁰⁷ a zázrak s ožívováním hliněných ptáčků v Pseudo-Tomášově evangelium.²⁰⁸

Každý prorok je s určitým poselstvím vyslán k jednomu lidu, ke kterému mluví jeho jazykem (K 14:4), jedinou výjimku tvoří Muhammad, jenž byl poslán ke všem lidem (K 7:158). Ježíš je vyslán pouze k lidu Izraele (K 61:6), jeho zvěst tedy není

---

²⁰⁶ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 39.

²⁰⁷ srov. Pseudo-Matoušovo evangelium. *Novozákonní apokryfy I., Neznámá evangelia*. DUS, J. A. – POKORNÝ, P. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 301–302.

²⁰⁸ srov. Pseudo-Tomášovo evangelium, II, 1–4. *Novozákonní apokryfy I., Neznámá evangelia*. DUS, J. A. – POKORNÝ, P. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 275–276.

univerzální.²⁰⁹ Jako u kteréhokoli z koránských proroků mělo jeho hlásání jednotnou konstrukci ve službě jediného náboženství, jež povolává lidi za služebníky jediného a jedinečného Boha.²¹⁰ Ježíšovu misi lze shrnout do několika bodů:

- a) *Ježíš potvrzuje Tóru* (K 3:50; 61:6), její pravdivost, skutečnost, že byla seslána Bohem, podporuje správnost následování příkázání. Překroucená nařízení přišel zrušit a dát lidem v těchto bodech úlevu. Potvrzení Tóry je ovšem čistě ve smyslu islámu a týká se základních bodů monoteismu – Bůh je jediný, všemohoucí Stvořitel, zákonodárce, soudící i odměňující, který mluví skrze proroky.²¹¹
- b) *Ježíš je osvícený, který definuje nespornou pravdu* (K 43:63). Ježíš byl vyučen Tóře a Evangelii přímo Bohem a od něj dostal Moudrost a Písmo (K 3:48; 5:110). Písmo obdržel dokonce ještě před narozením (K 19:30) a přináší důkazy od Boha o falšování písem dřívějších proroků (K 2:87). Mesiáš přichází osvětlit základní principy náboženství (K 19:36; 43:63–64; 42:13; 2:136; 3:50–51; 61:14; 5:72; 5:112; 5:116–118).²¹²
- c) *Ježíš přináší zákon milosrdenství* (K 57:27). Následovníci Ježíše mají v srdci mírnost a slitování. Přináší lásku mezi lidmi, velkorysost, altruismus a bratrství.²¹³
- d) *Ježíš je nositelem Evangelia* (K 3:48; 57:27; 5:46; 5:110). V Evangelii je správné vedení i varování pro bohabojné a světlo pravdy. Evangelium je potvrzením pravdivosti Tóry (K 5:46–47), je dalším krokem ve snaze vrátit zákon do jeho původní podoby, znamená návrat k základním abrahámovským dogmatům monoteismu (K 3:65–68), které v podání Koránu nejsou ani židovské ani křesťanské (K 3:67).²¹⁴
- e) *Ježíšovým posláním je oznámit radostnou zvěst o Poslu přicházejícím po něm* (K 61:6). Jeho jméno má být Ahmad. Pro islámskou teologii má tento koránský verš zásadní význam. Z tohoto jediného verše vychází názor, že Ježíš předpověděl příchod proroka Muhammada, který bude posledním z proroků.²¹⁵

Tento pohled zapadá jak do islámské koncepce kontinuity zjevování Božího slova, tak i do pojetí řady proroků toto slovo přinášejících a sebepochopení Muhammada

---

²⁰⁹ srov. RIZZARDI, G. *Ísá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islam su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 192.

²¹⁰ srov. tamtéž, s. 191.

²¹¹ srov. tamtéž, s. 192–193.

²¹² srov. tamtéž, s. 193.

²¹³ srov. tamtéž, s. 193–194.

²¹⁴ srov. tamtéž, s. 194.

²¹⁵ srov. tamtéž, s. 194–195; srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 748.

o vlastním povolání a postavení v této řadě.²¹⁶ Kontinuita řady proroků od Adama po Ježíše a následně Muhammada je pro doktrínu islámu zásadní a souvisí s pojetím nekonečné milosti a dobrotivosti Boha k lidstvu.²¹⁷

Znamení (ája)

Toto slovo se váže k Ježíši celkem sedmkrát (K 19:21; 43:59; 23:50; 21:91; 2:254; 3:49; 3:50). Titul je Ježíši přivlastňován pouze v súrách druhého mekkánského období. V textu Koránu má v tomto spojení pravděpodobně pouze význam ve smyslu znamení, nikoliv zázraku.²¹⁸ Přestože se tento výraz objevoval již výše v tomto textu, stojí za pozornost, že ačkoliv byl Ježíš se svým prorockým posláním vyslán pouze k Izraeli (K 3:49), byl Bohem ustanoven znamením pro veškeré lidstvo, a to i se svou matkou Marií (K 19:21; 23:50; 21:91): „...*A vdechli jsme do ní část ducha Svého a učinili jsme z ní i ze syna jejího pro veškeré lidstvo znamení.*“ (K 21:91).

Milosrdenství (rahma)

Bůh ustanovil Ježíše ještě před početím nejen znamením, ale rozhodl, že Ježíš bude pro lidi Božím milosrdenstvím seslaným od Něj. Marii při zvěstování praví Boží posel: „*Odpověď: ,Staniž se tak, neb Pán tvůj pravil: Toto je pro mne snadné, a věru jej učiníme znamením pro lidi i milosrdenstvím od Nás seslaným, a je to již věcí rozhodnutou!*“ (K 19:21). Vedle Ježíše je v Koránu i Muhammad znamením milosrdenství pro lidstvo (K 21:107).

Svěddek (šahíd)

Dvakrát je Ježíš v medínských súrách nazván svědkem (K 4:159; 5:117). Jeho svědectví je zaměřeno k lidem, k nimž přišel se svým proroctvím a se svým písmem. Ježíš je svědkem jejich života, dokud byl přítomen na tomto světě (K 5:117) a bude proti nim svědčit v soudný den na konci věků (K 4:159).

---

²¹⁶ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 42.

²¹⁷ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 91.

²¹⁸ srov. PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 51–52.

Podobenství, Příklad (mathal)

Ve dvou verších jediné súry z druhého mekkánského období je Ježíš vydáván za příklad, který byl Bohem učiněn a poslán lidu Izraele (K 43:57; 43:59). Z blízkého kontextu s předcházejícím příběhem o Mojžíšovi a Faraonovi (K 43:46–56), zvláště pak s posledním jeho veršem, stejně jako z následných veršů (K 43:63–65) jednoznačně vyplývá, že jde o Boží výstrahu, varování, aby se neodkláněli od Boha, a výzvu k následování Jeho posla, jenž jde jako vzor, jako příklad, po přímé stezce k Bohu.

Přiblížený (muqarrab)

Titul se ve spojení s Ježíšem objevuje jedenkrát (K 3:45). Anděl ho oznamuje Marii v radostné zvěsti o početí Mesiáše. Rizzardi používá v italském překladu výraz „intimo“, tedy někdo blízký, důvěrný.²¹⁹ Ve verši 56:11 najdeme výraz „přiblížení“ znovu. Tentokrát v souvislosti s událostmi konce světa. Lidé budou rozděleni na tři skupiny – na lidi po pravici, na lidi po levici a na Předáky (*as-Sábiqún*), kteří budou Bohu přiblíženi, usídleni v zahradách slasti jako zástup prvních. (K 56:1–14). Zřejmě se jedná o proroky a svaté, jimž byla odměnou neobyčejná přízeň Boží.²²⁰ Podle Bajdávího se zde jedná o vysoké postavení, které Ježíš měl mít v ráji, případně že byl vynesena na nebesa do společnosti andělů. Pozdější výklady to vysvětlují též jako uvedení Ježíše do jednoho z nebes po jeho nanebevstoupení. Ibn Ishák vypráví, že Muhammad při svém výstupu do nebe během Noční cesty uviděl Ježíše v druhém nebi, kde možná čekal na svůj návrat na zemi.²²¹

Blahoslavený, Význačný (wadžih)

V témže verši jako předchozí titul se k Ježíši váže i přídomek Význačný, Ctěný nebo Přední (K 3:45). Ivan Hrbek ve svém překladu použil termín „Blahoslavený“. Stejně jako stav jednoho z přiblížených je i blahoslavenost v tomto i na onom světě Mesiáši předurčena již při zvěstování Marii. Bajdáví říká, že význačnost v tomto světě spočívala v Ježíšově prorockém úradu a na onom světě v jeho právu přimluvy.²²²

---

²¹⁹ srov. RIZZARDI, G. *Ísá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islám su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 119.

²²⁰ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář HRBEK, I. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991, s. 647.

²²¹ srov. IBN ISHÁK: *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LEDA, 2009, s. 62; PARRINDER, G. *Jesus in the Qur'an*. Londýn: Oneworld Publications, 2013, s. 53.

²²² srov. tamtéž, s. 53.

Bezúhonný (sálíh)

Tatáž verze andělského zvěstování Marii (medínská) pokračuje předpovědí další z Ježíšových předností. Bude jedním z bezúhonných (K 3:46). Stejný příslib dostal ve stejné sůře i Jan Křtitel (*Jahjá*), když zprávu o jeho narození volali andělé na Zachariáše (*Zakaríjá*; K 3:39).

Požehnaný (mubárák)

Také poslední Ježíšův koránský přídomek je uveden jenom jednou (K 19:31). Použitá vazba „učinil mne požehnaným“ namísto prostého „požehnal mi“ naznačuje, že je zde vyjádřen Ježíšův životní stav. Potvrzení lze vyčíst z další věty tohoto souvětí. Ježíš je požehnaný, ať se ocitne kdekoliv. Pro Bajdávího je Ježíšovo požehnání vlastnictvím, které má velký přínos pro druhé ve smyslu mít velkou požehnanou moc (*baraka*). V jiném verši Ježíš obdržel milost, spočívající v daru Ducha svatého (K 5:110).

3 Sunna

Prorok Muhammad je vzorem správného života muslima. Korán však v tomto směru neuvádí mnoho příkladných záznamů. Činy a výroky věrozvěsta islámu zachycují jiné dva prameny – *hadíthy* a *síra*. *Sunna* etymologicky znamená „tradice“.²²³ Sbírký hadíthů jsou obecně jsou považovány za *sunnu*. Definice však není jednotná, existuje i názor, že celou *sunnu* tvoří hadíthy a *síra*. Věda o hadíthech rozumí *sunnou* vše, co se týká života Proroka a jeho postojů.²²⁴

Přibližme si nejprve *síru*, poté hadíthy. Další oddíl se bude zabývat výběrem hadíthů o Ježíšovi a jejich obsahem.

3.1 Síra a raná islámská historiografie

Síra je životopis proroka Muhammada. Označuje jak jednotlivé dílo, tak souhrn prorokových životopisů. Ačkoliv je zahrnovaná do *Sunny* (viz výše), nemá právní váhu jako hadíthy. Důvodem je především chybějící potvrzení pravdivosti, tedy řetězec tradentů.

Vyznavači nového náboženství si samozřejmě přáli vědět o životě zakladatele co nejvíce. Zprávy o skutečných Muhammadových činech byly záhy doplňovány legendami odvíjejícími se z výkladů některých veršů Koránu nebo pod vlivem bohaté židovské a křesťanské narativní tradice. Přesto k prvnímu doloženému zachycení písemem dochází až sto let po Prorokově smrti.

První písemná zpracování se zaměřovala na vyprávění o válečných akcích, přesně v duchu předislámské zvyklosti oslavovat mezikmenová vítězství. Nejstarší známé pocházejí z let 712 až 728, zaznamenali je Urwa, syn prorokova druha az-Zubajra, Abán, syn chalífy Uthmána, a Wahb ibn Munabbih. Teprve po tomto datu se z pera Muhammada ibn Isháqa (zemřel 767–8) postupně vynořuje skutečný souhrnný životopis „*as-síra an-nabawija*“ (Život Prorokův), redakčně uspořádaný ve století devátém Ibn Hišámem, žákem ibn Isháqa. Tato kniha je zásadním autoritativním pramenem údajů o Muhammadově životě. Zařazuje islám jako dějinné vyvrcholení zjevení monoteistických náboženství.

---

²²³ srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 47.

²²⁴ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 38; s. 101.

V raných dějinách islámu nezůstala osamocena. Po její bok lze zařadit historické spisy al-Wáqidího (z. 874).²²⁵ Rovněž díla historiků al-Baládhurího (z. 892) a at-Tabáriho (839–923) jsou považována za důvěryhodná.²²⁶ Přístup k nejstarší islámské historiografii nabádá přesto k obezřetnosti. Pro muslimy tvoří jasný kánon posvátných písem, zatímco někteří nemuslimští badatelé historickou spolehlivost této literatury zcela odmítají, jiní se přiklánějí k autenticitě dějinných obrysů.

Někteří vědci (Wansbrough, Lammens) tvrdí, že tyto materiály nejsou nezávislým korpusem, který by pomohl pochopit text Koránu, ale že jsou vytvořeny právě proto, aby vysvětlily různé koránské verše. Existují důkazy podporující tvrzení zpochybňující platnost některých záznamů v síře, např. numerologický symbolismus, náznaky, že některá vyprávění pocházejí z výkladu Koránu, idealizující pohled na Muhammada nebo vytvoření biblických asociací. Na druhou stranu jsou i důkazy, že vyprávění *síry* vznikla nezávisle na Koránu a exegetický význam obdržela teprve druhotně.

Ovšem stejně jako lze *síru* použít k exegezi Koránu, je možno uplatnit i opačný přístup – z textu Koránu zkusit odvodit jeho historický kontext, a tak ověřit hodnověrnost historických zpráv v *síře*. Argumentačně podložená (Hawtting) jsou tvrzení, že arabský polyteismus je v *síře* záměrně zveličován, aby na tomto pozadí vynikl kontrast monoteistického islámu. Rovněž tak bývá potlačován význam křesťanství a judaismu pro formování islámu i samotného Koránu.²²⁷ Právě tato těsná vazba, dalo by se říci vzájemná exegeze a potvrzování *síry* a Koránu, dokládá neopominutelnost Sunny na cestě k chápání islámu.

Ibn Isháqův spis, respektive jeho edice od ibn Hišáma, nezapomíná ani na Ježíše. Krátce uvádí celou nauku islámu o něm v rámci návštěvy křesťanů z Nadžránu v Medíně ke konci Muhammadova života, pravděpodobně r. 631.²²⁸

3.2 Hadíthy

Po Muhammadově smrti musela islámská komunita čelit novým situacím, zvláště při rozšiřování území islámu a styku s jinými kulturami. Prorok již nemohl svým rozhodnutím nové otázky vyřešit a Korán na ně často nenabízel odpověď. Rovněž

---

²²⁵ srov. tamtéž, s. 23–24.

²²⁶ srov. HILLENBRANDOVÁ, C. *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017, s. 39.

²²⁷ srov. DONNER, F. M. The historical context. In MCAULIFFE, J. D. *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 33–35.

²²⁸ srov. IBN ISHÁK: *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LEDA, s. 99–103.

porozumění některým pasážím Koránu (*tafsír*), či jejich výklad pro aktuální situaci představovaly problém. Správná interpretace však náležela jedině osobě, které byl Korán zjeven. To byly dva závažné důvody pro zaznamenávání a shromažďování výroků, zvyků, rčení, myšlenek a událostí ze života Muhammada a jeho společníků.²²⁹

Takto tradované zprávy se nazývají *hadíth*. V mečínském období již byly zapisovány, ale převážně byly předávány ústně po více generací. Spolehlivý záznam zprávy tedy vyžadoval potvrzení její důvěryhodnosti vyjmenováním těch, kdo zprávu předávali. Hadíth má tedy dvě části – prvním je řada tradentů, nazývaná řetěz (*silsila*) nebo podpora (*isnád*) pravosti, druhou je pak samotná zpráva. Někdy ve třetím století *hidžry* se ustavila věda o hadíthech, nezbytná k rozlišení pravých a podvržených výroků, kterých kolovaly statisíce. Na problematiku spolehlivosti ústních pramenů a pravosti řetězců poukazuje i západní věda. Dvě stě let ústního předávání a vypravěčství mohlo zanechat spoustu nepřesností, pseudoepigrafické připisování výroků autoritám nebo úmyslných podvrhů. Vypravěčství vnášelo drobné i větší odchylky do výroků²³⁰, jak lze zjistit porovnáním hadíthů o téže události a s týmž *isnádem* ve sbírkách různých autorů, nebo i téhož sběratele.

Třídění hadíthů se stalo postupem času podrobným až k nepřehlednosti. Pro zjednodušení uvedme zásadní dělení na hadíthy správné (*sahih*), dobré (*hasan*) a slabé (*da'if*). Samotný sběr používal dvě metody. Jednak řazení podle tradentů na začátku řetězu *isnádu*, druhou pak je třídění podle obsahu. Toto druhé pořádkání usnadnilo praktické používání tohoto pramene. Hadíthy pojednávají o náboženských záležitostech, rodinném a hospodářském životě nebo o osobní hygieně. Poskytují praktický návod ke každodennímu životu, často až do nečekaných podrobností. Jejich kodifikace probíhala nikoli náhodou souběžně s kodifikací práva, neboť se staly totiž pramenem pro různé školy islámského práva. Právní věda dedukuje z výroků Proroka právní normy.

Obecného uznání a autority spolehlivosti mezi sunnity postupně dosáhlo „šest knih“, tedy šest sbírek z devátého století n.l., jejichž kompilátory byli al-Buchárí (z. 870), Abú Muslim ibn al-Hadždžádž (z. 875), Abú Dáwúd (z. 888), at-Tirmidhí (z. 892), an-Nasá'í (z. 915) a Ibn Mádž (z. 886). Obsahují tisíce hadíthů. Ší'ité mají vlastní tradici zpráv (*chabar*) o Prorokových výrociích a činech. Uznávají jenom podání opírající se o autoritu *chalífy* Alího a jeho stoupenců. Nejznámějšími z těchto sbírek jsou „čtyři knihy“

---

²²⁹ srov. MAURER, A. *Příručka pro komunikaci s muslimy*. Albrechtice: Křesťanský život, 2008, s. 49–50.

²³⁰ srov. COOK, Michael: *Muhammad*. Praha: Odeon, 1994, s. 68–71.

sestavené třemi autory známými jako „tři Muhammadové“: *Kitáb al-Káfi* sestavený Muhammadem ibn Ja‘qúbem al-Kulajním al-Rází (z. 941 n.l.), *Man la jahduruhu al-Faqih*, který sepsal Muhammad ibn Babawajh al-Qummí (z. cca 991 n.l.) a *Al-Tahdhíb al-Akham* a *Al-Istibsar* sebrané Šajchem Muhammadem Túsím (z. 1067 n.l.). Dvě nejváženější sunnitské sbírky, al-Buchárího a Abú Muslima, ší‘ité zcela odmítají.

Hadíthy slouží nejen k mravní výchově a k podpoře právních výroků jakožto druhého pramene po Koránu, ale též k rozvoji moderního myšlení muslimské inteligence. Diskutuje se také o hodnověrnosti tradovaných zpráv. Západní vědu v negativním pohledu na hadíthy výrazně nasměroval Ignaz Goldziher. Podle něj jen málokterý hadíth je skutečně Muhammadovým výrokem nebo činem. Většinou jde o reflexi ideového vývoje islámské společnosti v jejím raném stadiu.²³¹ Navzdory kritickému přístupu zůstávají neocenitelným zdrojem k pochopení života muslimské společnosti, k výkladu Koránu i práva, k historickému i literárnímu bádání.

3.3 Ježíš v hadíthech

V této kapitole vstupujeme na půdu, jež v českém jazykovém prostředí zřejmě ještě nebyla systematicky zpracována. Z toho důvodu se základem stala vlastní sonda, jejíž hlavní zjištění jsou publikována dále v této kapitole.

Zpracovat ohromné množství hadíthů, které jde do řádu statisíců a jež se v různých sbírkách doslovně nebo přibližně opakují, je nesmírně náročný úkol. Je nutno učinit užší výběr.

Prvním kritériem bylo uznávání hadíthů většinou muslimů. Druhým byla oprávněnost zařazení sbírky hadíthů mezi prameny islámu, jako mezní bylo zvoleno 11. století, v němž zemřel kolektor nejmladší obecně uznávané ší‘itské sbírky. Takto byl okruh hadíthů zúžen na sunnitských „šest knih“ a na ší‘itské „čtyři knihy“.

Tyto dvě podmínky byly dále redukovány na dosažitelnost v elektronické podobě, již lze obdržet a pracovat s ní mnohem snáze a rychleji než s desítkami tištěných knih. Toto splňovaly dva internetové zdroje. Server www.sunnah.com obsahuje sbírky hadíthů uznávaných sunnitskými muslimy, server www.fourshiabooks.com zahrnuje ší‘itské „čtyři knihy“ hadíthů. Zatímco sunnitský zdroj obsahuje jak nejuznávanějších „šest knih“, tak i další sbírky včetně moderních kompilací, data ší‘itského webu jsou naplněna zatím

---

²³¹ srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 47–57.

pouze jedinou knihou, *Kitáb al-Káfi*. Z důvodu této omezenosti přístupu k ší'itským zdrojům a s přihlédnutím ke skutečnosti, že přibližně 90 % muslimů tvoří sunnitě,²³² byly pro další zkoumání vybrány pouze sunnitské sbírky hadíthů, z nich potom pouze šest nejuznávanějších sbírek, neboť pozdější kompilace opakují výroky z těchto sbírek, čímž by docházelo ke zkreslování výsledků.

Jako třetí bylo zvoleno jazykové kritérium, a to překlad do některého z vybraných evropských jazyků. Mezi preferované jazyky byla zařazena angličtina, italština, polština a ruština. Na serveru www.sunnah.com jsou hadíthy dostupné v arabštině, angličtině a urdu. Pro následující práci s nimi byl vybrán anglický překlad.

Další postup zahrnoval postupné filtrování textů vyhledáváním klíčových slov. Byly hledány výrazy „Jesus“, „Mary“, „Masih“, „Spirit of God“ a „Word of God“ nebo „Allah's Word“. Zadání klíčových slov „Servant“, „Prophet“ a „Messenger“ vrací desítky tisíc záznamů. Tyto tři zásadní tituly si vyžádají dlouhodobější práci do budoucna, ačkoliv z přelétnutí prvních několika set z takto vybraných hadíthů vysvítá, že se tyto tři výrazy vztahují k proroku Muhammadovi. To však předem nevylučuje přítomnost Ježíše v nich. Zúžením pouze na sunnitské sbírky hadíthů, a z nich pouze na oněch nejuznávanějších „šest knih“, dostaneme celkem 29 925 výroků. Počet výroků zmiňujících Ježíše není velký, pojednává o něm necelé jedno promile záznamů. Připomenutí o Ježíši, synu Mariinu, nalezneme pouze v 81 hadíthu ve třech sbírkách – u Buchárího (41 hadíthů v jedenácti knihách), Muslima (33x v sedmi knihách) a Abú Dáwúda (7x ve třech knihách). Ve skutečnosti dostaneme pouhých 37 sentencí o Ježíšovi, neboť mnohé hadíthy jsou paralelní, podávající tentýž výrok jinými slovy, s drobnými odchylkami nebo s jinými tradenty.

Sedmdesát devět hadíthů je hodnoceno jako správné (*sahih*), pouze dva ze sbírky Abú Dáwúda mají stupeň slabý (*dá'if*). Prakticky všechny takto vybrané hadíthy jsou tzv. správné a muslimové je tedy považují za vysoce věrohodně doložené výroky proroka Muhammada.

Poznání zpráv o Ježíšovi v sunně je důležité pro pochopení jednání muslimů i jako příprava na dialog s nimi. Sunna i Korán podávají jak islámské dogma, tak návody k jednání v praktickém životě, s dopady na život budoucí. Z 81 vybraného hadíthu se plných 33 týká znamení konce světa a posledních věcí člověka, kde hraje Ježíš

---

²³² srov. např. údaje z roku 2009 na (4.4.2019): <https://en.wikipedia.org/wiki/Sunni_Islam>; z roku 2011 na: <<https://www.pewforum.org/2011/01/27/future-of-the-global-muslim-population-sunni-and-shia>>.

významnou úlohu. Výrazným tématem Koránu (i vyznání víry – *šaháda*) je Muhammadovo zařazení do posloupnosti proroků. Vztahu mezi Muhammadem a Ježíšem a potvrzení pravosti Proroka je věnováno 30 výroků. Pouze 8 ze zbývajících hadíthů se zabývá Ježíšovým životem a 7 vírou spojenou se synem Mariiným.

Hadíthy, v nichž se v nějaké vazbě objevuje jméno Ježíš nebo další z jeho jmen a přídomků lze rozdělit do pěti základních tematických okruhů. Zahrnují Ježíšův život, dále víru spojenou s Ježíšem, vazbu Muhammada a Ježíše, druhý Ježíšův příchod a den zmrtvýchvstání.

Následující text se bude soustředit především na popisný rozbor obsahu hadíthů, jenž se může stát podkladem pro další systematickou práci.²³³

3.3.1 Ježíšův život

O Ježíšově životě je zmínka v sedmi hadíthech (B 3286, 3435, 3436, 5285; M 2135, 2659a; AD 4641). Jediný hadíth uchovává Prorokův výrok, že již v kolébce mluvili pouze tři lidé, přičemž první z nich byl Ježíš (B 3436). Také Korán se zmiňuje o Ježíšově mluvení v kolébce. (K 19:24–34; 3:46; 5:110).

Druhý okruh rozvíjí ve dvou hadíthech tvrzení koránského verše 3:36, že Marii a její potomstvo dala Mariina matka Bohu do ochrany před Satanem. Týká se tedy Ježíšovy neposkvrněnosti. Bucháří píše: „*Prorok řekl: ‚Když se narodí jakákoli lidská bytost, Satan se ho dotkne po obou stranách těla dvěma prsty, kromě Ježíše, syna Mariina, kterého se Satan pokusil dotknout, ale selhal, protože se místo toho dotkl obalu placenty.‘*“ (B 3286). Muslim uvádí: „*Matka dává každému člověk zrození podle jeho pravé přirozenosti. Jeho rodiče z něj následně dělají žida nebo křesťana nebo mága. Kdyby jeho rodiče byli muslimové, zůstal by také muslimem. Každý člověk, kterého matka porodí (má dva aspekty svého života); když ho matka porodí, udeří ho Satan, ale to nebyl případ Marie a jejího syna (Ježíše Krista).*“ (M 2659a).²³⁴ Lze sem zařadit i hadíth

---

²³³ Hadíthy ve sbírkách lze jednoznačně najít podle jména sběratele, čísla knihy, čísla hadíthu a odkazu (reference). Například Sahíh al-Bucháří kniha 3, hadíth 39, reference 97, zkráceně Bucháří 3.39.97. K identifikaci většiny z nich postačuje název sbírky a reference (Bucháří 97). Pro větší přehlednost textu byl pro označení konkrétního hadíthu zvolen druhý uvedený systém, zkrácený ještě jedno nebo dvoupísmenným kódem sbírky podle jména sběratele. Sahíh al-Bucháří je značen písmenem B, Sahíh Muslim písmenem M a Sunnan Abú Dáwúd písmeny AD. Výše uvedený hadíth tedy najdeme dále pod označením B 97. V našem případě pouze hadíthy z Buchářího Knihy 65 nemají referenční číslo, jsou tedy označeny písmenem sbírky, číslem knihy a číslem hadíthu oddělenými tečkou.

²³⁴ Toto ukončení moci satana se vztahuje pouze na Marii a Ježíše jakožto jejich osobní privilegium, neznamená ontologické vykoupení lidstva. Srov. RIZZARDI, G. *Isá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islám su Gesù*. Milano: Centro Ambrosiano, 2007, s. 173.

o identitě Marie (M 2135), neboť se v něm objevuje jméno Ježíš. Mughíra bin Šú‘ba referuje, že když přednášel v Nadžránu Korán, křesťané se ho ptali, proč o Marii recitoval „sestra Áronova“ (K 19:28), vždyť Mojžíš přece žil dávno před Ježíšem. Po návratu se na to Muhammada zeptal. Prorok odpověděl, že ve starověku měli lidé ve zvyku dávat jména podle poslů a zbožných osob, které odešly dávno před nimi.

Třetím předmětem je odmítnutí Ježíšova božství. Dva hadíthy z Buchářího sbírky řeší dopady tohoto vyznání na záležitosti pozemského i budoucího života (B 5285, 3435). Hadíth z knihy 68, nazvané Rozvod, se vyjadřuje ke sňatku muslima s křesťankou (B 5285). Podle Muhammada je to nezákonné, neboť připisování partnerů Bohu (*širk*) je ta nejhorší věc. Druhý z hadíthů opakuje povinování úcty toliko Bohu. Ježíš je Božím otrokem, poslem stvořeným jeho slovem a duchem. Kdo vyznává mimo jiné toto, má volný vstup do ráje, i kdyby jeho činy v životě byly nedostatečné (B 3435).

Poslední hadíth se týká nanebevzetí Ježíše (AD 4641). „*Slyšel jsem al-Hadždžádže, jak se obracel k lidem řka: ‚Podobnost Uthmána s Alláhem je jako podobnost Ježíše, syna Marie. ‚Poté přednesl následující verš a vysvětlil ho: ‚Hle! Bůh řekl: Ó Ježíši! Vezmu tě a povznesu tě k sobě a očistím tě (od nepravdivostí) těch, kteří se rouhají. ‚Rukou udělal znamení nám a lidu Sýrie.‘*“ Poučení tohoto hadíthu se zdá být v nevyřčeném pokračování koránského verše 3:55 – následovníci Ježíše budou do dne zmrtvýchvstání zvýhodněni oproti nevěřícím, teprve pak Bůh vyjeví, kde je pravda. Nutno dodat, že tento hadíth je označen jako slabý (dá‘if), s malou věrohodností.

3.3.2 Víra v Boha a víra v Ježíše

Deset hadíthů lze zařadit pod jednotící téma „víra“. První soubor se zaměřuje na víru v Boha. Abú Muslim al-Hadždžádž uvádí: „*Opravdu posel Boží [Muhammad – pozn.] (mír s ním) přednášel slova Boha, Velikého a Slavného, která pronesl Abraham. ‚Můj pane! Hle! Ony svedly [modly – pozn.] mnoho z lidí na scestí: ‚Ten, kdo mne následoval, je vpravdě můj‘ (K 14:36) a Ježíš (mír s ním) řekl: ‚Pokud je potrestáš, hle, jsou Tvými otroky, a jestliže jim odpustíš – Ty jsi opravdu Mocný, Moudrý‘ (Korán, 5:117). Pak zvedl ruce a řekl: „Ó Pane, má umma, má umma“, a plakal; tak Alláh Nejvyšší a Vyvýšený řekl: ‚Ó Gabrieli, jdi k Mohamedovi (ačkoli tvůj Pán to ví zcela dobře) a zeptej se ho: Proč pláčeš?‘ Tak Gabriel (mír s ním) k němu přišel a zeptal se ho a posel Boží (mír s ním) mu sdělil, co říkal (i když to Alláh dobře věděl). Na to Bůh řekl: Ó Gabrieli, jdi k Muhammadovi a řekni: ‚Opravdu, My tě potěšíme, pokud jde o tvou ummu, a neublížili*

bychom ti.“ (M 202). Bůh může zachránit i ty, kdož byli svedeni na scestí, a potěšit i ty, kteří lkají nad nevírou a chybami svých bližních. Další dva hadíthy jsou paralelní a potvrzují islámskou prioritu víry v Boha (B 3444; M 2368). Příběh je prostý. „*Prorok řekl: Ježíš viděl muže, který kradl, zeptal se ho: ‚Kradl jsi?‘ Řekl: ‚Ne, u Alláha, kromě Něho není Nikdo, kdo má právo být uctíván.‘ Ježíš řekl: ‚Věřím v Alláha a nedůvěřuji svým očím.*“ (B3444). Smysly mohou člověka klamat, víra v Boha má přednost. Abú Dáwúd v příběhu o dodržování zákona cituje koránský verš 5:78 o kletbách, jež přijdou z úst Davida a Ježíše na ty ze synů Izraele, kteří nežili dle jejich víry a přikázání. Pro nápravu lidí je nutno určovat pravidla a přikázání, aby obracela lidi od zla k dobru (AD 4336).

Dalším tématem je odměna za víru. Tvoří ji tři hadíthy (B 97, 3446; M 28a). Bucháriho vyprávění říkají totéž jinými slovy: „*Alláhův apoštol řekl: ‚Jestliže člověk správně vyučuje své otrokyni správně, vychovává je správně, a pak se oženil a oženil se s ní, dostane dvojitou odměnu. A jestliže člověk věří v Ježíše a pak ve mně věří, dostane dvojitou odměnu. A pokud se otrok obává svého Pána (tj. Alláha) a poslouchá svých pánů, i on získá dvojitou odměnu.*“ (B 3446). Sahíh Muslim uvádí Prorokův výrok: „*Ten, kdo řekl: ‚Není boha, kromě Boha, On je Jediný a nikdo k Němu není přidružen, že Muhammad je jeho služebníkem a Jeho poslem, že Kristus je služebníkem a synem Jeho otrokyně a on (Kristus) je Jeho Slovem, které sdělil Marii, a je Jeho Duchem, že ráj je skutečností a peklo je skutečností, Bůh by mu umožnil (tomu, kdo tyto pravdy potvrzuje) vstoupit do Ráje některými z jeho osmi dveří, kterými by chtěl.*“ Dvojitou odměnu dostanou ti z lidí Knihy, kteří věří ve svého proroka (Mojžíše nebo Ježíše) a pak uvěřili i Muhammadovi. Víra v Ježíše podle islámu znamená uvěřit, že Ježíš je prorokem, který svému lidu přinesl Knihu (Evangelium), a že je předposledním poslem, jenž oznamuje radostnou zvěst o příchodu dalšího posla (K 61:6), posledního a nejdokonalejšího proroka, Muhammada (K 33:40). Hadíth B 3448 výslovně uvádí, že v Ježíše se má věřit jako v posla Božího a v lidskou bytost. Víra pouze v Ježíše je dle Proroka nedostačující a má být posílána a překonána přijetím víry v Muhammada a odevzdáním se Bohu. Z hlediska odměny v ráji je tedy záslušnější přestoupit na islám.

Poslední kategorii tvoří dva hadíthy z Bucháriho Knihy 65 nazvané Prorokovy komentáře ke Koránu (B 65.4714; 65.4715). Oba jsou paralelní, se stejným *isnádem* a v knize následují hned za sebou. Prorok vysvětluje koránský verš 17:57: „*Pokud jde o verš: ‚Ti, které vzývají (uctívají) (jako Ježíše, syna Mariina, anděly atd.), sami touží*

(pro sebe) po prostředcích, jak získat přístup ke svému Pánu... ‘ (17:57) (To bylo odhaleno ohledně některých džinů, kteří byli uctíváni (lidskými bytostmi). Oni později přijali islám (zatímco ti lidé je stále uctívali).“ (B 65.4715). Muhammad říká, že mezi marně uctívané bytosti patří i Ježíš, apoštolové a svatí. Zatímco i někteří džinové uctívání starými Araby přijali islám, tito uctívači zůstávají u svého starého náboženství. Předcházející verš K 17:56 i hadíth B 65.4714 tvrdí, ať si je třeba vzývají, stejně nemají žádnou božskou moc. Neštěstí může odvrátit jenom Bůh.

3.3.3 Muhammad a Ježíš

Tematický okruh pokrývající vazby mezi Muhammadem a Ježíšem je rozsáhlý. Můžeme ho rozdělit na čtyři oddíly.

První se týká proroků. Obsahuje šest krátkých paralelních hadíthů z vyprávění Abú Hurajry. Muhammad o sobě říká, že je ze všech lidí nejbližší nebo nejpříbuznější synu Mariinu a že všichni proroci jsou pokrevní příbuzní, bratři (B 3442, 3443; M 2365a, 2365b, 2365c; AD 4675). Mají buď různé matky (M 2365a, 2365b, 2365c), případně je upřesněno, že jsou z jednoho otce (B 3443; AD 4675). Abú Muslim dodává, že jsou bratry ve víře (M 2365c). Náboženství všech proroků je však jedno (B 3443; M 2365a, 2365b, 2365c). V období mezi Ježíšovým působením a Muhammadovým povoláním nepovstal na zemi žádný jiný prorok (B 3442; M 2365a, 2365b, 2365c; AD 4675). To tvrdí i úvodní věta hadíthu AD 4324, jehož další obsah se však týká jiných témat. Časový odstup mezi Ježíšem a Muhammadem je upřesněn na šest set let (B 3948).

Na dokreslení si uveďme alespoň jeden ze zmíněných hadíthů: „*Vyprávěl Abú Hurajrá: Alláhův posel řekl: ‚Jak na tomto světě, tak i na Onom jsem ze všech lidí nejbližší Ježíši, synu Mariinu. Proroci jsou bratři z jednoho otce; jejich matky jsou jiné, ale jejich náboženství je jedno.‘“ (B 3443).*

Okrajovým námětem je Muhammadův kašel při ranní modlitbě. Zahrnuje dva paralelní hadíthy vyprávěné týž tradentem (M 455; AD 649). Informují, že Muhammad vedl v Mekce ranní modlitbu a recitoval súru 23 (*al-Mú‘minína* – Věřící). Když došel k verši 45, v němž se mluví o Mojžíšovi a Áronovi, a poté k verši 50 hovořícím o synu Mariinu, přemohl ho kašel, přerušil recitaci a hluboce se uklonil. *Sahíh Muslim* i *Sunnan*

Abú Dáwúd je obsažen v Knize Modliteb (*Kitáb al-Salát*)²³⁵, návodu, jak se správně modlit podle vzoru Prorokova.

Noční cesta

Třetí skupina hadíthů se věnuje Muhammadově noční cestě do Jeruzaléma (K 17:1) a výstupu do nebe. Řadí se sem celkem sedm paralelních hadíthů (B 349, 3207, 3430, 3342, 3887; M 163, 164a). Všechny vypráví o Muhammadově cestě do nebe v doprovodu Gabrielově. Tam se setkal s Ježíšem. Z bohaté podrobné výpravnosti se vymyká pouze stručný hadíth B 3430: „*Vyprávěl Málik bin Sasá‘a: Když s nimi prorok mluvil o noci svého výstupu na nebesa, řekl: ‚(Pak mě Gabriel vzal) a vystoupil až do druhého nebe, kde požádal o otevření brány, byl však dotázán: ‚Kdo to je?‘ Gabriel odpověděl: ‚Jsem Gabriel.‘ Byl dotázán: ‚Kdo tě doprovází?‘ On odpověděl: ‚Mohamed.‘ Byl dotázán: ‚Byl povolán?‘ Řekl: ‚Ano.‘ Když jsme se dostali k druhému nebi, viděl jsem Jahju (tj. Jana) a Ježíše, kteří byli bratřenci. Gabriel řekl: ‚Toto jsou Jan (Jahjá) a Ježíš, tak je pozdrav.‘ Pozdravil jsem je a vrátili pozdrav řkouce: ‚Vítej, ó zbožný bratře a zbožný proroku!‘“* Ostatní hadíthy toto téma pojímají ze široka, popisují, s kým všim a ve kterém nebi se Muhammad setkal.

Ve čtyřech vyprávěních se Muhammad setkává s Ježíšem ve druhém nebi (B 3207, 3430, 3887; M 164a). Dva z hadíthů zmiňují pokrevní příbuzenství bratřenců Ježíše a Jana Křtitele (B 3430, 3887). Tři nerozlišují, ve kterém nebi se Prorok setkal s Ježíšem, a nezmiňují Jana (B 349, 3342; M 163). Ježíš vždy vítá Muhammada oslovením „bratře a proroku“, většinou s přívlastky zbožný, svatý, spravedlivý. Pouze v M 164a je výslovně uvítán až Mojžíšem. Účelem této tradice bylo potvrdit Muhammadovu příslušnost do řady proroků. Druhým důležitým výsledkem výstupu do nebe zmíněným v těchto vyprávěních, bylo stanovení pěti modliteb denně pro všechny muslimy a tím, že původně jich Bůh určil padesát, ale zásluhou Mojžíše, jenž Muhammada k Bohu stále vracel, dosáhl postupně snížení na pouhých pět (B 349, 3207, 3342, 3887; M 164a). Paralela k Abrahámovi a jeho přímlovům za lidi je tu zřejmá²³⁶ a ještě těsněji přimyká Muhammada k prorokům pravého náboženství.

---

²³⁵ *Sahih Muslim* kniha č. 4, *Sunnan Abú Dáwúd* kniha č. 2.

²³⁶ srov. Ex 18,23–32.

Ježíšův vzhled

Ze své „Noční cesty“ přinesl Muhammad i popis Ježíšova vzhledu. Předává nám ho celkem devět hadíthů (B 3239, 3437, 3438, 3394, 3395/3396; M 165a, 165b, 167, 168). Čtyři další zmiňují, že ho viděl ve spánku (B 3439/3440, 3441; M 169b, 169c), třikrát Muhammad Ježíše spatřil v blíže neurčeném vidění (M 169a, 172; AD 4324). I v této skupině se objevují paralelní hadíthy (B 3437, 3394, 168; druhou paralelní skupinu tvoří B 3239, a M 165a; třetí pak B3439/3440, 3441 a M 169a, 169b, 169c; konečně čtvrtá sestává z B 3438, 3395/3396; M 165b, 167). Výroky popisující Ježíšův vzhled tedy tvoří poměrně velký soubor.

Mesiášova postava byla podle devíti hadíthů středně vysoká s dobře stavěným tělem a širokou hrudí (B 3239, 3437, 3438, 3394, 3395/3396; M 165a, 165b, 168; AD 4324 – ten se jako jediný z nich netýká nočního výstupu do nebe).

Pokud popisují Ježíšovu pokožku, shodnou se na pleti hladké, bílé a načervenalé (B 3239; M 165b; AD 4324) nebo přímo červené, jako by právě vyšel z horké lázně (B 3437, 3438, 3394; M 168). „*Prorok řekl: ,V noci mého vzestupu k nebi jsem viděl Mojžíše, který byl vysoký hnědý kadeřavý muž, jako by byl jedním z mužů kmene Šan‘awa, a viděl jsem Ježíše, člověka středně vysokého a hladkou pletí se sklony k červeným a bílým tónům a s jemnými vlasy. ‘...‘*“ (B 3239). „...*Prorok dále řekl: ,Setkal jsem se s Ježíšem. ‘ Prorok ho popsal slovy: ,Byl mírně vysoký a měl červenou tvář, jako by právě vyšel z koupelny. ‘...‘*“ (B 3437). Hadíthy, dle kterých Muhammad viděl Ježíše ve spánku v Ka‘abě, naopak červenou barvu popírají. Nejmírnějším opakem je neutrální výraz krásná pleť (M 169c), ale uváděna je snědá, nejkrásnější z hnědých barev (B 3439/3440) nebo se tradent odvolává na Boha, že Prorok nikdy neřekl, že Ježíšova pleť byla červená, naopak že ho viděl jako muže hnědé pleti (B 3441). „*Ne, u Alláha, Prorok neřekl, že Ježíš měl červenou pleť, ale řekl: ,Když jsem ve spánku obcházel Ka‘abu (ve svém snu), najednou jsem viděl člověka s hnědou pletí a tenkými vlasy jdoucího mezi dvěma muži a z jeho hlavy kapala voda. Zeptal jsem se: ,Kdo to je?’ Lidé říkali: ,To je syn Mariin. ‘...‘*“ (B 3441).

Podobiznu syna Mariina nedokreslí ani popis jeho vlasů. Z výstupu na nebe si Muhammad odnesl vzpomínku, že Ježíš měl jemné nebo křehké vlasy (B 3239; M 165b), které však byly kudrnaté (B 3438, 3395/3396; M 165a). Vidění Ježíše ve snu v Ka‘abě mu připisuje dlouhé jemné rovné vlasy, případně nejkrásnější pramen vlasů (M 169a) nebo vlasy ani kudrnaté ani rovné (M 169b), ze kterých jako by skapávala voda,

přičemž šel mezi dvěma muži, ruce položené na jejich ramenou (B 3439/3440, 3441; M 169c). „...a posel Alláhův (mír s ním) řekl: Bylo mi ukázáno ve snu v noci, že v blízkosti Ka‘aby byl muž s jemnou pleť, skvělou mezi bílymi muži, které jste kdy viděli, vlasy mu padaly na ramena. Byl to muž, jehož vlasy nebyly ani příliš kudrnaté, ani příliš rovné, a z hlavy mu stékala voda. Položil své ruce na ramena dvou osob a uprostřed nich udělal okruh okolo Ka‘aby. Řekl jsem: ‚Kdo je to?‘ Odpověděli: ‚Mesiáš, syn Mariin.‘ ...“ (M 169b). Také ve vidění si Muhammad všimá z hlavy padajících kapek, které však nebyly mokré a že má na sobě dva světle žluté oděvy (AD 4324).

Prorok říká, že nejpodobnější Ježíši je Urwa ibn Mas‘úd²³⁷ (M 167, 172). Tohoto svého spolupracovníka a jeho podobnost s Ježíšem zmiňuje Muhammad ještě v hadíthu týkajícím se druhého Ježíšova příchodu, ač zde nespecifikuje, zda jde o podobu tělesnou (M 2940a).

Obraz Ježíšův se poněkud rozchází. Největší shoda je v jeho tělesné konstituci, jinak lze říci, že v hadíthech jsou dva popisy Mesiáše. V nebi má bílou načervenalou pleť a jemné kudrnaté vlasy, ve snech v Ka‘abě má „pšeničnou“, snědou až hnědou pleť a dlouhé rovné nebo zvlněné vlasy na ramena. Pro doplnění nutno uvést, že popis Ježíšovy osoby se objevuje i v síře u Ibn Isháqa.²³⁸

3.3.4 Druhý příchod Ježíšův

Významný soubor devatenácti hadíthů popisuje druhý příchod Ježíše na Zemi. K nim lze přiřadit ještě jeden, jenž je průřezový více tématy (AD 4324).

Ježíšův příchod náleží mezi znamení poslední hodiny. Čtyři záznamy jsou ze sbírky Muslimovy (M 2901a, 2901b, 2901c, 2901d), pátý je z kolekce Abú Dáwúda (AD 4311). Hadíthy M 2901a, 2901b a AD 4311 jsou paralelní. Hadíth M 2901b má pokračování a upřesnění v hadíthech M 2901c a M 2901d. Všechny mají stejnou kostru příběhu. Muhammadovi společníci spolu hovoří a narazí na téma poslední hodiny.

---

²³⁷ Abú Jáfur Urwa bin Mas‘úd al-Sakáfi byl spolupracovníkem proroka Mohameda, vůdce kmene Sakíf v Ta‘ifú. Byl jedním z prvních lidí svého kmene, kteří konvertovali k islámu. Při kázání islámu v jeho rodném městě zabil několik vůdců svého kmene. Patřil k rodu Achlaf kmene Sakíf. Jeho matka byla z kmene Kurajš. Byl jednou z předních osobností Arábie, během vyjednávání v Hudajbíji zastupoval zájmy Kurajšovců. Byl ženatý s dcerou Abú Sufjána Áminou nebo Majmúnou. Měl syna jménem Dáwúd ibn Urwa, který si vzal svou sestřenicí z matčiny strany Habíbí Bint Ubajdulláh.

Srov. Wikipedia, dostupné na (1.2.2019): <https://ru.wikipedia.org/wiki/Урва_ибн_Масуд>

²³⁸ „Syn Marie není ani vysoký, ani malý, má splyvavé vlasy a zářivý výraz, jako by právě vyšel z koupele. A vy si můžete představovat vodu kapající z jeho hlavy, ačkoliv tam žádná není.“ IBN ISHÁK: *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LÉDA, 2009, s. 59.

V tom okamžiku Prorok vstoupí do hovoru. Oznamí, že poslední hodina nepřijde, dokud lidé neuvidí deset znamení.²³⁹ Jedním z těchto znamení je sestoupení Ježíše, syna Mariina. Ve dvou hadíthech je zachycena nejistota, že namísto sestoupení Ježíše může být desátým znamením silný vítr, který lidi shromáždí u oceánu (M 2901b, 2901c). Hadíth M 2901d dopňuje, že znamením je skutečně příchod Ježíše, syna Mariina.

Upřesnění, jak bude vypadat Ježíšův druhý příchod na Zem, podává jedenáct Prorokových výroků (B 2222, 2476, 3448, 3449; M 156, 1252a, 2937a, 2940a, 2897; AD 4321 plus onen průřezový AD 4324). Za paralelní lze uvažovat trojí vyprávění Abú Hurajry (B 2222, 2476, 3448): „*Posel Alláhův řekl: „Hodina nebude zřízena, dokud syn Mariin (tj. Ježíš) nesestoupí mezi vás jako spravedlivý vládce, nezlomí kříž, nezabije prasata a nezruší daň džizju. Peníze budou v hojnosti, takže je nikdo nebude přijímat (jako dobročinné dary).“*“ (B 2222). Hadíth B 3448 uvádí, že je dobré při tom recitovat verš Koránu 4:159. Ve čtvrtém vyprávění (B 3449) Abú Hurajrá dokládá Muhammadovu starost o *ummu*. když se ptá, co s vámi bude, v jakém stavu vás najde Ježíš, až sestoupí a bude s vámi jako váš *imám*. Tyto čtyři hadíthy se svým stručným obsahem liší od ostatních z této podskupiny.

Jeden hadíth se vymyká. Jako jediný neoznamuje, že Ježíš sestoupí (to zřejmě již předpokládá jako uskutečněné), ale určitě vysloví v údolí *Rauhá*²⁴⁰ oddanou modlitbu (*talbija*) za poutníky na velké (*hadždž*) i malé (*umrá*) pouti ke svatyni v Mekce (M 1252a). Motiv modlitby se nachází i v dalším hadíthu z Muslimova souboru. Po sestoupení Ježíše ho velitel bojujících muslimů pozve, aby je vedl v modlitbě. Ježíš odmítne s tím, že někteří z nich jsou zde veliteli nad jinými a to že je pocta od Boha pro tuto *ummu* (M 156).

Další čtyři hadíthy (M 2937a, 2940a, 2897; AD 5321) včetně onoho „průřezového“ (AD 4324) očekávají závěrečný boj Mesiáše s Dadždžálem (Antikristem) Oznamují, že nejprve přijde Dadždžál (až na AD 4324). Doba jeho vlády buď není stanovena (M 2897; AD 4324) nebo se opakuje číslo 40. Časová jednotka buď není známa

---

²³⁹ Těmito znameními jsou podle těchto hadíthů: sesuvy půdy na východě, sesuvy půdy na západě, sesuvy půdy v Arábii, kouř, příchod šelmy Země, příchod Dadždžála, východ slunce na západě, příchod Ježíše, syna Mariina, příchod Goga a Magoga, oheň z Jemenu (z dolní části Adenu), který přivede lidi na shromáždění.

²⁴⁰ Údolí *Rauhá* se nalézá poblíž Medíny. Tento hadíth již předpokládá, že Ježíš sestoupil na zem a ujal se vlády. Ježíš bude po svém příchodu vládnout podle zákona šarí'a a zahrne všechny sloupy islámu, tedy i pouť do Mekky. Srov. BOULTER, J. *The Return of Jesus (Part 5 of 5)*, dostupné na (2.2.2019): <https://www.islamreligion.com/articles/368/return-of-jesus-part-5/#_ftn30307>.

(M 2940a) nebo je určena na čtyřicet dnů různé délky (M2397a; AD 4321). Tyto dva hadíthy se shodují také v místech, kde sestoupí Ježíš zpátky na zem i kde Dadždžála porazí. Porážku Dadždžálovu zachycuje všech pět hadíthů. Sestup Ježíše je ve dvou hadíthech podmíněn modlitbou ve správný čas, který však nelze odhadnout (M 2897; AD4321). „*Posel Boží (modlitba a mír Boží budiž s ním) zmínil Dadždžála (Antikrista) říká: ‚Když přijde, pokud budu mezi vámi, budu tím, kdo s ním povede spor za vás, ale pokud přijde poté, až nebudu mezi vámi, člověk musí vést spor vlastním jménem a Alláh převezme moje místo, aby se staral o každého muslima. Ti z vás, kteří žijí v jeho době, by měli nad ním přednášet počáteční verše súry al-Kahf [súra 18 – pozn.], neboť jsou vaší ochranou před jeho soudem.‘ Ptali jsme se: ‚Jak dlouho zůstane na zemi?‘ On odpověděl: ‚Čtyřicet dní, jeden jako rok, jeden jako měsíc, jeden jako týden a zbytek jeho dnů jako vašich.‘ Zeptali jsme se: ‚Posle Boží, bude nám stačit denní modlitba v tento den, který bude jako rok?‘ On odpověděl: ‚Ne, musíte odhadnout jeho délku. Pak Ježíš, syn Mariin, sestoupí na bílý minaret východně od Damašku. Pak ho dostihne u bran Lyddy a zabije ho.‘“ (AD 4321).*

Ač by se nepřítel Boží při spatření Ježíše sám rozpustil jako sůl ve vodě, Bůh rozhodl, že bude zabit rukama a jeho krev bude ukázána na Ježíšově kopí (M 2397a). Po porážce Dadždžála má nastat sedm šťastných let, kdy nebude ve vztazích mezi lidmi vůbec žádný strach a obavy (M 2940a). Po porážce Antikrista ještě přijde Gog a Magog, kteří musí být poraženi Ježíšem a jeho trpícími věrnými, než bude moci přijít poslední hodina. Ježíš má při sestupu u Damašku dva oděvy obarvené šafránem (tj. žluté) a ruce položené na křídlech dvou andělů. Když má hlavu skloněnou, padají z ní korálky potu, když ji zvedne, tyto korálky se od něj rozptýlí jako perly (M 2937a). Je tady jasný souběh s Muhammadovým viděním Ježíše v hadíthu AD 4324 (viz výše v kapitole o Ježíšově vzhledu).

3.3.5 Den zmrtnýchvstání

Eschatologické téma zmrtnýchvstání a vzkříšení najdeme v osmnácti hadíthech. Dva paralelní hadíthy vypráví Abú Sa‘íd Al-Chudrí (B 65.4581; M 183a). Prorok na dotaz věřících, zda při zmrtnýchvstání uvidí Boha, odpovídá, že ano. Každému národu se zjeví tak, aby ho mohl vnímat podle toho, co uctívali. Pokud by se křesťané přihlásili k Ježíši jako Božímu Synu, shromáždí je u pekelného ohně, stejně jako se před nimi vedlo Židům. „...*Potom by byli svoláni křesťané a bylo by jim řečeno: Co jste uctívali? Řekli:*

Uctívali jsme Ježíše, syna Alláhova. Bylo by jim řečeno: Říkáte lež; Alláh si nikdy nevzal pro sebe ani manželku ani syna. Pak by jim bylo řečeno: Co chcete? Řekli by: Žízíme, náš Pane! Uhas naši žízeň. Byly by nasměrováni (do určitého směru) a dotázáni: Proč nejdete tam, kde dostanete vodu? Avšak oni by byli tlačeni a společně shromažďováni k pecku, které pro ně bylo jako zázrak, a plameny by se navzájem pohlcovaly. Padali by do Ohně, až by nezůstal nikdo kromě toho, kdo uctíval Alláha, ať je zbožný nebo hříšný. Pán Vesmíru, Oslavený a Vznešený, by k nim přišel ve formě, která je pro ně rozpoznatelná, a řekne“ Co hledáte? Každý lid následuje to, co uctíval...“ (M 183a). Zůstanou jen ti, kdo uctívali Boha, ať už byli zbožní nebo hříšní. Nejrozsáhlejší soubor z našeho výběru se týká dne vzkříšení a zahrnuje 16 záznamů, většinou poměrně rozsáhlých (B 3447, 3349, 6526, 6565, 7410, 7510, 7440, B 65.4740, 4476, 4625, 4626, 4712; M 193a, 193e, 194a, 195). Zmínky o Ježíšovi jsou vždy velmi stručné. Všechny výroky se shodují v tom, že v den vzkříšení Bůh všechny lidi shromáždí. Dále lze tyto hadíthy seskupit do dvou řad paralelních průpovědí.

První řada šesti výroků (B 3447, 3349, 6526, B 65.4740, 4625, 4626) zahrnuje Prorokovu recitaci části verše 21:104²⁴¹. Jeho společníci budou rozděleni na lidi po pravici a lidi po levici, kteří odpadli od islámu, neboť je Muhammad nechal. On pak bude recitovat slova Ježíšova z koránských veršů 5:117–118.²⁴² Pouze hadíth B 65.4626 je stručnější – krátí koránské verše a nemluví o společnicích Prorokových, ale obecně o lidech.

Druhou linii tvoří deset hadíthů (B 6565, 7410, 7510, 7440; B 65.4476, 4712; M 193a, 193e, 194a, 195). Lidé v den vzkříšení hledají přímluvce, jenž by je vyvedl z nepříjemného shromaždiště. Jdou postupně k Adamovi, Abrahámovi, (Noemovi), Mojžíšovi. Ti je odmítají, neb to nejsou schopni učinit. Až přijdou k Ježíši, který říká totéž a posílá je k Muhammadovi. Jedině ten je může zachránit. „...*A tak by přišli k Mojžíšovi (pokoj s ním). Řekl by: ‚Nejsem v pozici, abych to pro vás mohl učinit‘, a vzpomněl by na svůj hřích, kterého se dopustil, a kvůli tomu by bojoval stydlivě za svého Pána (a řekl by): ‚Raději jděte k Ježíšovi, Duchu Alláhovu a Jeho slovu.‘ Ten by řekl:*

---

²⁴¹ „... a jako jsme začali již prvním stvořením, tak opakovat to budeme podle slibu Námi daného. A My tak učiníme!“

²⁴² „...*A byl jsem svědkem o nich, dokud jsem žil mezi nimi. A když jsi mne povolal k Sobě, byls to Ty, kdo byl nad nimi dozorcem – a Tys svědkem věci všech. Potrestáš-li je – vždyť jsou služebníky Tvými; odpustíš-li jim – vždyť Tys věru mocný i moudrý!*“

„Nejsem v pozici, aby to pro vás mohl učinit; raději jděte k Muhammadovi (pokoj s ním), služebníkovi, jehož dřívější i pozdější hříchy byly odpuštěny. ‘...‘“ (M 193a).

Ve dvou hadíthech (B 65.4712; M 194a) mají zastavení u Ježíše jiný průběh, byť s tímž vyústěním. Ježíš prosebníkům říká, že Pán je dnes rozzloben jako nikdy předtím. Ježíš jim neřekl o nějakém svém hříchu, kvůli němuž se nyní stará jen sám o sebe. Oba hadíthy začínají zajímavě – před Muhammada bylo postaveno nějaké vařené maso a on si vzal oblíbený kus z předloktí. Zatímco Ježíš je v těchto dvou hadíthech zaujat svým hříchem, pět jiných hadíthů uvádí, že Muhammadovi byly odpuštěny všechny hříchy minulé i budoucí (B 6565, 7410, 7440; B 65.4476; M 193a).

Výroky základních spisů islámu o Ježíšovi jsou poněkud nepřehledné, roztráštěné, neposkytující ucelený obraz. Z náhledu na vybrané výpovědi se ukazuje, že Korán popisuje zrození a dětství Ježíšovo a jen letmo se dotýká jeho života, zdůrazňuje jeho lidství a prizmatem toho, že Ježíš je prorok, vyzdvihuje jedinstvo a jedinečnost Boží a zařazení Muhammada do řady proroků. Mnohem stručněji odmítá Ježíšovu smrt na kříži a pouze jediným veršem se dotýká Ježíše ve spojení s posledním soudem. *Hadíthy* naopak největší část věnují právě této Ježíšově úloze (v níž má však menší pravomoci než Muhammad) a zdůrazňují těsnou vazbu mezi Prorokem a Mesiášem.

4 Ježíš mezi křížem a půlměsícem

Syn Mariin je pro muslimy největším Božím poslem před Muhammadem. Ačkoliv není nejčastěji zmiňovanou biblickou postavou v Koránu (více veršů se týká např. Mojžíše i Abraháma), v dialogu s křesťany se jeho osobě a významu muslimové nemohou dříve či později vyhnout. Teoretické poznání pohledu islámu na Ježíše se tak ve styku mezi muslimy a křesťany nevyhnutelně stane důležitým. Nejprve si připomeneme základní obrysy muslimského obrazu Ježíše, jak byl vykreslen ze záznamů Koránu a hadíthů. Další krok ozřejmí, v čem se obě strany mohou shodnout a v čem se naopak neshodnou, poté bude jasnější, nakolik může být Ježíš východiskem mezináboženského dialogu na různých úrovních, a v čem může být hlubší poznání muslimského Ježíše přínosem pro lepší znalost vlastní křesťanské víry.

4.1 Náčrt Ježíše podle islámu

Andělé zvěštovali Marii, že se jí bez přičinění muže narodí syn jménem Ježíš, jenž bude Slovem a Duchem Božím (K 19:20–22, 2:91, 3:45–48, 66:12; B 3445). Po zázračném početí přišel na svět a hned byl schopen rozmlouvat s lidmi (K 19:23–26, 3:46, 5:110). On i jeho matka byli uchráněni před ovládnutím Satanem (K 3:36; B 3826; M 2659a). Ježíš byl poslán k synům Izraele jako Boží služebník, posel a prorok, aby uvedl na pravou míru poselství Mojžíšovo a Davidovo hlásáním Evangelia (K 43:59; 3:49–51; 61:6; 5:46; 5:78–79). Vybral si také pomocníky, apoštoly (K 3:52–53; 61:14; 5:111–114). Hlásal jednotu a jedinstvo Boží (K 5:72; 5:116–117) a potvrzoval své pouhé lidství (K 43:64; 3:51; 4:171; 5:75). Svoje povolání prokazoval zázraky a dalšími důkazy (K 43:63; 2:87; 3:49; 61:6; 5:110; 5:114–115). Židé mu přesto nevěřili a chtěli ho zabít (K 3:54; 4:157). Bůh jej však zázračně zachránil a pozdvihl ho živého k sobě do nebe (K 3:55–56; 4:157–158). Ježíš přebývá v druhém nebi, kde se s ním setkal Muhammad (B 349, 3207, 3239, 3342, 3430, 3887; M 163, 164a). Jedním ze znamení konce věků bude Ježíšův druhý příchod na zemi (M 2901, 2901b, 2901c, 2901d; AD 4311). Ježíš sestoupí poblíž Damašku (B 2222, 2476, 3448, 3449; M 156, 2937a, 2940a, 2897; AD 4321, 4324) a ukončí dlouhou vládu Dadždžála (Antikrista) v poslední bitvě u Lyddy (M 2937a, 2940a, 2897; AD 4321, 4324). Než nastane poslední den, musí ještě porazit Goga a Magoga (M 2937a). Bude žít na zemi ještě 40 let, potom teprve zemře (AD 4324). V den vzkříšení a posledního soudu Bůh všechny lidi včetně Ježíše vzkřísí a shromáždí

(B 3447, 3349, 65.4476, 65.4625, 65.4626, 65.4712, 65.4740, 6526, 6565, 7410, 7440, 7510; M 193a, 193e, 194a, 195). Budou hledat přímlovce před soudem a obrátí se i na Ježíše, ten je ale pošle dál k Muhammadovi, který má u Boha větší slovo (B 65.4476, 65.4712, 6565, 7410, 7440, 7510; M 193a, 193e, 194a, 195). Ježíš bude u soudu svědkem proti lidem, kteří neposlouchali proroky (K 4:159).

4.2 Shodná tvrzení muslimů a křesťanů o Ježíši

Pakliže chceme budovat domluvu a porozumění, je zajisté vhodné začít tím, co zúčastněné strany spojuje, v čem naleznou alespoň částečně společný pohled, a teprve poté poukázat na rozdíly.

Ježíš byl zázračně počat Božím duchem

Korán i Bible shodně říkají, že Ježíš byl počat bez přispění muže (K 19:20-22; 3:45-47; 66:12; Mt 1,18; Lk 1,31-38; 2,35), Božím duchem (K 21:91). V islámu duch (*rúh*) znamená oživující Boží dech, životní sílu, kterou Bůh vdechl Adamovi (K 15:29; 32:9) a později i Marii (K 21:91; 66:12), dalším významem jsou Boží příkazy a vnuknutí prorokům. Někdy je *rúh* ztotožňován s andělem, který přináší Boží slovo. Boží duch v islámu je pouze atributem Boha, nikoliv částí jeho podstaty.²⁴³ V Koránu najdeme též termín duch svatý (*rúh al-qudus*), kde označuje nositele zjevení (K 16:2; 16:102; 40:15; 97:4) i podporu Ježíše při předkládání jeho důkazů a znamení (K 2:87; 2:253; 5:110).²⁴⁴

Stejného termínu *rúh al-qudus* používají arabští křesťané pro pojmenování Ducha svatého. Křesťané ho však považují na základě zjevení a teologické reflexe za třetí Božskou osobu.²⁴⁵ Toto je však pro muslimy nepřijatelné přidružování k Bohu, jeden z největších hříchů, *širk* (K 4:171; 5:73).

V souhlasném znění „početí duchem Božím“ je skrytý rozpor ohledně pojetí ducha v obou náboženstvích.

---

²⁴³ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář Ivan HRBEK. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991; s. 85–86.

²⁴⁴ srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 234.

²⁴⁵ srov. např. MÜLLER, G. L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 394, 426; srov. AKVINSKÝ, T. *Kompendium teologie*. Praha: Krystal, 2010, s. 75–78.

Ježíš se narodil z Marie

V tomto bodě se na základní rovině muslimové i křesťané jistě shodnou. Marie byla bezesporu Ježíšovou matkou. Tuto skutečnost potvrzuje Korán (K 19:22-23) i Bible (Mt 1,25; Lk 3,4-7). Výše v kapitole 2.3.2 je uvedeno, co vše titul Syn Mariin v islámu zahrnuje. Také na obraně Marie a oslavě její dokonalosti a čistoty najdou obě strany společnou řeč, byť teologická východiska budou jiná. Korán říká, že Marii dala do Boží ochrany před Satanem její matka až po Mariině narození (K 3:36). V dějinách křesťanské teologie chápání tohoto tajemství (v důsledku prohlubování poznání) posunovalo okamžik, od kterého byla Marie očištěna, postupně od momentu zvěstování početí Ježíšova (Irenej) v čase dozadu. Vrcholná scholastika nakonec dospěla k výroku jejího vlastního neposkvrněného početí. Tento výrok byl v latinské církvi pozvednut na závaznou výpověď víry v bule Ineffabilis Deus papeže Pia IX. z 8.12.1854.²⁴⁶ Kapitola 2.3.2 o titulu Syn Mariin píše, že odlišným způsobem chápe islám též nepopíratelné otcovství Boží. Toto koránské jméno zdůrazňuje právě to, že Ježíš je pouze člověkem.

V samotném tvrzení o narození Ježíše z Marie a na její čistotě vládne mezi oběma náboženstvími shoda.

Ježíš je Slovo Boží

Muslimové i křesťané tvrdí o Ježíšovi, že je slovo Boží. Korán dokonce vyhrazuje tento titul pouze pro Ježíše (K 3:45; 4:171). Pro muslimy to znamená, že Ježíš byl stvořen pouhým slovem, příkazem Božím: „Budiž!“. Je výtvořem Boží vůle a stvořitelem slova. V tomto smyslu je pro muslimy Ježíš slovem Božím.

Křesťanský výklad ztotožňuje Božího Syna s Božím Slovem, Logem (J 1,1-14). Je to zásadní prohlášení o tom, že Ježíš je člověk i Bůh. Pro křesťany je od podstaty Ježíšova bytí neoddělitelná i jeho funkce spasitelská.²⁴⁷

Zdánlivě jasný soulad v užívání stejného titulu skrývá zásadní rozdíl mezi oběma náboženstvími.

---

²⁴⁶ srov. MÜLLER, G. L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 509–511.

²⁴⁷ srov. POSPÍŠIL, C. V. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Praha: Krystal OP, 2010, s. 84–85.

Ježíš žije

Vyznavači obou náboženství naleznou plné souznění v tvrzení, že Ježíš je v nebi a že tam žije (K 3:55; 4:158; Lk 24,51; Sk 1,9–11). Pro každého z nich tomu však předcházely různé události.

Korán říká, že Židé strojili Ježíšovi lest, chtěli ho zabít. Bůh živého Ježíše povznesl k sobě, aby ho ochránil, očistil a uchránil pro den zmrtvýchvstání (K 3:54–55). Ježíše nezabili, jen se jim tak zdálo, místo něj zemřel někdo jiný (K 4:157). Bůh ho k sobě pozdvihl i s jeho pozemským tělem (K 3:55). Ježíš doposud nezemřel a stále žije nejspíše ve druhém nebi (B 349, 3207, 3342, 3430, 3887; M 163, 164a) ve svém pozemském těle. Korán ukřižování popisuje způsobem, jenž nedává možnost jiného výkladu, než že se Židům jejich vražedný záměr nepodařil, respektive že jim ho Bůh zmařil. Ačkoliv je způsobů výkladu o odvolání a povýšení Ježíše ve verši 3:55 více, včetně moderního reformistického pojetí o Ježíšově smrti, verš 4:157 nenechává ani píd' pro pochybnosti: „... a nezabili jej určitě.“²⁴⁸ Mezi důvody, proč muslimové v průběhu dějin setrvali u tohoto pojetí, zřejmě patřily i jim známé závažné christologické spory a neshody mezi různými křesťanskými církvemi.²⁴⁹ Dalším důvodem odmítání Ježíšovy smrti je pojetí proroků v islámu. Smrt na kříži znamená porážku, proroka však musí provázet vítězství. A konečně jsou tu důvody teologické, naznačené již v souvislosti s ší'itským pojetím oběti v kapitole o Služebníku. Souvisí se spásou duše a dosažení ráje. Muslimové ukřižování Ježíše jednoznačně odmítají.

Bible souhlasně uvádí, že židovští představitelé ho chtěli zabít prostřednictvím římské správy (Mt 26,3–4; 27,1; J 11,47–53; Mk 15,1; Lk 22,66–23,1; Lk 23,13–25), naproti tomu uchovává svědectví, že Ježíš byl ukřižován, na kříži zemřel, jeho tělo bylo uloženo do hrobu, třetího dne byl hrob prázdný a Ježíš vzkříšený, přičemž se nechal spatřit ženám i učedníkům a jedl s nimi (srov. Mt 27, 35–28,10; Mk 15,24–16,14; Lk 23,33–24,49; J 19,17–20,30). Před zraky učedníků vystoupil do nebe (Sk 1, 9).

Křesťané považují za *věrohodně* doložené (i mimokřesťanskými prameny) Ježíšovo ukřižování, smrt a zmrtvýchvstání, ač přesné datum je předmětem dohadů.²⁵⁰

---

²⁴⁸ srov. BORRMANS, M. Muslimové před tajemstvím kříže. *Salve*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 57–60.

²⁴⁹ srov. BORRMANS, M. Muslimové před tajemstvím kříže. *Salve*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 62.

²⁵⁰ srov. FRANZEN, A. *Malé dějiny církve*. 3. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 16–17; srov. LHOŤAN, L. *Ježíš Kristus & islám. Aneb islám a jeho vztah k Ježíši a křesťanství*. Pstruží: Lukáš Lhoťan, 2014, s. 35–37.

Bible zdůrazňuje, že Ježíšovo tělo je jiné, proměněné (srov. J 20,17; 20,27). Nebeské úrovně nerozlišuje, Ježíš sedí po pravici Boží (Mk 16,19; Sk 2,33; 7,56).

Obě náboženství se shodnou na tom, že Ježíš je stále živý. Toto tvrzení je zásadně důležité, ač je zde rozpor v tom, co předcházelo jeho nanebevzetí.

Ježíš se vrátí na Zemi

Muslimové i křesťané očekávají druhý Ježíšův příchod. Korán o tom má jen nejasnou poznámku (srov. K 43:57–61), více se rozhovoří hadíthy. Podle muslimů je Ježíšův návrat jedním ze znamení konce věků (M 2901a, 2901b, 2901c, 2901d; AD 4311). Ježíš sestoupí, aby porazil Antikrista (M 2937a, 2940a, 2897; AD 5321), Goga a Magoga (M 2937a), poté teprve zemře (AD 4324). Bůh ho s ostatními lidmi vzkřísí z mrtvých v den soudu (K 19:33), kde bude Ježíš svědkem proti těm, kdo v něj neuvěřili jako v posla a ohlašovatele budoucího příchodu Muhammada (K 4:157/159).

Křesťanská vize se odvíjí z novozákonní apokalyptiky (Mk 13; Zj). Parusie je příslibem radostného návratu (J 14,18; 14,28) setkání s Bohem, zánikem starého světa (2P(t) 3,10) a zrodem nového (Zj 21,1–4). Den soudu vnímá jako den spásy (srov. Iz 13,6; 49,8; Ez 30,2n; Oz 14,5; Jl 2,1–11; Sf 1,14; Mal 3,2; 2 Mak 7,9–14; 12,43). Ježíš již nezemře, neboť je Vzkříšený. On bude příčinou zmrtvýchvstání lidí (F(p) 3,10; 1K 15,20; Ko 1,18; Sk 26,23), on bude jejich soudcem (Ř 14,10; 2K 5,10; Sk 10,42) a on je dovede k věčnému životu.²⁵¹

Muslimové a křesťané mají o druhém Ježíšově příchodu a souvisejících jevech zcela rozdílné představy.

Ježíš je prorokem

Korán velice zdůrazňuje, že Ježíš je pouze prorokem (4:171; 19:30) poslaným k synům Izraele (3:48–49; 43:59; 61:6) a že je dalším v řadě proroků, ne jejímž konci je Muhammad (K 33:40), jehož příchod Ježíš oznamuje (K 61:6). Jak je uvedeno výše (srov. kap. 3.1.2), celé to jen podtrhovalo oprávněnost Muhammadova řazení do kontinuity dřívějších proroků. Provázanost prorocké řady lze najít i v hadíthech (B 3442, 3443; M 2365a, 2365b, 2365c; AD 4675). Ježíš coby prorok mluví jako zástupce někoho jiného, jako vyslanec a posel, který mj. přišel potvrdit pravdivost Tóry (K 3:50).

---

²⁵¹ srov. MÜLLER, G. L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 309–310.

Starozákonní proroci a prorokyně byli lidé, jimž se dostalo přímého Božího zjevení a kteří oznamují Boží vůli. Hlavními body jejich poselství byl přísný monoteismus, morálka založená na Božím právu a očekávání spásy v podobě přicházejícího Božího Krále, mesiáše, konečného soudu a naděje na šťastnou budoucnost v Božím království.²⁵² V tomto kontextu vnímali Ježíše i jeho současníci. Novozákonní Ježíš také hlásal, že nepřišel Zákon (Tóru) zrušit, ale naplnit (Mt 5,17). Mluví a jedná však sám ze sebe a za sebe, s vlastní autoritou a vědomím vlastní identity, která se vyjevila v událostech kříže, zmrtvýchvstání a letnic.²⁵³ Uznat Ježíše za proroka není pro křesťany problém, neboť Mesiáš byl pomazán na proroka Duchem svatým (Lk 4,16–21). Nakonec i každý křesťan má účast na Kristově prorockém poslání²⁵⁴ skrze přičlenění k němu (Ga 2,20; Ř 8,29) a k jeho lidu křtem (1K 12,13).

Na základě uvedeného lze konstatovat, že Korán zůstal u předvelikonočního pojetí Ježíše.

Mesiáš

Korán tomuto titulu nedává žádný význam, užívá ho jako další jméno, ačkoliv je vyhrazen pouze pro Ježíše a vždy stojí se členem určitým „ten Mesiáš“ (*al-Masih*).

Pro křesťany je Mesiáš (hebr. *mašiah*, řec. *christos* – ve významu „Bohem pomazaný král, Pán“) titulem zásadním, podle jeho řeckého překladu se nazývají (řec. *christianos*). Úlohou Mesiáše měla být ochrana Izraele, jeho svobody a víry.

Titul Mesiáš v souvislosti s Ježíšem sice používají obě náboženství, leč každé ve zcela jiném smyslu.

Ježíš je jedinečným v Koránu i v Novém zákonu. Bylo zde uvedeno sedm výroků, které ve spojení s Ježíšem používají muslimové i křesťané a jež by mohly při prvním srovnání budít zdání souladu. Avšak již poměrně nehluboký rozbor kontextu jednotlivých výrazů odhalí rozdíly v chápání jejich významu. Myšlenkové pozadí je u obou náboženství jiné. Opravdu společná řeč by se našla jen v počátku běžného rozhovoru. Za nejvýraznější styčný bod z tohoto seznamu lze považovat vědomí muslima i křesťana, že Ježíš je stále živý.

---

²⁵² srov. *Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*. Přeložil HALAS F. X., přeložila HALASOVÁ, D. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 1282–1286.

²⁵³ srov. POSPÍŠIL, C. V. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Praha: Krystal OP, 2010, s. 77–78.

²⁵⁴ srov. LG 12.

4.3 Kontroverzní témata

Vzájemné poznávání a sblížování vede k dalším otázkám. Mohou křesťané skutečně přijmout Ísu? Mohou muslimové přijmout Ježíše? A to vždy tak, aby jedni ani druhí neztratili vlastní identitu a základní věrouku svého náboženství?

Boží synovství

Ačkoliv Korán připisuje Ježíši významné a jedinečné postavení (srov. např. K 3:45; 19:21; 21:91) a vyzdvihuje skutečnost, že se narodil z panny, jež počala aktivním Božím přičiněním (K 19:21–22; 3:47), jednoznačně odmítá, že by byl Božím synem, potomkem (viz výše kapitola 3.1.2; K 19:35–36; 43:59; 43:64; 4:171; 9:30; 5:17; 5:72; 5:76–77; 3:59). Postavení Ježíše na roveň Bohu by bylo přidružování, *širk*, a tedy hrubé porušení základní nauky islámu o jedinství a jedinečnosti Boha (*tawhíd*), tak jednoznačně definovaných v súře 112 *Al-Ichlás*, stručném vyznání víry, nazývané někdy příznačně také *At-Tawhíd*²⁵⁵. Učení Koránu je podepřeno i v tradici u Buchářího (B 5285, 3435, 65.4714, 65.4715). Hadíthy ze sbírek Buchářího a Abú Dáwúda uvádějí, že všichni proroci mají stejného otce (B 3443; AD 4675).

V případě uznání Ježíšova božího synovství by tento výrok zakládal nezbytnost značného rozšíření počtu jedinců přidružovaných k Bohu. Bůh nemá žádné potomky, neprodí jako člověk (K 112:3–4; 6:100). Tato antropomorfizace Boha by v dalších krocích mohla vést k připisování dalších lidských vlastností Bohu, včetně všech nedokonalostí. Toto vše by znamenalo porušení dokonalosti a absolutní transcendence Boha a došlo by k popření základů věrouky islámu. Trojiční učení však pojímá islám chybně – za Boží trojici pokládá Boha, Ježíše a Marii (K 5:116) jako tři samostatná božstva. Možná vychází z totožného učení některých křesťanských sekt (korydiánky) nebo z úcty, již přisuzovaly Marii východní církve.²⁵⁶ Islám považuje učení o Trojici za návrat k polyteismu.

Pro křesťany je Ježíšovo Boží synovství naopak podstatou víry, obsaženou ve vyznání víry apoštolském, nicejsko-cařihradském i Atanášově.²⁵⁷ Přiznání Ježíšovo před veleradou, že je Božím Synem, uvádí pouze Marek stručným „Já jsem.“ (Mk 14:61–62). Své identity si byl vědom již dříve. Nazývají ho tak nepřátelé (Mk 14, 61; Mt 26,63;

---

²⁵⁵ srov. *Korán*. Překlad, předmluva, komentář Ivan HRBEK. 2.vyd. Praha: Odeon, 1991; s. 658–659.

²⁵⁶ srov. tamtéž, s. 777.

²⁵⁷ srov. SUCHÁ, E. ed. *Kniha svornosti*. Praha: Kalich, 2006, s. 33–36.

27,40–43; Lk 22,70), démoni (Mt 8,29; Mk 3,11; 5,7; Lk 4,41; 8,28) i satan při pokušení na poušti (Mt 4,3; Lk 4,3) nebo jeho učedníci (Mt 14,33), v čele s vyznáním Petrovým (Mt 16,16). Bůh Otec ho nazývá milovaným a vyvoleným synem při křtu v Jordánu (Mt 3,17; Mk 1,11; Lk 3,22) a při proměnění na hoře (Mt 17,5; Mk 9,7; Lk 9,36). Teprve po Velikonocích se tento titul ukázal jako Ježíšova nejvlastnější identita.²⁵⁸ Markovo „já jsem“ se tak stává ohnivým keřem Nového zákona. S opuštěním nauky o Ježíšově božství opouští věřící i půdu křesťanství.

Ježíšovo Boží synovství představuje nejhlubší příkop mezi základy obou náboženství. Zároveň je však největší výzvou pro křesťany, aby s muslimy o trojiční teologii hovořili, jasnými slovy vysvětlovali, že Trojice není ani vnějším dodatkem víry v Boha, ani nejde o tři substance.

Ježíš je spasitel

Základní prameny islámu uvádějí některé možnosti, jak lze dosáhnout spásy a vstoupit do ráje. Dle Koránu je první z nich spasení prostřednictvím dobrých skutků (K 7:7–9), přičemž správné žití upravuje právo šari‘a. Druhým způsobem dosažení ráje je Boží milosrdenství (K 3:31). Třetí cestou je předurčení ke spáse (K 5:23; 14:4; 30:29). Čtvrtou je mučednictví v boji za islám (*džihád*). Mučedníkům je zajištěn okamžitý vstup do ráje (K 9:20–22; 9:111). Další možností je Muhammadova přímiluva v soudný den (B 6565, 7410, 7440, 7510, 65.4476, 65.4712, 65.4740; M 193a, 193e, 194a, 195). Lehké hříchy může muslim vyvážit dobrými skutky, u těžších hříchů musí hledat odpuštění, u dvou nejtěžších (*širk* a *kufir* – bezvěrectví) pak musí činit pokání.²⁵⁹

Korán učí, že: „...Každá duše získá jen to, co si vysloužila, a žádná duše hříchy obtížena neponese břímě jiné...“ (K 6:164). Záleží jen na obsahu duše člověka. Člověk nepotřebuje žádného přímiluvce. Zprostředkování spásy porušuje přímý vztah víry a odpovědnosti mezi člověkem a Bohem a snižuje nádheru a znamenitost Boha i člověka. Zároveň přímo napadá jedinnost Boží (*tawhíd*). Je proti rozumu, aby někdo umíral za jiné.²⁶⁰

Křesťanství vychází pojmu z lidské přirozenosti. Tu lze definovat jako podstatu (nezaměňovat s pojmem substance) a trvalou ustavující strukturu, jako soubor vlastností

---

²⁵⁸ srov. POSPÍŠIL, C. V. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Praha: Krystal OP, 2010, s. 81–82.

²⁵⁹ srov. MAURER, A. *Příručka pro komunikaci s muslimy*. Albrechtice: Křesťanský život, 2008, s. 124.

²⁶⁰ srov. BORRMANS, M. Muslimové před tajemstvím kříže. *Salve*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 62–65.

a schopností, které jsou principem jednání člověka jakožto člověka. Ten byl stvořen ve stavu prvotní dokonalosti, ale lidská přirozenost byla poškozena prvotním hříchem. Ztratila tak některé své prvky, mj. i obecnství s Bohem. S takovouto dědičně předávanou pozměněnou („poškozenou“) přirozeností se lidé rodí. Novorozenec nespáchal žádný hřích, narodí se ale s dědičným hříchem, ve stavu dědičné viny.²⁶¹ Není v silách člověka svoji přirozenost nastavit do původní podoby. Tuto nápravu může zjednat jen Boží zásah zvenčí. Ježíš smrtí na kříži, vzkříšením a sesláním Ducha obnovil vztah lidí k Bohu a nabídl tak objektivní vykoupění každému člověku.²⁶²

Otázka spásy zástupnou smrtí předpokládá víru v dědičný hřích. Takové pojetí však islám nezná a odmítá. Boží stvoření nelze změnit (K 30:30).²⁶³ Islám chápe lidskou přirozenost tak, že rodiče dítěti předávají přirozenou lidskou náklonnost k víře (K 30:30; M 2659a). Tu může ihned po narození dítěti poškodit Satan (M 2659a; B 3286).

Podle křesťanského pojetí se člověk může dostat do nebe na základě součtu několika prvků: víry v Boha, následování Ježíše skutky, spolupráce Boží a plné lidské svobody a aktivity z ní vycházející. Křesťanství stojí od počátku na Ježíšově spásitelském poslání (např. Sk 2,21; 4,11–12).

V pojetí spásy a jejího zástupného zprostředkování stojí obě náboženství na opačných pozicích.

4.4 Důvod odlišnosti muslimského Ježíše

Průnik do záznamů Koránu a hadíthů doložil, že muslimové chápou Ježíše jinak než křesťané. Jak bylo ukázáno v předchozích kapitolách, v mnoha ohledech je tato odlišnost dokonce zásadní.

Islám si nárokuje, že účelem jeho zjevení je náprava toho, co židé a křesťané překroutili a zfalšovali ve svých posvátných knihách. Korán není přípravou na přijetí Ježíše jako Mesiáše. Islám nelze považovat ani za křesťanskou herezi,²⁶⁴ neboť centrálním tématem je přísný monoteismus, jehož výchozí postavou je Abrahám. Ten nebyl ani židem, ani křesťanem, ale byl odevzdán do vůle Boží. (K 3:67). Právě touto

---

²⁶¹ srov. MÜLLER, G. L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 376–383; srov. AKVINSKÝ, T. *Kompendium teologie*. Praha: Krystal, 2010, s. 196–198.

²⁶² MÜLLER, G. L. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 132–136; srov. AKVINSKÝ, T. *Kompendium teologie*. Praha: Krystal, 2010, s. 198–199.

²⁶³ srov. MAURER, A. *Příručka pro komunikaci s muslimy*. Albrechtice: Křesťanský život, 2008, s. 125–126.

²⁶⁴ srov. TROLL, C. W. *Islám z pohledu křesťanské teologie*. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 29.

odevzdaností lze projevit lásku k Bohu. Oddanost Bohu má být základem jednání muslimů²⁶⁵ a má se projevovat především prakticky – dodržováním modlitby, dáváním almužny, vírou v posly Boží (např. K 2:41–45; 2:238; 2:277). Pravá víra spočívá především ve správně prováděné praxi. Boží vůle se tak muslimovi jeví jako příkaz nebo soud, zatímco křesťanovi jako láska.²⁶⁶ Vztah křesťanů s Bohem je od vztahu muslimů rozdílný. Bůh islámu nečiní žádné kroky pro překlenutí vzdálenosti mezi sebou a lidmi. Nepřiklání se k lidem, aby je spasil. Jeho zjevením je seslání Koránu, kterým je třeba se řídit (K 12:2).

Pro muslimy je Bůh nepoznatelný a absolutně transcendentní, stejně jako pohnutky jeho jednání (K 3:54; 8:30). Jakýkoliv výklad zjeveného textu vede ke zkreslení, rozum nelze zapojit, lze jen věřit.²⁶⁷ Tradicionalistický výklad Koránu, *tafsír*, pokládá rozumově učiněný vlastní názor za chybný, i kdyby se došlo ke správnému závěru: „*Vyprávěl Džundáb bin Abdulláh že posel Alláha (mír s ním) řekl: ‚Kdo řekne na Korán (nějaký) svůj vlastní názor a ten je správný, přesto se dopustil chyby.‘*“ (T 47.3206).²⁶⁸

Nelze ovlivnit ani Boží jednání, jen plnit jeho příkazy. Podle Koránu Bůh řídí všechny kroky člověka (K 8:17), zbavuje ho tak odpovědnosti. Takto pojatý vztah mezi Bohem a člověkem však ve velké míře zbavuje člověka svobody.²⁶⁹

Východiska přemýšlení o Ježíši jsou zásadně ovlivněna dvěma aspekty. Prvním je centrální nauka islámu o jedinství a jedinečnosti Boží, a o jeho totální oddělenosti a nepoznatelnosti. Druhým je možnost výkladu Koránu pouze v souladu s tradicí a souhlasným názorem autorit.²⁷⁰ Od nich se odvíjí celé myšlenkové pozadí, jež je tak směřováno od racia k čisté víře.²⁷¹

Výroků o Ježíšovi v Koránu i v Sunně není mnoho. Ač mu v obou pramenech náleží velká úcta, k pochopení islámu není Ježíš nezbytný ani netvoří základ jeho věrouky.²⁷²

---

²⁶⁵ srov. Rovné slovo pro vás i pro nás. *Studia theologica*, ročník 10 (2008), č. 3, s. 77.

²⁶⁶ srov. SCATTOLIN, G. Bůh v islámu. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 67.

²⁶⁷ srov. SCATTOLIN, G. Bůh v islámu. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 51.

²⁶⁸ Džamí‘ at-Tirmidhí je sbírka hadíthů patřící mezi sunnitských „šest knih“. Uspořádal ji Abú Ísá Muhammad at-Tirmidhí (z. 892). Uvedený hadíth, o který se opírá zákaz vlastního názoru, má stupeň věrohodnosti *dá‘if*, tedy slabý.

²⁶⁹ srov. TROLL, C. W. Islám z pohledu křesťanské teologie. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 33.

²⁷⁰ srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 36–37.

²⁷¹ srov. SCATTOLIN, G. Bůh v islámu. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 51.

²⁷² srov. Křesťanský pohled na islám. Pastorační pomůcka sicilské biskupské konference. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 131.

Její podstatou je jednoznačně jedinstvo Boží. Výlučný monoteismus, *tawhíd*, je také důvodem odmítnutí Ježíše jako Božího syna a spasitele. Právě na jeho základě je Ježíš pro muslimy nutně někým jiným než pro křesťany, protože je pro ně někým jiným Bůh.

Závěr

Cílem této práce bylo představit Ježíše na pozadí základních pramenů islámu, zda, v čem a z jakého důvodu se jeho obraz v islámu liší od Mesiáše křesťanů. Po uvedení do historických souvislostí Muhammadova života s důrazem na jeho styk s křesťany bylo hlavním krokem seznámení se základními prameny islámu, Koránem a Sunnou. Z nich byly pro další podrobnější rozbor vytaženy texty související s Ježíšem. Nešlo přitom pouze o kompilační činnost. Studie o muslimském Ježíši se zabývají jeho podáním v Koránu, případně v teologických a filosofických spisech islámských učenců od středověku do současnosti. V případě Sunny nebyl nalezen žádný výběr, jenž by se zaměřoval tematicky pouze na Ježíše, proto byly nutno relevantní hadíthy ze sbírek teprve vyfiltrovat a utřídit. Obraz muslimského Ježíše načrtnutý na základě textů Koránu a hadíthů byl následně porovnán s křesťanským pohledem.

Je jisté, že Ježíš islámu je odlišný od Ježíše křesťanů. U muslimů požívá mimořádné úcty. Vidí ho jako pouhého člověka, avšak neobyčejného divotvůrce a proroka, největšího před příchodem posledního proroka Muhammada. Ze srovnání také vyplývá, že stejná jména a označení, která Ježíšovi dávají muslimové i křesťané, skrývají pod povrchem významové rozpory. Důvod tohoto jiného vidění je třeba spatřovat v ústřední nauce islámu, v zásadně jiném pojetí Boha.

Nárůst kontaktů mezi lidmi různých kultur daný globalizací, rozvojem informačních technologií a soužitím lidí z odlišných prostředí v jednom prostoru činí dialog mezi nimi nevyhnutelným. Netoliko pro křesťany²⁷³ se tak stává legitimní otázka: pakliže není Ježíš nutný pro pochopení islámu a reflexe Ježíše v rámci křesťanství se obejde bez islámu, je tedy zbytečným i v kontaktu křesťanů s muslimy, v jejich soužití a dialogu?

Otázku potřebnosti Ježíše v dialogu na straně muslimů nelze jednoduše považovat za vyřešenou. Muslim uvažující o své víře, o jedinství Boha a především o Muhammadově proroctví a jeho postavení v řadě proroků, nemůže křesťanství pominout. Křesťanská tematika je součástí Koránu, Sunny, dějin *ummy* i islámského pojetí profecie. Zjevení Koránu je důležité proto, že podle muslimů překonává židovství i křesťanství a opravuje chyby, jež v nich vznikly pokroucením tradice.²⁷⁴

Pro muslima je vzorem jednání Muhammad. Jeho postoje, názory a chování jsou zachyceny v příbězích hadíthů. Na rovině příběhů se mohou křesťané s muslimy scházet,

---

²⁷³ srov. HOŠEK, P. *Islám jako výzva pro křesťany*. Praha: Návrat domů, 2016, s. 25–26.

²⁷⁴ srov. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 253.

zde leží styčný bod s učením islámu – každý má následovat svého proroka. Dobrá znalost Ježíšových příběhů umožní správně reagovat a komentovat.²⁷⁵ K dialogu je třeba přistupovat připraven nejen v základech islámu, ale hlavně být pevně zakořeněn ve své vlastní víře a identitě.²⁷⁶ Jak by jednal Ježíš? To by měla být zásadní otázka křesťana v každé situaci. Ježíšův návod je dvojitý. Milovat bližního svého (Mt 22,39) a zlaté pravidlo (Mt 7,12).²⁷⁷ Ježíše nelze v mezináboženském dialogu s muslimy vynechat. On má být východiskem křesťanského uvažování. Křesťan se o něj má v dialogu opřít. Nejlépe v praktickém jednání podle Ježíšova vzoru – lásky a úcty k Bohu a člověku.

Každý člověk může naplňovat dialog života, jednání a náboženské zkušenosti. V teologické výměně, čtvrtém typu dialogu, nelze dojít vykreslení Ježíšova obrazu v islámu plnými barvami bez naplnění obrazu jedinství Boha pestrostí a mnohostí. *Tawhíd*, vnitřní i vnější jedinství Boha, by měl být přednostně předmětem teologické disputace mezi oběma náboženstvími.

Mají-li křesťané muslimům co říci k Ježíšově osobě, může být muslimský pohled na něj přínosem i pro křesťany? Ač o něm islám nemůže křesťanům nabídnout nové poznatky, které by rozšiřovaly novozákonní zjevení, může osvětlit některé aspekty. Z výroků Koránu a Sunny o Synu Mariinu si lze k takovéto reflexi vybrat tři silně zdůrazňované prvky.

Za prvé Ježíš je člověk. To je přece pro křesťana stejně velká naděje, jako že Ježíš je vtělený Boží Syn. Ježíšovo plné lidství nám ve stínu jeho zdůrazňovaného plného božství možná uniká. Jeho zmrtvýchvstání nebylo zmrtvýchvstáním Boha, ale Člověka. Křesťan má vidět možnost dosažení tohoto cíle, možnost otevřenou pro každého člověka.

Za druhé muslimové považují Ježíše za živého. To může oživit křesťanské vědomí zmrtvýchvstalého Ježíše. Ježíšův život neskončil křížem, vzkříšením pokračuje dál. Je vítězstvím nad smrtí, nad křížem i nad utrpením. V lamentacích nad útrapami tohoto světa je možná třeba více vzhlížet k jistotě oslaveného a pozdviženého člověka než se soustředit pouze na zásluhy kříže. Pro křesťana má být Ježíš též především živý.

Třetím prvkem je předvelikonoční prorocké pojetí Ježíše v islámu. Ježíš jako prorok a posel plní Boží vůli. Islám samotný znamená „odevzdání se do vůle Boží“. Křesťané mají následovat Ježíše i v praktickém životě – v poznávání a plnění Boží vůle, Ježíšem

---

²⁷⁵ srov. NOSEK, Lukáš: Vademecum pro dialog a hlásání Krista muslimům v České republice. *AUC Theologica*, ročník 8 (2018), č. 1, s. 121.

²⁷⁶ srov. EG 253.

²⁷⁷ srov. tamtéž, s. 35.

explicitně vyjádřené ve dvou největších přikázáních.²⁷⁸ Každý den mají žádat za toto naplnění: „*Bud' vůle tvá, jako v nebi, tak i na zemi.*“ Mnozí znají kolem sebe někoho, kdo přestal docházet do kostela nebo sboru nebo úplně věřit v Boha jen proto, že Bůh nevyslyšel jeho prosby (často o uzdravení blízkých osob). Takový člověk opravdu ztratil Boha, protože stavěl svoji vůli nad Jeho vůli. Odevzdání se do vůle Boží neznamená fatalismus, ale „jen“ pokoru. Neznamená to vzdávat se ani přestat usilovat, ale být připraven přijmout i jiné než zamýšlené důsledky vlastní touhy. Islám může tímto důrazem křesťanovi pomoci najít opět místo v životě, místo v hierarchii, správný vztah ke Stvořiteli a tím i vlastní identitu.

V éře globalizace a mísení lidí z různých kulturních a náboženských prostředí v jednom prostoru je stále důležitější kultivovat vědomí různosti pohledů a názorů. Ke druhému člověku se nejlépe přiblížíme pochopením a využitím jeho vyjadřovacích prostředků. Poslouchat nás může jen ten, ke komu mluvíme jeho jazykem. Tato práce ukázala, že stejná slova neznamenaají vždy totéž. Může se tak stát jakýmsi slovníkovým nebo encyklopedickým heslem, příručkou pro výklad slova Ježíš v kontaktu se světem islámu. Konfrontací stanovisek dochází též k utřebením vlastních názorů. Může tím dojít i ke změně postojů, kdy se na základě společné řeči stávají z oponentů v dialogu partneři. Ježíš nám ovšem nenasazuje růžové brýle, naopak nás povzbuzuje vstoupit na náročnou cestu: „*Kdo chce jít se mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne.*“ (Mk 8, 34.2). Sebelejší teorie i sebelejší kniha jsou pouze přípravou na vydání svědectví života.

---

²⁷⁸ Mt 22,36–40.

Použité zkratky

Obecné zkratky

- h. letopočet hidžry.
hebr. hebrejsky.
n.l. letopočet dle juliánského/gregoriánského kalendáře.
řec. řecky.
sing. singulár.

Dokumenty II. vatikánského koncilu

- LG Lumen gentium – Věřoučná konstituce II. vatikánského koncilu o církvi.
NAe Nostra aetate – Deklarace II. vatikánského koncilu o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím.

Papežské dokumenty

- EG Evangelii gaudium, apoštolská exhortace papeže Františka o hlásání evangelia.

Islámské spisy

- AD Sunan Abú Dáwúd – sbírka hadíthů, uspořádal Abú Dáwúd.
B Sahíh al-Bucháří – sbírka hadíthů, uspořádal Muhammad al-Bucháří.
K Korán
M Sahíh Muslim – sbírka hadíthů, uspořádal Muslim ibn al-Hadždžádž.
T Džamí‘ at-Tirmidhí – sbírka hadíthů. uspořádal Abú Ísá Muḥammad at-Tirmidhí.

Biblické odkazy

- 1K První list Korintským.
2K Druhý list Korintským.
2Mak Druhá Makabejská.
2P(t) Druhý list Petrův.
1Pa První paralipomenon.
Ex Druhá kniha Mojžíšova (Exodus).
F(p) List Filipským.
Ga List Galatským.

Iz	Izajáš.
J	Jan.
Jl	Jóel.
Ko	List Koloským.
Lk	Lukáš.
Mal	Malachiáš.
Mk	Marek.
Mt	Matouš.
Oz	Ozeáš.
Ř	List Římanům.
Sk	Skutky apoštolů.
Sf	Sofonjáš.
Zj	Zjevení Janovo.

Použité prameny

Knihy

1. AKVINSKÝ, Tomáš: *Kompendium teologie*. Praha: Krystal, 2010. 295 s. ISBN 978-80-87813-25-0.
2. BENEDIKT XVI. *Přednáška v Řezně a další projevy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. 87 s. ISBN 978-80-7195-540-5.
3. BORRMANS, Maurizio: Muslimové před tajemstvím kříže. Odmítání, nebo nepochopení? *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 57–70. ISSN 1213-6301.
4. COOK, Michael: *Muhammad*. Praha: Odeon, 1994. 99 s. ISBN 80-207-0498-1.
5. ČECH, Libor: *Írán a kultura mučednictví. Od zbožnosti k protestu*. Praha: Academia, 2016. 479 s. ISBN 978-80-2500-2546-3.
6. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 603 s. ISBN 80-7192-438-5.
7. DONNER, Fred McGraw: *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge: Harvard University Press, 2010. 280 s. ISBN 978-0-674-05097-6.
8. ELIADE, Mircea: *O islame*. Bratislava: Agora, 2001. 189 s. ISBN 80-968686-0-8.
9. FRANTIŠEK: *Evangelii gaudium. Radost evangelia: apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*. Praha: Paulínky, 2014. 94 s. ISBN 978-80-7450-118-0.
10. FRANZEN, August: *Malé dějiny církve*. 3. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 398 s. ISBN 80-7195-082-3.
11. HILLENBRANDOVÁ, Carole: *Islám. Historie, současnost a perspektivy*. Praha: Paseka, 2017. 304 s. ISBN 978-80-7432-685-1.
12. HOŠEK, Pavel: *Islám jako výzva pro křesťany*. Praha: Návrat domů, 2016. 95 s. ISBN 978-80-7255-375-4.
13. HOYLAND, Robert G.: *Seeing Islam as others saw it: a survey and evaluation of Christian, Jewish and Zoroastrian writings on early Islam*. 2. vyd. Princeton: Darwin Press, 2001. 872 s. ISBN -87850-125-8.
14. HRBEK, Ivan – PETRÁČEK, Karel: *Muhammad*. Praha: Orbis, 1967. 228 s.
15. IBN ISHÁK: *Muhammad: život Alláhova proroka*. Voznice: LEDA, 2009. 232 s. ISBN 978-80-7335-184-7.

16. IBN ISHAQ: *The Life of Muhammad. A translation of Isháq's Sírat Rasúl Alláh. With introduction and notes by A. Guillaume.* 17. vyd. New York: Oxford University Press, 2004. 815 s. ISBN 0-19-636033-1.
17. *Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou.* Přeložil František X. HALAS, přeložila Dagmar HALASOVÁ. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. 2229 s. ISBN 978-80-7195-289-3.
18. *Korán.* Překlad, předmluva, komentář Ivan HRBEK. 6. vyd., v tomto překladu a v Odeonu 2. Praha: Odeon, 1991. 795 s. ISBN 80-207-0444-2.
19. KROPÁČEK, Luboš: *Duchovní cesty islámu.* Praha: Vyšehrad, 1993. 296 s. ISBN 80-7021-125-3.
20. KÜNG, Hans / ESS, Josef van: *Křesťanství a islám.* Praha: Vyšehrad, 1998. 191 s. ISBN 80-7021-262-4.
21. MAURER, Andreas: *Příručka pro komunikaci s muslimy.* Albrechtice: Křesťanský život, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7112-178-7.
22. MENDEL, Miloš: *Hidžra: Náboženská emigrace v dějinách islámských zemí.* Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2006. 386 s. ISBN 80-85425-58-0.
23. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastorači.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-259-6.
24. *Novozákonní apokryfy I., Neznámá evangelia.* Uspořádali Jan A. DUS / Petr POKORNÝ. Praha: Vyšehrad, 2001. 464 s. ISBN 80-7021-406-6.
25. PARRINDER, Geoffrey: *Jesus in the Qur'an.* Vydání neuvedeno. Londýn: Oneworld Publications, 2013. 187 s. ISBN 978-1-85168-999-6.
26. POSPÍŠIL, Ctirad Václav: *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel.* 4. vyd. Praha: Krystal OP, 2010. 462 s. ISBN 978-80-87183-21-2.
27. RIZZARDI, Giuseppe: *Ísá ibn Maryam. Lo sguardo dell' Islám su Gesù.* Milano: Centro Ambrosiano, 2007. 365 s. ISBN 978-88-8025-589-5.
28. ROGERSON, Barnaby: *Prorok Muhammad.* Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 208 s. ISBN 80-7106-732-6.
29. SUCHÁ, Ema, ed. *Kniha svornosti: symbolické, čili, vyznavačské spisy evangelických církví augsburské konfese: nové české znění podle standardní německo-latinské edice, s přihlédnutím k dosavadním převodům.* Praha: Kalich, 2006. 687 s. ISBN 80-7017-026-3.

30. ŠTAMPACH, Ivan Odilo: *Přehled religionistiky*. Praha: Portál, 2008. 237 s. ISBN 978-80-7367-384-0.

Sborníky a periodika

31. II. Vatikánský koncil. *Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím **Nostra aetate***. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 603 s. ISBN 80-7192-438-5, s. 549–555.
32. II. Vatikánský koncil. *Věřoučná konstituce o církvi **Lumen gentium***. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 603 s. ISBN 80-7192-438-5, s. 29–100.
33. BORRMANS, Maurizio: Muslimové před tajemstvím kříže. Odmítání, nebo nepochopení? *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 57–70. ISSN 1213-6301.
34. DONNER, Fred McGraw: The historical context. In MCAULIFFE, Jane Dammen: *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 23–40.
35. GILLIOT, Claude: Creation of a fixed text. In MCAULIFFE, Jane Dammen: *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 41–58.
36. KROPÁČEK, Luboš: Rané křesťanství a vznik islámu. *Teologické texty*, ročník 10 (1999), č. 4, s. 110–113. ISSN 0862-6944.
37. Křesťanský pohled na islám. Pastorační pomůcka sicilské biskupské konference. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 127–137. ISSN 1213-6301.
38. MCAULIFFE, Jane Dammen: *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 309 s. ISBN 978-0-521-53934-0.
39. MCAULIFFE, Jane Dammen: Introduction. In MCAULIFFE, Jane Dammen: *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 1–20.
40. MOTZKI, Haralad: Alternative accounts of the Qur'an's formation. In MCAULIFFE, Jane Dammen: *The Cambridge companion to the Quran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 59–78.

41. NOSEK, Lukáš: Hermeneutický klíč pro křesťanský pohled na islám. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 9–24. ISSN 1213-6301.
42. NOSEK, Lukáš: Vademecum pro dialog a hlásání Krista muslimům v České republice. *AUC Theologica*, ročník 8 (2018), č. 1, s. 115–128. ISSN 1804-5588.
43. Rovné slovo pro vás i pro nás. Přeložil PASTUSZAK, J. a FRANC, J. *Studia theologica*, ročník 10 (2008), č. 3, s. 71-89. ISSN 1212-8570.
44. SCATTOLIN, Giuseppe: Bůh v islámu. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 39–55. ISSN 1213-6301.
45. TROLL, Christian W.: Islám z pohledu křesťanské teologie. *Salve, revue pro teologii, duchovní život a kulturu*, ročník 27 (2017), č. 2–3, s. 27–37. ISSN 1213-6301.

Zdroje na internetu

46. BOULTER, Jeremy: *The Return of Jesus (Part 5 of 5)*, dostupné na (2.2.2019):
<https://www.islamreligion.com/articles/368/return-of-jesus-part-5/#_ftn30307>.
47. Jamí‘at-Tirmidhi (30.1.2019): <<https://sunnah.com/tirmidhi>>.
48. Sahih al-Bukhari (30.1.2019): <<https://sunnah.com/bukhari>>.
49. Sahih Muslim (30.1.2019): <<https://sunnah.com/muslim>>.
50. Sunan Abi Dawud (30.1.2019): <<https://sunnah.com/abudawud>>.
51. ZBÍRAL, David: *Náboženství předislámské Arábie*. 16 s. (18. 8. 2008):
<<http://www.david-zbiral.cz/Predislam.htm>>.

Přílohy

Příloha č. 1: Seznam veršů o Ježíšovi v Koránu

Příloha č. 2: Seznam hadíthů o Ježíšovi

Příloha č. 1 – Seznam veršů o Ježíšovi v Koránu

Řazeno dle standardního egyptského vydání

2:87	4:158	6:85	
2:136	4:159	9:30	19:37
2:254	4:163	9:31	19:38
3:42	4:171	19:16	19:39
3:43	4:172	19:17	19:40
3:44	5:17	19:18	21:91
3:45	5:46	19:19	23:50
3:46	5:72	19:20	33:7
3:47	5:73	19:21	42:13
3:48	5:74	19:22	43:57
3:49	5:75	19:23	43:58
3:50	5:76	19:24	43:59
3:51	5:77	19:25	43:60
3:52	5:78	19:26	43:61
3:53	5:79	19:27	43:62
3:54	5:110	19:28	43:63
3:55	5:111	19:29	43:64
3:56	5:112	19:30	43:65
3:57	5:113	19:31	57:27
3:58	5:114	19:32	61:6
3:59	5:115	19:33	61:14
3:84	5:116	19:34	66:12
4:156	5:117	19:35	
4:157	5:118	19:36	

Řazeno dle pravděpodobné časové posloupnosti zjevení (řazení dle Ivana Hrbka)

19:16	19:40	3:49	9:30
19:17	43:57	3:50	9:31
19:18	43:58	3:51	5:17
19:19	43:59	3:52	5:46
19:20	43:60	3:53	5:72
19:21	43:61	3:54	5:73
19:22	43:62	3:55	5:74
19:23	43:63	3:56	5:75
19:24	43:64	3:57	5:76
19:25	43:65	3:58	5:77
19:26	23:50	3:59	5:78
19:27	21:91	3:84	5:79
19:28	42:13	61:6	5:110
19:29	6:85	61:14	5:111
19:30	2:87	57:27	5:112
19:31	2:136	4:156	5:113
19:32	2:254	4:157	5:114
19:33	3:42	4:158	5:115
19:34	3:43	4:159	5:116
19:35	3:44	4:163	5:117
19:36	3:45	4:171	5:118
19:37	3:46	4:172	
19:38	3:47	33:7	
19:39	3:48	66:12	

Příloha č. 2 - Seznam hadíthů o Ježíšovi

Sahíh al-Bucháří

<i>Reference</i>	<i>Odkaz v knize</i>
Sahíh al-Bucháří 97	Kniha 3, hadíth 39
Sahíh al-Bucháří 2222	Kniha 34, hadíth 169
Sahíh al-Bucháří 2476	Kniha 46, hadíth 37
Sahíh al-Bucháří 3207	Kniha 59, hadíth 18
Sahíh al-Bucháří 3239	Kniha 59, hadíth 50
Sahíh al-Bucháří 3286	Kniha 59, hadíth 95
Sahíh al-Bucháří 3430	Kniha 60, hadíth 101
Sahíh al-Bucháří 3435	Kniha 60, hadíth 106
Sahíh al-Bucháří 3436	Kniha 60, hadíth 107
Sahíh al-Bucháří 3437	Kniha 60, hadíth 108
Sahíh al-Bucháří 3438	Kniha 60, hadíth 109
Sahíh al-Bucháří 3439, 3440	Kniha 60, hadíth 110
Sahíh al-Bucháří 3441	Kniha 60, hadíth 111
Sahíh al-Bucháří 3442	Kniha 60, hadíth 112
Sahíh al-Bucháří 3443	Kniha 60, hadíth 113
Sahíh al-Bucháří 3444	Kniha 60, hadíth 114
Sahíh al-Bucháří 3446	Kniha 60, hadíth 116
Sahíh al-Bucháří 3447	Kniha 60, hadíth 117
Sahíh al-Bucháří 3448	Kniha 60, hadíth 118
Sahíh al-Bucháří 3449	Kniha 60, hadíth 119
Sahíh al-Bucháří 3342	Kniha 60, hadíth 17
Sahíh al-Bucháří 3349	Kniha 60, hadíth 29
Sahíh al-Bucháří 3394	Kniha 60, hadíth 68
Sahíh al-Bucháří 3395, 3396	Kniha 60, hadíth 69
Sahíh al-Bucháří 3887	Kniha 63, hadíth 113
Sahíh al-Bucháří 3948	Kniha 63, hadíth 173
Sahíh al-Bucháří 5285	Kniha 68, hadíth 34
<i>Reference</i>	<i>Odkaz v knize</i>

Sahíh al-Bucháří 349	Kniha 8, hadíth 1
Sahíh al-Bucháří 6526	Kniha 81, hadíth 115
Sahíh al-Bucháří 6565	Kniha 81, hadíth 154
Sahíh al-Bucháří 7510	Kniha 97, hadíth 135
Sahíh al-Bucháří 7410	Kniha 97, hadíth 39
Sahíh al-Bucháří 7440	Kniha 97, hadíth 66
Sahíh al-Bucháří	Kniha 65, hadíth 4714
Sahíh al-Bucháří	Kniha 65, hadíth 4715
Sahíh al-Bucháří	Kniha 65, hadíth 4740
Sahíh al-Bucháří	Kniha 65, hadíth 4476
Sahíh al-Bucháří	Kniha 65, hadíth 4581
Sahíh al-Bucháří	Kniha 65, hadíth 4625
Sahíh al-Bucháří	Kniha 65, hadíth 4626
Sahíh al-Bucháří	Kniha 65, hadíth 4712

Sahíh Muslim

Sahíh Muslim 28a	Kniha 1, hadíth 47
Sahíh Muslim 156	Kniha 1, hadíth 302
Sahíh Muslim 163	Kniha 1, hadíth 322
Sahíh Muslim 164a	Kniha 1, hadíth 323
Sahíh Muslim 165a	Kniha 1, hadíth 325
Sahíh Muslim 165b	Kniha 1, hadíth 326
Sahíh Muslim 167	Kniha 1, hadíth 330
Sahíh Muslim 168	Kniha 1, hadíth 331
Sahíh Muslim 169a	Kniha 1, hadíth 332
Sahíh Muslim 169b	Kniha 1, hadíth 333
Sahíh Muslim 169c	Kniha 1, hadíth 334
Sahíh Muslim 172	Kniha 1, hadíth 337
Sahíh Muslim 183a	Kniha 1, hadíth 361
Sahíh Muslim 193a	Kniha 1, hadíth 383
Sahíh Muslim 193e	Kniha 1, hadíth 387

Reference

Odkaz v knize

Sahíh Muslim 194a	Kniha 1, hadíth 388
Sahíh Muslim 195	Kniha 1, hadíth 390
Sahíh Muslim 202	Kniha 1, hadíth 407
Sahíh Muslim 1252a	Kniha 15, hadíth 237
Sahíh Muslim 2135	Kniha 38, hadíth 13
Sahíh Muslim 455	Kniha 4, hadíth 184
Sahíh Muslim 2365a	Kniha 43, hadíth 188
Sahíh Muslim 2365b	Kniha 43, hadíth 189
Sahíh Muslim 2365c	Kniha 43, hadíth 190
Sahíh Muslim 2368	Kniha 43, hadíth 195
Sahíh Muslim 2659a	Kniha 46, hadíth 40
Sahíh Muslim 2937a	Kniha 54, hadíth 136
Sahíh Muslim 2940a	Kniha 54, hadíth 144
Sahíh Muslim 2897	Kniha 54, hadíth 44
Sahíh Muslim 2901a	Kniha 54, hadíth 51
Sahíh Muslim 2901b	Kniha 54, hadíth 52
Sahíh Muslim 2901c	Kniha 54, hadíth 53
Sahíh Muslim 2901d	Kniha 54, hadíth 54

Sunan Abú Dáwúd

Sunan Abú Dáwúd 649	Kniha 2, hadíth 259
Sunan Abú Dáwúd 4311	Kniha 39, hadíth 21
Sunan Abú Dáwúd 4321	Kniha 39, hadíth 31
Sunan Abú Dáwúd 4324	Kniha 39, hadíth 34
Sunan Abú Dáwúd 4336	Kniha 39, hadíth 46
Sunan Abú Dáwúd 4641	Kniha 42, hadíth 46
Sunan Abú Dáwúd 4675	Kniha 42, hadíth 80